

# KLÍČOVÉ KOMPETENCE A OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

k učebnicím ALTER pro 1. stupeň ZŠ

zkoordinované s RVP ZV pro vzdělávací obory:

Český jazyk a literatura, Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět

Všechny učebnice ALTER odpovídají pojetí a cílům RVP ZV  
a lze je využít při tvorbě školních vzdělávacích programů.



# OBSAH

|                                                                                                                                       |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Úvod .....                                                                                                                         | 1   |
| 2. Očekávané výstupy RVP ZV zkoordinované s učebnicemi ALTER<br>pro 1. období 1. stupně ZŠ (1. až 3. roč.)                            |     |
| • Český jazyk a literatura .....                                                                                                      | 3   |
| • Matematika a její aplikace .....                                                                                                    | 11  |
| • Člověk a jeho svět .....                                                                                                            | 17  |
| 3. Očekávané výstupy RVP ZV zkoordinované s učebnicemi ALTER<br>pro 2. období 1. stupně ZŠ (4. a 5. roč.)                             |     |
| • Český jazyk a literatura .....                                                                                                      | 23  |
| • Matematika a její aplikace .....                                                                                                    | 33  |
| • Člověk a jeho svět .....                                                                                                            | 39  |
| 4. Úvod k realizaci klíčových kompetencí na 1. stupni ZŠ .....                                                                        | 47  |
| 5. Klíčové kompetence RVP ZV realizované s využitím učebnic ALTER<br>pro 1. období 1. stupně ZŠ (1. až 3. roč.) – návaznost na RVP PV |     |
| • souhrnně pro vzdělávací obory: Český jazyk a literatura, Matematika a její aplikace,<br>Člověk a jeho svět .....                    | 51  |
| 6. Klíčové kompetence RVP ZV realizované s využitím učebnic ALTER<br>pro 2. období 1. stupně ZŠ (4. a 5. roč.)                        |     |
| • Český jazyk a literatura .....                                                                                                      | 61  |
| • Matematika a její aplikace .....                                                                                                    | 69  |
| • Člověk a jeho svět .....                                                                                                            | 77  |
| 7. Náměty k průběžnému hodnocení žáků na 1. stupni ZŠ .....                                                                           | 85  |
| 8. Využití výukových programů a elektronických učebnic na 1. stupni ZŠ .....                                                          | 93  |
| 9. Obsahy výukových CD-ROMů ALTER                                                                                                     |     |
| • Krtečkova matematika .....                                                                                                          | 96  |
| • Počítáme z paměti .....                                                                                                             | 98  |
| • Český jazyk 2 .....                                                                                                                 | 100 |
| • Český jazyk 3 .....                                                                                                                 | 104 |

# ÚVOD

Tato publikace navazuje na příručku *Časové a tematické plány k učebnicím ALTER pro 1. stupeň ZŠ zkoordinované s RVP ZV* (více viz str. 111) a jejím úkolem je:

- 1) poskytnout školám další materiály potřebné pro sestavování ŠVP pro vzdělávací obory Český jazyk a literatura, Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ, pokud při jeho realizaci počítají s využitím učebnic ALTER;
  - 2) při neexistenci obecně platných osnov poskytnout školám přehled o tom, že učivo obsažené v učebnicích ALTER umožňuje ovládnout činnostně zaměřené **očekávané výstupy** RVP ZV a že metody, obsah i rozsah těchto učebnic umožní žákům získat potřebné dovednosti pro položení základů a pro počáteční rozvoj **klíčových kompetencí**;
  - 3) informovat, že podle těchto učebnic lze učit moderními metodami, které odpovídají požadavkům a cílům RVP ZV, a že při jejich užití lze **individualizovat výuku**;
  - 4) informovat o možných alternativách průběžného hodnocení a sebehodnocení žáků;
  - 5) informovat o novinkách, které v Nakladatelství ALTER vznikají na podporu modernizace výuky.
- Z nabízených možností je nutno vybírat. Není možné připravit jakési obecně platné návody, podle nichž by bylo možno spolehlivě vybudovat klíčové kompetence a realizovat činnostně a prakticky zaměřené očekávané výstupy. To je věcí pedagogického mistrovství každého pedagoga.
  - Metody výuky i vzdělávací obsah je třeba změnit tak, **aby se učivo stalo prostředkem** k rozvíjení klíčových kompetencí, k osvojení si strategie učení, k tomu, aby rozvíjelo vlastní schopnosti žáků v souladu s jejich reálnými možnostmi.
  - **Výuku je třeba individualizovat**, učitel by měl odhalit možnosti jednotlivých žáků a nabídnout každému takový program, v němž bude moci žák pracovat na své osobní maximum a být při tom úspěšný. Úspěch vyvolá v každém člověku vysoký stupeň uspokojení.
  - **Hodnocení jako zdroj vnitřní motivace**. Není optimální, aby jedinou motivací k učení byla vidina dobré či špatné známky. Nahradit by ji měla průběžná zpětná vazba, která poskytne žákovi i jeho rodičům informaci o jeho osobnostním rozvoji. Stimulovat nejschopnější žáky, povzbuzovat méně nadané a chránit a podporovat žáky nejslabší může zajistit optimální rozvoj každého jedince, bez ohledu **na objektivní úroveň měřitelného a srovnatelného výkonu**.
  - Autoři této příručky se upřímně snažili nacházet odpovědi na otázky PROČ, CO a JAK může či má vyučující udělat, **aby co nejvíce prospěl svým žákům**. Pokud se to někde nepodařilo, jsme Vám i nadále k dispozici. Zasílejte nám své dotazy, napište nám, pokud některá konkrétní doporučení nepovažujete za správná nebo pokud je vidíte jako samoúčelná či nerealizovatelná.
  - Jste-li přesvědčeni, že Váš styl výuky je pro žáky tím nejlepším, že je plně připravujete na život ve světě, v němž budou žít, že vychováváte a vzděláváte funkčně gramotné a odpovědné lidi, pak si svůj styl výuky obhajujte. Tato příručka Vám chce pomoci i při hledání argumentů, a těm, kdo o to stojí, přiblížit nově užívanou terminologii.

- Tato příručka byla vytvořena proto, aby Vám byla k dispozici jako zásobník možných informací. Některé části textu se v různých kapitolách třeba i několikrát opakují. Toto opakování je záměrné, neboť předpokládáme, že příručka nebude čtena jako ucelený text, ale že bude používána v případě potřeby jen po jednotlivých tematických celcích.
- Doufejme, že RVP ZV přinese učitelům svobodu, jakou nikdy v minulosti neměli, ale také z toho vyplývající plnou odpovědnost za optimální rozvoj každého žáka. Přejme si, aby práce učitele byla posuzována podle skutečných výsledků, nikoliv podle množství písemné dokumentace, kterou bude nucen k dané problematice vytvořit.

Hodně úspěchů v pedagogické práci Vám jménem autorů přeje

Hana Staudková

**Poznámka:**

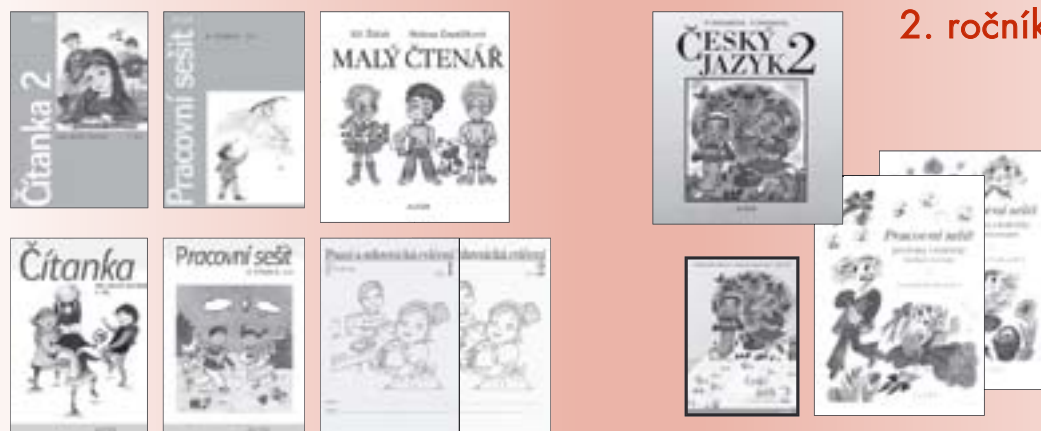
*Psaní velkých písmen v názvech vzdělávacích oborů, vyučovacích předmětů a jejich složek bylo v této příručce upraveno podle dokumentu Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.*

# Učebnice a pracovní sešity ALTER pro výuku Českého jazyka a literatury – 1. období 1. stupně ZŠ

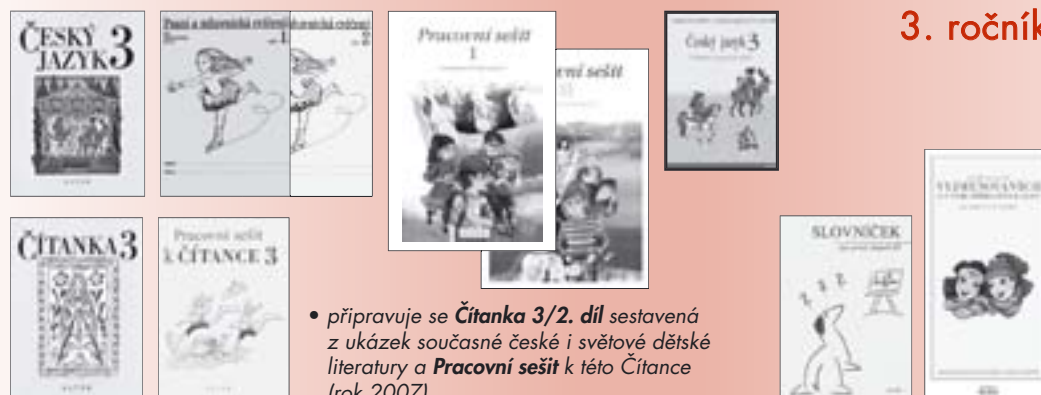
## 1. ročník



## 2. ročník



## 3. ročník



- připravuje se **Čítanka 3/2. díl** sestavená z ukávek současné české i světové dětské literatury a **Pracovní sešit** k této Čítance (rok 2007)

# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER pro vzdělávací obor  
**Český jazyk a literatura** v 1. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden pro každý vzdělávací obor souhrnně pro 1. období 1. stupně – tedy pro 1., 2. a 3. ročník. **Očekávané výstupy** mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. **Učivo** je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno **jako prostředek** k dosažení očekávaných výstupů. Cílem následujícího přehledu je poskytnout náměty, jak je možné propojit učivo zpracované v učebnicích ALTER s **očekávanými výstupy** z RVP ZV, a uvést příklady, které učivo a které metody práce se mohou stát prostředkem k jejich naplnění. Pouze výběr učiva tedy k naplnění činnostních očekávaných výstupů a k rozvíjení klíčových kompetencí nestačí, nutná je změna struktury vyučování a použití vhodných aktivizujících vyučovacích metod. Učebnice a pracovní sešity ALTER již od svého vzniku předpokládají změnu tradiční struktury vyučovacího procesu, kladou důraz na samostatnou práci žáků, předpokládají odklon od frontální výuky a zaměřují pozornost učitele na individuální potřeby jednotlivých žáků. Vzdělávání v prvních ročnících musí být přizpůsobeno poznávacím, sociálním a emocionálním potřebám žáků a musí respektovat jejich individuální možnosti, potřeby a zvláštnosti. Je zapotřebí, aby se každému dítěti dostalo podpory, péče a stimulace v takové míře, jakou vyžaduje. Vzdělávání by mělo umožnit, aby žáci mohli být na různých úrovních úspěšní, aby mohli prožívat uspokojení z úspěchu, aby sami sebe vnímali jako plnohodnotného a schopného jedince, který se ve školním prostředí cítí bezpečně a je svým okolím přijímán a uznáván. Přímá práce by měla mít činnostní charakter, měla by využívat prožitkové a interaktivní působení a učení. Takovéto strategie ve vyučování vedou nejenom k osvojování potřebných vědomostí a dovedností (čtení, psaní, počítání), ale i k rozvíjení **klíčových kompetencí žáků**. Pro práci s učebnicemi ALTER se předpokládá, že bude každému žákovi umožněno, aby pracoval na své osobní maximum, podle svých individuálních možností, a podle vlastního rozvoje aby byl také hodnocen. Za nepřijatelné se považuje srovnávání výkonů žáků, snaha o vyrovnání jejich výkonů na jakýsi průměr a nepřijatelné je i jakékoliv zveřejňování dosahovaných výsledků, ať už v podobě ústního hodnocení, nebo v podobě různých „žebříčků úspěšnosti“ vystavených třeba na nástěnkách. Následující přehled zahrnuje pouze ukázky stran učebnic a pracovních sešitů ALTER, na nichž vyučující nalezne zásobník učiva a možné metodické postupy pro naplňování **očekávaných výstupů**. Úplný výčet nelze vytvořit, protože učivo v učebnicích a pracovních sešitech ALTER prolíná více tematickými okruhy a činnostmi, je průběžně opakováno a procvičováno, a vyskytuje se tedy i na mnoha dalších stranách, které již v tomto přehledu nejsou uvedeny.

## ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

#### 1. roč. ŽIVÁ ABECEDA

PRACOVNÍ SEŠIT k Živé abecedě

SLABIKÁŘ

PRACOVNÍ SEŠIT (dvojdílný) ke Slabikáři

PÍSANKY I, II, III – formát A4

PÍSANKY (sešit 1, 2, 3) ke Slabikáři

MOJE PRVNÍ ČÍTANKA

## 2. roč. ČESKÝ JAZYK 2

PRACOVNÍ SEŠIT (dvojdičný) k Českému jazyku 2

CD-ROM výukový program (učebnice + pracovní sešity) Český jazyk 2

*Informace k využití CD-ROMu ve výuce viz str. 93; obsah Českého jazyka 2 viz str. 100.*

PSANÍ A MLUVNICKÁ CVIČENÍ (sešit 1, 2)

MALÝ ČTENÁŘ

ČÍTANKA 2/1

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 2/1

ČÍTANKA 2/2

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 2/2

## 3. roč. ČESKÝ JAZYK 3

PRACOVNÍ SEŠIT (dvojdičný) k Českému jazyku 3

CD-ROM výukový program (učebnice + pracovní sešity) Český jazyk 3

*Informace k využití CD-ROMu ve výuce viz str. 93; obsah Českého jazyka 3 viz str. 104.*

PSANÍ A MLUVNICKÁ CVIČENÍ (sešit 1, 2)

ČÍTANKA 3/1

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 3/1

ČÍTANKA 3/2

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 3/2

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;

odkazy na učebnice ALTER – oranžové písmo.

### Očekávané výstupy – 1. období 1. stupně

#### **KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA**

žák

➤ *plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti*

Plynulému čtení s porozuměním se žáci učí ve všech učebnicích pro výuku počátečního čtení ALTER pro 1. roč. a v příslušných pracovních sešitech; doporučené metodické postupy naleznete v **Průvodci učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní. V nácviku plynulého čtení s porozuměním se pokračuje i ve 2. a 3. ročníku, k tomu lze využít **Čítanky 2/1, 2/2** a **Pracovní sešity** k nim; **Čítanky 3/1, 3/2** a příslušné **Pracovní sešity** – propojení s RVP ZV je uvedeno v metodických poznámkách přímo v těchto titulech.

➤ *porozumí písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti*

Průběžný nácvik dovednosti porozumět písemným a mluveným pokynům probíhá při práci se všemi učebnicemi českého jazyka pro 1. až 3. roč. a pracovními sešity k nim. Nadpředmětově je tento výstup rozvíjen i v učebnicích a pracovních sešitech matematiky pro 1., 2. a 3. ročník; dále pak i při práci s učebnicemi vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Toto nadpředmětové budování schopnosti porozumět písemným pokynům umožňuje ve všech předmětech, v nichž se vyučuje podle učebnic ALTER, doporučená struktura vyučovacích hodin, která předpokládá samostatnou práci (individuální nebo skupinovou) jako součást každé vyučovací hodiny. Aplikační úkoly pro tuto samostatnou práci nejsou mechanické, předpokládají nejenom porozumění textu pokynů (zadání), ale i další dovednosti při práci s textem, např. výběr z nabízených řešení.

➤ *respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru*

Základním komunikačním pravidlům se žáci učí např. v učebnicích: **Český jazyk 2** na str. 13 (jak se zdravíme v rodině), str. 31 (oslovení), str. 44 (komunikace, tykání, vykání, dotazy, žádosti, poskytnutí informace), str. 54 (kouzelná slova, prosím, děkuji, s dovolením, promiňte aj.), str. 72 (Tomáš se umí omluvit), str. 95 (pozdravy, slušné vystupování); **Pracovní sešit k ČJ 2, 1. díl** na str. 15 (uspořádání ústního projevu), str. 25 (pozdravy, oslovení, rozhovor); **Český jazyk 3** na str. 11 (omluva, odmítnutí, podávání věcných informací), str. 45 (dopis), str. 80 (rozhovor s cizím člověkem), str. 112 (užitá slovní zásoba) aj. Nadpředmětově lze využít např. učebnice prvouky pro 2. roč. **Svět okolo nás** a **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. a 2. díl** (schopnost vyslechnout druhé, smysluplně komunikovat, neskákat do řeči; zásady společenského chování si žáci osvojují např. v tématech Moji kamarádi a já, Učíme se a hrajeme si společně).

➤ *pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost*

Při nácviu pečlivé výslovnosti lze (jako výchozí) využít všechny texty, úkoly a zadání v učebnicích ALTER průběžně od 1. až do 3. roč. Mnoho námětů přináší i metodická příručka **Průvodce učebnicí prvouky pro 1. roč.**, zde doporučená říkadla lze pro trénink výslovnosti použít i ve vyšších ročnících.

➤ *v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči*

Správné dýchání a vhodné tempo řeči se cvičí jak v hodinách jazyka, tak i v hodinách čtení a literární výchovy; návody naleznete například v metodických příručkách **Průvodce učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní a **Průvodce učebnicí prvouky pro 1. ročník**.

➤ *volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích*

Nácvik užívání verbálních i nonverbálních prostředků probíhá v učebnicích ALTER průběžně při komunikaci s žákem a při plnění úkolů samostatné práce. Učebnice ALTER umožňují, aby všichni žáci mohli být aktivní jak v průběhu přímé práce, která by neměla mít pouze podobu frontální výuky, tak i v průběhu samostatné práce; tuto aktivitu také předpokládají. Při přímé práci by neměla probíhat pouze komunikace vyučujícího s několika žáky, kteří jsou schopni dobře reagovat, zapojeni by měli být všichni. Nonverbální komunikační prostředky si žáci trénují např. podle pokynů: *zahrajte si..., předved'te..., vyjádřete pohybem těla...*; dále při simulaci různých situací – viz např. **Pracovní sešit k Čít. 2/1** – v každé lekci jsou pokyny *zahrajte si* (např. scénky o tom, jak mohl probíhat rozhovor, kdyby dívky byly spíše vlídné, nebo spíše pyšné); **Pracovní sešit k Čít. 2/2** – pokyny ke hram jsou na str. 3, 9, 12, 16, 17, 20, 22, 23, 29, 34, 36. Mnoho námětů naleznete také v metodických příručkách: v **Průvodci učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní a v **Průvodci učebnicí prvouky pro 1. roč.** Dále lze nadpředmětově využít např. **Svět okolo nás** na str. 5, 18 (zásady společenského chování), str. 28, 29 (děti a dospělí okolo nás – odmítnutí drogy), str. 31 (tísňová volání – stručná přesná informace); **Pracovní sešit k Čít. 3/1** na str. 48 (zdvořilost, ale opatrnost v jednání s neznámými lidmi, nácvik odmítnutí, ochrana proti šikaně), na str. 15 (vyjádření úcty, soucitu, lítosti) a nabízí se mnoho dalších možností průřezově ve všech **učebnicích a pracovních sešitech pro 1. až 3. roč.**

➤ *na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev*

Krátké mluvené projevy si žáci cvičí zejména v částech věnovaných slohu a rozvoji komunikace, např. v učebnici **Český jazyk 3** na str. 5 (vzpomínky na prázdniny), str. 13, 21 (vypravová-

ni podle osnovy, obměňování vět), str. 29 (krátký popis), str. 45 (krátký mluvený projev – blahopřání), str. 66 (sdělování zážitků ze zimních sportů), str. 80 (rozhovor – dramatizace, obměňování), str. 105 (popis věcí, které nás obklopují), str. 112, 119 (práce s osnovou, obměňování, výstižnější vyjadřování, souvislý mluvený projev). Nadpředmětově si žáci procvičují krátké mluvené projevy také podle pokynů v učebnicích prvouky ALTER (vzdělávací obor Člověk a jeho svět), např. v úkolech typu *popiš vlastní zážitky/pozorování/zkušenosti*.

➤ *zvládá základní hygienické návyky spojené se psaním*

Pokyny k dodržování hygienických návyků při psaní obsahují např. všechny **Písanky** pro nácvik velkých elementů i celých tvarů písmen (uvolňovací cviky, rozvoj hrubé i jemné motoriky), nad jejich průběžnou kontrolou musí samozřejmě laskavě dohlížet vyučující. Rozvoji hygienických návyků spojených s psaním je věnována celá jedna část metodické příručky **Průvodce učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní. Vhodným prostředkem jsou i **Písanky** ke Slabikáři a **Psaní a mluvnická cvičení** pro 2. a pro 3. ročník. Nadpředmětově se tento návyk utvrzuje v průběhu psaní žáků i ve všech ostatních předmětech.

➤ *píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky; kontroluje vlastní písemný projev*

K nácviku psaní správných tvarů písmen a číslic slouží všechny **Písanky** uvedené v předchozím bodě. Odborné pokyny nalezne vyučující v části **metodika psaní** vypracované PaedDr. Radkou Wildovou, CSc. (viz titul **Průvodce učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní).

➤ *píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení*

Tento požadavek se naplňuje při samostatné práci, která by měla být součástí každé vyučovací hodiny realizované podle učebnic ALTER; při ní má žák neustále možnost využívat zpětnou vazbu, té se mu dostává i při společné kontrole samostatné práce s možností okamžité nápravy chyb; jde o doporučení, které je součástí metodických poznámek ve všech učebnicích ALTER. Psát věcně i formálně správně krátká sdělení – to je nadpředmětově např. i zapsání odpovědi ke slovní úloze, krátký zápis obsahu slyšeného např. v prvouce nebo ve čtení; také v prvouce ve 3. roč. se upřednostňují samostatné krátké zápisy před mechanickým opisováním zápisů z tabule.

➤ *seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh*

Nácviku chápání dějové posloupnosti slouží např. učivo z učebnice **Český jazyk 2** na str. 25, 31, 44, 64, 103 (vyprávění podle obrázkové osnovy, posloupnost děje); **Český jazyk 3** na str. 59, 66; v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 12, 22, 54 (vyprávění podle obrázkové osnovy, posloupnost děje). Dále si žáci tento výstup cvičí při práci s učebnicí prvouky pro 1. roč. **Cestička do školy, 1. díl** na str. 3, 5, 9, 14, 15 + obrázkové osnovy na obálce; **2. díl** na str. 4, 11, 13, 16, 17 + obrázkové osnovy na obálce či při práci s učebnicí prvouky pro 2. roč. **Svět okolo nás** na str. 15, 17, 19, 20, 21, 23, 28, 29, 31, 41.

## JAZYKOVÁ VÝCHOVA

K činnostnímu charakteru výuky i k naplňování prakticky využitelných očekávaných výstupů v jazykové výchově významně přispívá využití elektronické varianty učebnic a pracovních sešitů českého jazyka ALTER. Jde o **CD-ROMy** v podobě výukových programů: **Český jazyk pro 2. ročník** a **Český jazyk pro 3. ročník**, které lze využít pro learning i teaching (podrobněji viz str. 93 až 95 této publikace). Tyto výukové programy mohou při některých poruchách učení tištěné učebnice zcela nahradit, a protože umožňují volbu rozsahu učiva, mohou sloužit i pro žáky nadané.

### Očekávané výstupy – 1. období 1. stupně

žák

- *rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky*

Učivo pro rozlišování zvukové a grafické podoby slova, pro nácvik členění slov na slabiky a hlásky a odlišování dlouhých a krátkých samohlásek naleznete např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 5 až 12, 30 až 43; v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 1. díl** na str. 1 až 9, 16 až 24; **2. díl** na str. 26, 27; **Český jazyk 3** na str. 9, 10, 22 až 28, 30, 33, 41, 50, 79; **Pracovní sešit k ČJ 3, 1. díl** na str. 2, 4, 9, 13 až 20, 30, 56, 61.

- *porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledá v textu slova příbuzná*

Žáci se učí porovnávat významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, učí se vyhledávat v textu slova příbuzná např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 59, 85, 86, 87; v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 1. díl** na str. 7; **2. díl** na str. 6, 16, 17; v učebnici **Český jazyk 3** na str. 29, 34, 35, 43, 44, 86, 101, 104, 112, 152, 153, 155; v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 11, 18, 24, 25, 26, 33, 62; **2. díl** na str. 10, 13, 14, 19, 24.

- *porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost*

Porovnávání a třídění slov podle zobecněného významu, rozlišování děje, věci, osoby, zvířete, okolnosti, za níž děj probíhá, a vlastností lze nacvičovat např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 73 až 82, 105; v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 1. díl** na str. 5, 23; **2. díl** na str. 1, 2, 6, 11, 12, 29 až 31; v učebnici **Český jazyk 3** na str. 55 až 63, 88, 89, 116 až 125; v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 37 + na **kartonové příloze**; v **2. díle** na str. 27 až 37.

- *rozlišuje slovní druhy v základním tvaru*

Nácvik rozlišování slovních druhů v základním tvaru umožňuje např. učivo v učebnici **Český jazyk 2** na str. 73 až 82, 105; v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 2. díl** na str. 1 až 11, 13, 18, 22, 29 až 31; v učebnici **Český jazyk 3** na str. 55 až 63, 88, 89, 116 až 125; v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 1, 5, 12, 37, 38, 63, 64 a na **kartonové příloze**; v **2. díle** na str. 27 až 37.

- *užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves*

Žáci se učí užívat v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 13, 25, 31, 44, 54, 64, 72, 80, 88, 95, 103; **Český jazyk 3** na str. 5, 13, 21, 29, 35, 45, 59, 66, 74, 80, 86, 91, 98, 105, 112, 119, 127, 136; v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 12, 20, 22, 27, 36, 47, 54; **2. díl** na str. 6, 12, 18, 25, 38.

- *spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy*

Spojovat věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy lze

nacvičovat např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 62, 63, 65 až 68; **Český jazyk 3** na str. 128 až 131, v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 2. díl** na str. 39 až 43. Pro procvičování tohoto učiva lze využít i cvičení se zaměřením na pravopis a všech cvičení slohových (viz předchozí bod).

- *rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky*

Žáci se učí rozlišovat v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové a zvukové prostředky např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 14 až 21; v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 1. díl** na str. 10 až 14; v **Českém jazyce 3** na str. 6, 20, 57, 111, 117, 122, 130, 133, 145 až 151.

- *odůvodňuje a píše správně: i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech*

Odůvodňování a psaní i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách lze nacvičovat např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 46 až 69 a na příslušných stranách dvojdielného **Pracovního sešitu k ČJ 2**; dále v učebnici **Český jazyk 3** na str. 36 až 41, 46 až 52, 67 až 87, 92 až 99, 102 až 115 a na příslušných stranách dvojdielného **Pracovního sešitu k ČJ 3**. Karty s Přehledy slov vyjmenovaných a příbuzných jsou součástí pracovních sešitů, každý žák je má k dispozici a podle individuální potřeby s nimi může pracovat.

- *odůvodňuje a píše správně: dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev*

Nácvik pravopisu dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev se nacvičuje např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 40 až 42, 84 až 95 a na příslušných stranách **Pracovního sešitu k ČJ 2**; v učebnici **Český jazyk 3** v pravopisných cvičeních tištěných na žlutém podkladě a na příslušných stranách **Pracovního sešitu k ČJ 3**, zejména na stránkách na oranžovém podkladě.

- *odůvodňuje a píše správně: velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování*

Správné užívání velkých písmen na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování se nacvičuje např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 46 až 69, 84 až 95, 74 až 77 a na příslušných stranách dvojdielného **Pracovního sešitu k ČJ 2**; v učebnici **Český jazyk 3** na str. 63 až 65, v pravopisných cvičeních tištěných na žlutém podkladě a na příslušných stranách **Pracovního sešitu k ČJ 3**.

## **LITERÁRNÍ VÝCHOVA**

### Očekávané výstupy – 1. období 1. stupně

žák

- *čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku*

Čtení literárních textů a přednášení básní z paměti ve vhodném frázování a tempu přiměřené věku se nacvičuje po celé první období 1. stupně a někteří žáci (zejména ti s projevy dyslexie různého stupně) nemají ještě ani na konci 3. ročníku zvládnutou techniku čtení na takové úrovni, aby mohli splnit tento očekávaný výstup. Učebnice ALTER však nácvik uvedených dovedností dětem ulehčují tím, že nejenom texty čítanek, ale i texty pro učebnice českého jazyka vytvořili spisovatelé a básníci, kteří dokáží intenzivněji působit na city dítěte, a motivovat tak u žáků již od 1. ročníku zájem o četbu; metodika doporučovaná pro nácvik čtení v 1. ročníku je podrobně popsána v metodické příručce **Průvodce učebnicemi ALTER** pro výuku počáteční-

ho čtení a psaní. Také ve 2. a 3. ročníku se nácviku čtení věnuje velká pozornost, žáci čtou ve dvojicích, ve skupinách, využívají se různé didaktické hry; rozvíjí se tak nejenom technika čtení, ale zejména čtení s porozuměním, protože pouze tak je možno dosáhnout výše uvedeného očekávaného výstupu.

➤ *vyjadřuje své pocity z přečteného textu*

Žáci mají mnoho příležitostí k vyjadřování svých pocitů z přečteného textu, užívají-li se při výuce **Pracovní sešity k Čít. 2/1, 2/2, 3/1, 3/2**; ty obsahují velkou zásobu úkolů zaměřených právě na vyjadřování vlastních pocitů z četby. Pokud se při výuce nepoužívají pracovní sešity ALTER, je realizace tohoto výstupu pouze věcí vyučujícího.

➤ *rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění*

Rozlišovat vyjadřování v próze a ve verších se žáci učí na textech **Čítanky 2/1, 2/2, 3/1, 3/2**; na plnění tohoto výstupu jsou zaměřeny úkoly v **Pracovních sešitech** k uvedeným Čítankám, v nichž se pracuje s názvy jako verš, rým (*vypiš/doplň slova, která se rýmuji*), pohádkové postavy, pohádkové děje, co se ve skutečnosti stát nemohlo apod.; žáci si tak průběžně budují schopnost rozlišit vyjadřování v próze a ve verších a odlišit pohádku od ostatních příběhů.

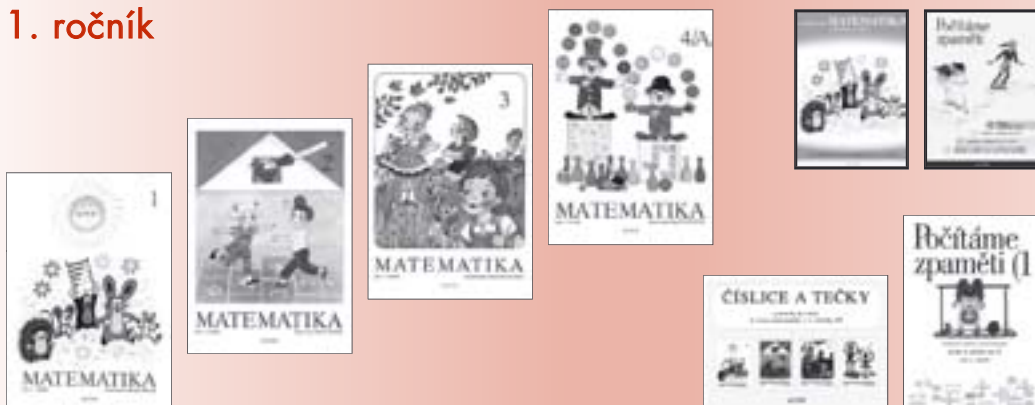
➤ *pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností*

Pracovat tvořivě s literárním textem se žáci učí podle **Čítanky 2/1, 2/2, 3/1, 3/2**. Mnoho konkrétních zadání a aplikační úlohy obsahují **Pracovní sešity** k uvedeným Čítankám, např. zadání: *Vymysli jiné pokračování příběhu. Pracuj s textem z Mateřídoušky. Kdo byl v příběhu hodný a kdo zlý? Jak bys jednal/a ty na místě hrdiny příběhu? Rozvíjej a obměňuj děj tak, aby hrdina jednal jako pyšný člověk, jako zlý nebo hodný člověk. Předved', jak by se rozvíjel rozhovor s různými typy lidí, jak bys reagoval/a ty, jak bys odpovídal/a ty?*

**Závěr:** Pro činnostní výuku zejména v 1. období 1. stupně (např. při nácviku počátečního čtení) je důležité efektivní využívání kartiček, které jsou součástí učebnic ALTER. Dále je žádoucí, aby byly jiným způsobem využívány i tabule a obrazy, jejichž název „nástěnné“ je tradičně předurčuje k rozvěšení na stěnách třídy. Ty však nemusí být pouze jakýmsi dekoračním prvkem, ale mohou být využity pro činnostní výuku v přímém vyučování i pro práci žáků ve skupinách. Např. každá skupina dostane jinou tabuli či obraz a společně připraví výklad pro spolužáky; žáci si mohou hrát na učitele, podle vyobrazení se učí klást otázky, střídají se ve vypravování a rozvíjejí vyobrazený děj, přitom mohou manipulovat s obrazem či tabulí před lavicemi nebo na jinak seskupených žákovských stolicích apod. Přehled o nástěnných obrazech a tabulích, které vydává Nakladatelství ALTER, naleznete v kapitole Klíčové kompetence pro 1. období 1. stupně na str. 59 této publikace nebo přímo v Katalogu ALTER.

# Učebnice a pracovní sešity ALTER pro výuku Matematiky a jejích aplikací – 1. období 1. stupně ZŠ

## 1. ročník



## 2. ročník



◀ trojdílná učebnice



▲ pracovní sešity

## 3. ročník



◀ jednodílná učebnice



# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER pro vzdělávací obor  
**Matematika a její aplikace** v 1. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden souhrnně pro 1. období 1. stupně – tedy pro 1., 2. a 3. ročník. **Očekávané výstupy** mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. Učivo je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno **jako prostředek** k dosažení očekávaných výstupů. Cílem následujícího přehledu je poskytnout náměty, jak je možné propojit učivo zpracované v učebnicích ALTER **s očekávanými výstupy** z RVP ZV, a uvést příklady, které učivo a které metody práce se mohou stát prostředkem k jejich naplnění. Pouze výběr učiva tedy k naplnění činnostních očekávaných výstupů a k rozvíjení klíčových kompetencí nestačí, nutná je změna struktury vyučování a použití vhodných aktivizujících vyučovacích metod. Vzdělávání v prvních ročnících musí být přizpůsobeno poznávacím, sociálním a emocionálním potřebám žáků a musí respektovat jejich individuální možnosti, potřeby a zvláštnosti. Je zapotřebí, aby se každému dítěti dostalo podpory, péče a stimulace v takové míře, jakou vyžaduje. Vzdělávání v prvních ročnících by mělo umožnit, aby žáci mohli být na různých úrovních úspěšní, aby mohli prožívat uspokojení z úspěchu, aby sami sebe vnímali jako plnohodnotného a schopného jedince, který se ve školním prostředí cítí bezpečně a je svým okolím přijímán a uznáván. Přímá práce by měla mít činnostní charakter, měla by využívat prožitkové a interaktivní působení a učení.

Vysvětlení, nácvik i aplikace matematických operací se v učebnicích a pracovních sešitech ALTER opírají o názor a mají činnostní charakter. Každodenní samostatná práce v hodinách matematiky, individualizace výuky a okamžitá zpětná vazba umožňují zvládnout očekávané výstupy v průběhu prvních tří let školní docházky tak, jak to předpokládá RVP ZV.

## MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

1. roč. **MATEMATIKA 1** (numerace, sčítání a odčítání do 6)  
CD-ROM Krtečkova matematika (numerace, sčítání a odčítání do 6)  
*Informace k využití CD-ROMu ve výuce viz str. 93; obsah Krtečkovy matematiky viz str. 96.*  
**MATEMATIKA 2** (numerace, sčítání a odčítání do 10)  
**MATEMATIKA 3** (numerace, sčítání a odčítání bez přechodu desítky do 20)  
**MATEMATIKA 4/A** (sčítání a odčítání s přechodem desítky do 20)  
**POČÍTÁME ZPAMĚTI sešit 1**  
CD-ROM Počítáme z paměti  
*Informace k využití CD-ROMu ve výuce viz str. 93; obsah Počítáme z paměti viz str. 98.*  
*(Všechny uvedené učebnice i CD-ROMy jsou k dodání ihned.)*
2. roč. **MATEMATIKA 4/B** (sčítání a odčítání s přechodem desítky do 20)  
**MATEMATIKA 5** (numerace, sčítání a odčítání bez přechodu desítky do 100)  
**MATEMATIKA 6** (sčítání a odčítání do 100, příprava na násobení a dělení 2, 3, 4)  
**MATEMATIKA 7** (příprava na násobení a dělení 5, 6, 7, 8, 9)  
**POČÍTÁME ZPAMĚTI sešit 2, sešit 3**  
CD-ROM Počítáme z paměti  
*(Všechny uvedené učebnice i CD-ROM jsou k dodání ihned.)*

3. roč. Matematika 3 – jednoduchá učebnice pro 3. roč. (*k dodání ihned*)

nebo

Matematika – trojdílná učebnice **3/1, 3/2, 3/3** (*k dodání ihned*)

PRACOVNÍ SEŠIT k Matematice 3 – **1. díl** (*k dodání ihned*)

– **2. díl** (*konec roku 2006*)

VÝSLEDKY úloh k jednoduché učebnici Matematika 3 (*rok 2006*)

VÝSLEDKY úloh k dvojdílnému Pracovnímu sešitu (*rok 2007*)

POČÍTÁME ZPAMĚTI **sešit 3, sešit 4** (*k dodání ihned*)

CD-ROM Počítáme z paměti (*k dodání ihned*)

*Informace k využití CD-ROMu ve výuce viz str. 93; obsah Počítáme z paměti viz str. 98.*

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;

odkazy na učebnice ALTER – oranžové písmo.

### Očekávané výstupy – 1. období 1. stupně

#### **ČÍSLO A POČETNÍ OPERACE**

žák

➤ *používá přirozená čísla k modelování reálných situací, počítá předměty v daném souboru, vytváří soubory s daným počtem prvků*

V sešitě **MATEMATIKA 1** pro 1. roč. se začíná numerací do tří a postupně se číselný obor rozšiřuje do šesti; v sešitě **MATEMATIKA 2** pro 1. roč. se číselný obor dále rozšiřuje do deseti; v sešitě **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. je rozšířen obor do dvaceti. V sešitě **MATEMATIKA 5** pro 2. roč. se rozšiřuje obor čísel do sta a v učebnici **Matematika pro 3. roč.** se rozšiřuje číselný obor do tisíce. Při každém rozšíření číselného oboru se začíná **numerací, modelováním reálných situací, počítáním prvků v daném oboru a vytvářením souborů o daném počtu prvků**. Názorné pomůcky pro uvedené činnosti jsou v podobě kartonových příloh součástí každé z následujících učebnic pro 1. a 2. roč.: **MATEMATIKA 2, MATEMATIKA 4/A a 4/B** (volně vložené sčítací pravítko), **MATEMATIKA 5, MATEMATIKA 6, MATEMATIKA 7**.

Pro žáky s příznaky dyskalkulie nebo pro ty, kteří při vstupu do 1. ročníku nemají vytvořenou představu čísel do šesti, doporučujeme využít výukový program **Krtečkova matematika**, který je variantou tištěné učebnice a při specifických poruchách učení může tištěnou učebnici zcela nahradit.

➤ *čte, zapisuje a porovnává přirozená čísla do 1 000, užívá a zapisuje vztah rovnosti a nerovnosti*  
Čtení přirozených čísel (jejich řady), vztahy rovnosti a nerovnosti se nacvičují např. v učebnicích **MATEMATIKA 1** pro 1. roč. na str. 13, 14, 16, 17, 21, 28; **MATEMATIKA 2** pro 1. roč. na str. 1, 2, 4, 8, 9, 10, 16, 18, 19, 21, 24, 26; **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. na str. 5, 6, 7, 9, 21; **MATEMATIKA 4/A** pro 1. roč. na str. 6, 8, 14, 17, 19, 21, 22, 27; **MATEMATIKA 4/B** pro 2. roč. na str. 1, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 25; **MATEMATIKA 5** pro 2. roč. na str. 3, 6, 14, 16, 17, 18, 20, 23, 28, 29, 30, 32; **MATEMATIKA 6** pro 2. roč. na str. 7, 8, 9, 13, 17, 24, 26; **MATEMATIKA 7** pro 2. roč. na str. 4, 7, 8, 10, 12, 15, 18, 22, 23, 29, 32; **Matematika pro 3. roč.** (jednodílná) 5, 7, 10, 11, 40, 42, 52, 61, 71, 103, 105; **Matematika pro 3. roč.** (trojdílná), **1. díl** na str. 5, 7, 10, 11, 40, 42, 52; **2. díl** na str. 7, 17, 50, 52; **Pracovní sešit k Mat. 3, 1. díl** na str. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 18, 21, 23, 28, 31, 36.

➤ *užívá lineární uspořádání; zobrazí číslo na číselné ose*

S číselnými osami se pracuje např. v těchto učebnicích: **MATEMATIKA 1** pro 1. roč. na str. 18, 19, 22, 23, 27, 29, 31, 32; **MATEMATIKA 2** pro 1. roč. na str. 2, 5, 10, 13, 18, 20, 24, 28; **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. na str. 4, 13, 18, 19, 20; **MATEMATIKA 4/A** pro 1./2. roč. na str. 3, 16, 17, 22, 23, součástí této učebnice je volně vložené sčítací pravítko do 20 – může sloužit jako číselná osa a žáci ji mohou průběžně používat; **MATEMATIKA 4/B** pro 2. roč. na str. 3, 4, 7, 13, 18 – číselné osy s funkcí sčítacího pravítka jsou přílohou každého dodávaného sešitu 4/B; **MATEMATIKA 5** pro 2. roč. – číselná osa do 100 je přílohou každého sešitu, takže ji žáci používají průběžně, dále pak je práce s osou na str. 17, 18, 28; **MATEMATIKA 6** pro 2. roč. na str. 15, 23, 27; **Matematika pro 3. roč.** (jednodílná) na str. 3, 4, 32, 50, 54, 55, 57, 58, 76, 78, 79, 80, 92, 93, 97, 98, 99, 102, 103; **Matematika pro 3. roč.** (trojdílná), **1. díl** na str. 3, 4, 10, 50, 54, 55; **2. díl** na 2. straně obálky a dále na str. 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 22, 24, 25, 26, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 49...; **3. díl** na str. 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17; **Pracovní sešit k Mat. 3, 1. díl** na str. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 19, 21, 28, 31.

➤ *provádí z paměti jednoduché početní operace s přirozenými čísly*

Nácvik a automatizace pamětných početních operací s přirozenými čísly probíhá průběžně na všech stránkách učebnic i pracovních sešitů ALTER vždy v příslušném oboru čísel. Nácvik probíhá obvykle ve třech složkách:

- ① nácvik dovednosti provádět matematickou operaci s využitím názoru;
- ② algoritmičké porozumění (proč lze operaci provádět předloženým způsobem, případně i jiným možným způsobem – viz Metodická poznámka v MATEMATICE 4/B);
- ③ významové porozumění (umět operaci propojit s reálnou situací).

Nácvik těchto dovedností v učebnicích může vyučující doplnit řadou doplňkových učebních materiálů, např. sešity **Počítáme z paměti 1, 2, 3, 4; CD-ROM Počítáme z paměti; Matematickými pětiminutovkami I, II, III.**

➤ *řeší a tvoří úlohy, ve kterých aplikuje a modeluje osvojené početní operace*

K naplnění tohoto očekávaného výstupu lze využít průběžně všechny výše uvedené učebnice matematiky i připravované pracovní sešity. Úlohy, ve kterých žák aplikuje a modeluje osvojené početní operace, řeší matematické problémy, efektivně využívá osvojený matematický aparát, volí správné postupy k vyřešení problémů, vytváří zásobu metod pro řešení slovních úloh a vyhodnocuje správnost řešení; tyto typy úloh jsou v učebnicích ALTER ve vztahu k úlohám pro mechanický nácvik numeriky v poměru asi 60 % ku 40 %. Pro nácvik numeriky podle individuální potřeby žáka nabízí ALTER mnoho velmi účinných doplňkových učebních materiálů, např. sešity **Počítáme z paměti 1, 2, 3, 4; CD-ROM Počítáme z paměti; Matematické pětiminutovky I, II, III.**

## **ZÁVISLOSTI, VZTAHY A PRÁCE S DATY**

žák

- *orientuje se v čase, provádí jednoduché převody jednotek času*
- *popisuje jednoduché závislosti z praktického života*
- *doplňuje tabulky, schémata, posloupnosti čísel*

Popis závislostí z praktického života obsahují slovní úlohy na všech stranách učebnic i pracovních sešitů. Tabulky, schémata, posloupnosti čísel naleznete např. v těchto učebnicích: **MATEMATIKA 1** pro 1. roč. na str. 12, 21, 25; **MATEMATIKA 2** pro 1. roč. na str. 2, 4, 6, 9, 10, 17, 19, 24; **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. na str. 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 15, 16, s podobnou

frekvencí jsou i na dalších stranách; **MATEMATIKA 4/A** pro 1. roč. na str. 5, 7, 10, 11, 12, 13, s podobnou frekvencí jsou i na dalších stranách; **MATEMATIKA 4/B** pro 2. roč. na str. 1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26; **MATEMATIKA 5** pro 2. roč. na str. 5, 6, 8, 11, 13, 14, 23, 26, 27, 30; **MATEMATIKA 6** pro 2. roč. – schémata pro vyvození násobilk (kartézské součiny a uspořádané dvojice čísel) jsou na kartonové příloze každého sešitu a žáci s nimi průběžně pracují, dále na str. 1, 2, 6, 8, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 29; **Matematika pro 3. roč.** (jednodílná) na str. 5, 6, 10, 12, 17, 22, 26, 27, 30, 32, 34, 57, 60, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72..., 117, 143 (orientace v čase); **Matematika pro 3. roč.** (trojdílná), **1. díl** na str. 5, 6, 10, 12, 17, 22, 26, 27, 30, 32, 34 a dále...; **2. díl** na str. 3, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18; **3. díl** na str. 7, 8, 9, 10, 13, 25, 38 (orientace v čase); **Pracovní sešit k Mat. 3, 1. díl** na str. 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 23, 25.

## GEOMETRIE V ROVINĚ A V PROSTORU

žák

- *rozezná, pojmenuje, vymodeluje a popíše základní rovinné útvary a jednoduchá tělesa; nachází v realitě jejich reprezentaci*
- *porovnává velikost útvarů, měří a odhaduje délku úsečky*
- *rozezná a modeluje jednoduché souměrné útvary v rovině*

Učivo, které je možné využít k naplnění těchto očekávaných výstupů, je zařazeno v následujících učebnicích: **MATEMATIKA 2** pro 1. roč. na 3. a 4. straně obálky a na kartonové příloze; **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. na 3. a 4. straně obálky a na str. 32; **MATEMATIKA 4/A** pro 1./2. roč. na 4. straně obálky a na str. 9, 15, 25, 29, 32; **MATEMATIKA 4/B** pro 2. roč. na str. 6, 11, 16, 20, 24, 26; **MATEMATIKA 5** pro 2. roč. na kartonové příloze a na str. 4, 9, 10, 15, 19, 24, 25, 28, 31; **MATEMATIKA 6** pro 2. roč. na 3. a 4. straně obálky a na str. 5, 11, 21, 31; **MATEMATIKA 7** pro 2. roč. na 3. a 4. straně obálky a na str. 5, 13, 19, 27, 31; **Matematika pro 3. roč.** (jednodílná) na str. 9, 18, 25, 31, 38, 45, 53, 59, 62, 69, 74, 80, 85, 89, 90, 95, 102, 111, 116, 123, 129, 135, 142, 149, 155, 156; **Matematika pro 3. roč.** (trojdílná), **1. díl** na 2. a 3. straně obálky a na str. 9, 18, 25, 31, 38, 45, 53, 59; **2. díl** na 4. straně obálky a na str. 8, 15, 20, 26, 31, 35, 36, 42, 48, 56; **3. díl** na 2. a 3. straně obálky a na str. 6, 11, 18, 24, 30, 37, 44, 50, 53, 59; **Pracovní sešit k Mat. 3, 1. díl** na str. 2, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 34, 36.

**Závěr:** Z výše uvedeného vyplývá, že učebnice matematiky ALTER pro 1., 2. a 3. ročník obsahují učivo, které při využití doporučených metod práce umožní bez problémů naplnit činnostně zaměřené a prakticky využitelné **očekávané výstupy** a prostřednictvím práce s těmito učebnicemi lze u žáků přiměřeně věku rozvíjet i **klíčové kompetence**. Doporučujeme důsledně využívat všechny materiály z kartonových příloh k učebnicím a i jejich prostřednictvím zajistit činnostní charakter výuky.

*Poznámky:*

# Učebnice a pracovní sešity ALTER obsahující učivo vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět – 1. období 1. stupně ZŠ

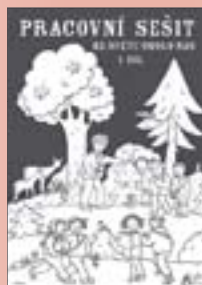
## 1. ročník



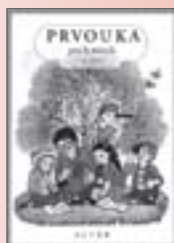
## 2. ročník



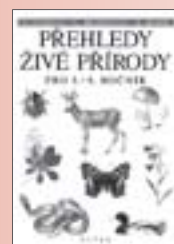
- jednoduchá učebnice  
(dříve Svět okolo nás I, II)



## 3. ročník



- pracovní sešity se připravují  
(rok 2007)



# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER pro vzdělávací obor  
**Člověk a jeho svět** v 1. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden pro každý vzdělávací obor souhrnně pro 1. období 1. stupně – tedy pro 1., 2. a 3. ročník. **Očekávané výstupy** mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. **Učivo** vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno **jako prostředek** k dosažení očekávaných výstupů. Cílem následujícího přehledu je poskytnout náměty, jak je možné propojit učivo zpracované v učebnicích ALTER s **očekávanými výstupy** z RVP ZV, a uvést příklady, které učivo a které metody práce se mohou stát prostředkem k naplnění těchto výstupů. Pouze výběr učiva tedy k naplnění činnostních očekávaných výstupů a k rozvíjení klíčových kompetencí nestačí, nutná je i změna struktury vyučování a použití vhodných aktivizujících vyučovacích metod. Vzdělávání v prvních ročnících musí být přizpůsobeno poznávacím, sociálním a emocionálním potřebám žáků a musí respektovat jejich individuální možnosti, potřeby a zvláštnosti. Je zapotřebí, aby se každému dítěti dostalo podpory, péče a stimulace v takové míře, jakou vyžaduje. Vzdělávání v prvních ročnících by mělo umožnit, aby žáci mohli prožívat uspokojení z úspěchu, aby sami sebe vnímali jako plnohodnotného a schopného jedince, který se ve školním prostředí cítí bezpečně a je svým okolím přijímán a uznáván.

Je plně na rozhodnutí škol, jaký název zvolí pro vyučovací předmět, který bude vycházet ze vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Učebnice ALTER předpokládají, že východiskem této výuky bude pozorování reálného světa, pozorování věcí a jevů v přírodě i ve společnosti. Výuka by měla navazovat na zkušenosti a prožitky jednotlivých žáků. K tomu je třeba přihlídnout individuálně i při hodnocení jejich práce a vždy se přesvědčit, zda zdánlivá chyba v řešení některých úkolů nevychází z osobní neobvyklé zkušenosti. Žáci se učí samostatně si všimát jevů a věcí i vztahů a souvislostí mezi nimi, učí se manipulovat s přírodninami i ostatními materiály, třídít je podle daných hledisek, správně je pojmenovávat, popisovat je podle osnovy a jednoduše o nich rozmlouvat. Tam, kde pozorování skutečných věcí a jevů není možné, případně v návaznosti na tato pozorování, nastupuje práce s názornými pomůckami, které skutečné věci a jevy znázorňují např. v podobě trojrozměrné nebo jako nástěnné obrazy, ilustrace v učebnici či kartičky s obrázky, které jsou přílohou učebnic apod.

Nakladatelství ALTER připravuje pro výuku prvouky zvukové nahrávky na CD-ROMech; tyto CD-ROMy umožní s využitím dataprojektoru i promítání obrazových materiálů a budou moci být využity také na interaktivních tabulích. Učebnice i pracovní sešity ALTER se všemi doplňky umožňují dát výuce prvouky činnostní charakter, např. při práci s kartonovou přílohou (třídění a nalepování kartiček), při vycházkách, pokusech, třídění a pozorování přírodnin i jiných jevů. Metodické zpracování i grafická úprava učebnic prvouky ALTER umožňují, aby si žáci postupně osvojili činnostně a prakticky zaměřené **očekávané výstupy** a aby byly současně pokládány základy k utváření a rozvíjení **klíčových kompetencí**.

## ČLOVĚK A JEHO SVĚT

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

1. roč. CESTIČKA DO ŠKOLY I (*k dodání ihned*)  
CESTIČKA DO ŠKOLY II (*k dodání ihned*)

2. roč. SVĚT OKOLO NÁS – jednoduchá učebnice (srpen 2006)  
PRACOVNÍ SEŠIT k učebnici Svět okolo nás, **1. díl** (k dodání ihned)  
PRACOVNÍ SEŠIT k učebnici Svět okolo nás, **2. díl** (leden 2007)  
CD-ROM se zvukovými nahrávkami ke Světu okolo nás (rok 2007)

3. roč. PRVOUKA pro 3. roč., **1. díl** (k dodání ihned)  
PRVOUKA pro 3. roč., **2. díl** (k dodání ihned)  
PRACOVNÍ SEŠITY k Prvouce 3/1, 3/2 (rok 2007)

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
odkazy na učebnice ALTER – oranžové písmo.

### Očekávané výstupy – 1. období 1. stupně

#### **MÍSTO, KDE ŽIJEME**

žák

- vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí
- začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)

Učivo k uvedeným výstupům obsahují učebnice a pracovní sešity **Cestička do školy I** na str. 1, 2, 3, 10, 13, 14; **Svět okolo nás** na str. 3, 28, 29, 31, 41; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 1; **2. díl** na str. 9, 11, 23; **Prvouka 3/1** na str. 3 až 11.

- rozliší přírodní a umělé prvky v okolní krajině a vyjádří různými způsoby její estetické hodnoty a rozmanitost

Rozlišovat přírodní a umělé prvky v okolní krajině se žák učí např. v učebnici **Prvouka 3/1** na str. 3 až 11.

#### **LIDÉ KOLEM NÁS**

žák

- rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi

Učivo k tématům Blízké příbuzenské vztahy v rodině, Role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi obsahují učebnice a pracovní sešity **Cestička do školy I** na str. 10, 12, 16; **Cestička do školy II** – lze využít str. 1, 5, 6, 13; **Svět okolo nás** na str. 3, 4, 18, 19, 23, 27, 28, 29, 33; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 1, 2, 3, 20; **2. díl** na str. 1, 2, 8, 9, 13, 14; **Prvouka 3/1** na str. 3, 17; **Prvouka 3/2** na str. 34, 42.

- odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností

Odvozovat význam a potřebu různých povolání a pracovních činností se žák může učit v učebnicích a pracovních sešitech **Cestička do školy II** na str. 9, 10, 11; **Svět okolo nás** na str. 14, 15, 16, 25, 30, 31; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 16, 17; **2. díl** na str. 5, 6, 10, 11; **Prvouka 3/2** na str. 47 až 54.

- projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům

K projevování tolerance k přirozeným odlišnostem spolužáků je žák veden např. zadáními v učebnicích a sešitech **Svět okolo nás** na str. 5, 18, 24, 28, 29; **Pracovní sešit** ke Světu okolo

nás, **1. díl** na str. 4, 5, 20 (multikulturní výchova, děti etnických menšin); **2. díl** na str. 3, 4, 9; **Prvouka 3/2** na str. 41 až 43, 47, 52.

## LIDÉ A ČAS

žák

- *využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti*

Učivo k osvojení si časových údajů, k nácviку jejich využití při řešení situací z každodenního života, k rozlišování minulých, přítomných a budoucích dějů obsahují učebnice a sešity **Cestička do školy I** na str. 2, 6, 11, 15, 16; **Cestička do školy II** na str. 2, 4, 5, 6, 7, 16, 17; **Svět okolo nás** na str. 15, 20, 21, 23, 30; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 16, 22; **2. díl** na str. 1, 2, 10; **Prvouka 3/1** na str. 40, 41; **Prvouka 3/2** na str. 43, 44, 45, 46.

- *pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije*

Pohádky jsou zařazeny do učebnice **Cestička do školy I** (zde na 2. straně obálky a na str. 9) a **Cestička do školy II**, kde naleznete pohádky na 2. a 4. straně obálky a na str. 4, 11; k poučení o ochraně historických památek (boží muka) lze využít str. 8, k moderní architektuře se vztahuje str. 10. S pověstmi, významnými událostmi a osobnostmi se žáci setkávají v učebnicích **Svět okolo nás** na str. 20, 21; v **Pracovním sešitě** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 22; v **Prvouce 3/1** na str. 11. Jako výchozí lze využít pro některé regiony v ČR sešity pro dramatizaci **Pověsti z Čech a Moravy I, II, III**. Nadpředmětově můžeme použít **Čítanku** pro 2. roč., **2. díl** na str. 85, 87 a **Čítanku** pro 3. roč. na str. 60 (Věstonická Venuše) aj.

- *uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost*

Tento výstup lze realizovat podle učebnic a pracovních sešitů **Cestička do školy I** na str. 10, 13; **Cestička do školy II** na str. 9, 10, 13; **Svět okolo nás** na str. 3, 4, 5, 18, 19, 23, 28, 29, 30, 31, 41; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 1, 2, 3, 4, 5, 20, 21; **2. díl** na str. 1, 2, 9, 11, 23; **Prvouka 3/2** na str. 42 až 54.

## ROZMANITOST PŘÍRODY

žák

- *pozoruje, popisuje a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích*

Učivo k pozorování, popisu a porovnání proměn v přírodě v jednotlivých ročních obdobích obsahují např. učebnice a pracovní sešity **Cestička do školy I** na str. 6, 7, 8, 15; **Cestička do školy II** na str. 5, 6, 7, 8, 16, 17; **Svět okolo nás** na str. 6 až 11, 17, 34 až 40; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 6 až 11, 18, 19; **2. díl** na str. 15 až 22; **Prvouka 3/2** na str. 3 až 31.

- *roztřídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě*

Žáci se učí třídít přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvádět příklady výskytu organismů obecně (louka, les, rybník) a pak i konkrétně podle situace v daném regionu. K realizaci lze využít učebnice a pracovní sešity **Cestička do školy I** – naperforované kartičky s obrázky přírodnin jsou na kartonové příloze; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. i 2. díl** – naperforované kartičky s obrázky přírodnin jsou přílohou obou dílů PS; **Prvouka 3/2** – kartičky s vyobrazením přírodnin jsou součástí 2. dílu učebnice.

- *provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů*

Provádění jednoduchých pokusů u skupiny známých látek, určování jejich společných a rozdílných vlastností a měření základních veličin pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů umožní zadání v učebnici **Prvouka 3/1** na str. 28 až 44 (vlastnosti látek a měření hmotnosti, objemu, délky, teploty a času). Nadpředmětově lze využít učivo o měření délky, hmotnosti a objemu v učebnicích matematiky: **MATEMATIKA 3** pro 1. roč. na str. 18, 24, 28; **MATEMATIKA 4/B** pro 2. roč. na str. 13, 17, 21; **Matematika pro 3. roč., 2. díl** na str. 44, 45, 47, 48.

## ČLOVĚK A JEHO ZDRAVÍ

žák

- *uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví*

Učivo, které přináší náměty pro uplatňování základních hygienických, režimových a jiných zdravotně preventivních návyků s využitím elementárních znalostí o lidském těle, obsahují např. učebnice **Cestička do školy I** na str. 14; **Cestička do školy II** na str. 1, 2, 3; **Svět okolo nás** na str. 25, 26, 27, 41; **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **2. díl** na str. 5, 6, 7, 8, 23; **Prvouka 3/2** na str. 32 až 45.

- *dodržuje zásady bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných*

Dodržování zásad bezpečného chování tak, aby neohrožovali zdraví vlastní ani zdraví jiných, se mohou žáci učit např. podle učebnic **Cestička do školy II** na str. 20; **Svět okolo nás** na str. 5, 12, 28, 29, 31, 41; podle **Pracovního sešitu** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 4, 5, 12, 13; **2. díl** na str. 9, 11, 23.

- *chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné dítě*

Trénink obezřetného chování při setkání s neznámými jedinci, odmítnutí komunikace, která je žákovi nepříjemná, schopnost v případě potřeby požádat o pomoc pro sebe i pro jiné dítě lze realizovat podle námětů v učebnici **Živá abeceda, 1. i 2. díl**, např. poučení z pohádek (neotvírat neznámým lidem, neodcházet s nimi), motivace k pomoci (v pohádkách je slušnost a ochota pomáhat odměněna); mnoho námětů pro simulaci hrou nalezne vyučující v metodické příručce **Průvodce učebnicí prvouky pro 1. roč.**, např. na str. 5, 21; v učebnici **Svět okolo nás** na str. 5, 28, 29, 41 (Učíme se a hrajeme si společně, Děti a dospělí kolem nás, Jak to vyřešíš?); v **Pracovním sešitě** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 4, 5; **2. díl** na str. 9, 23 (náměty k tématům z učebnice).

- *uplatňuje základní pravidla účastníků silničního provozu*

Zadání a náměty pro praktické činnosti, které vedou k osvojení základních pravidel účastníků silničního provozu, naleznete např. v učebnicích **Cestička do školy I** na str. 3; **Svět okolo nás** na str. 12, 13; v **Pracovním sešitě** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 12, 13, 14, 15.

- *reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech*

Náměty pro nácvik adekvátních reakcí při mimořádných událostech, např. tíšňová volání, obsahují učebnice **Cestička do školy II** na str. 20; **Svět okolo nás** na str. 31, 41 a **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **2. díl** na str. 11, 23.

**Závěr:** Z výše uvedeného vyplývá, že učebnice prvouky ALTER pro 1., 2. a 3. ročník obsahují učivo, které při užití doporučených metod práce umožní bez problémů naplnit příslušné činnostně zaměřené a prakticky využitelné **očekávané výstupy** a prostřednictvím práce s těmito učebnicemi lze u žáků přiměřeně věku rozvíjet i **klíčové kompetence**.

*Poznámky:*

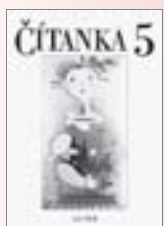
## Učebnice a pracovní sešity ALTER pro výuku Českého jazyka a literatury – 2. období 1. stupně ZŠ

### 4. ročník



- připravuje se **Čítanka 4/2. díl**  
sestavená z ukázek současné české  
i světové dětské literatury  
a **Pracovní sešit** k této Čítance

### 5. ročník



# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER pro vzdělávací obor  
**Český jazyk a literatura** v 2. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden souhrnně pro 2. období 1. stupně – tedy pro 4. a 5. ročník. **Učivo** je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno **jako prostředek** k dosažení očekávaných výstupů. Cílem následujícího přehledu je poskytnout náměty, jak je možné propojit učivo zpracované v příslušných učebnicích a pracovních sešitech ALTER s očekávanými výstupy z RVP ZV, a uvést příklady, které učivo a které metody práce se mohou stát prostředkem k jejich naplnění. Učebnice ALTER již od svého vzniku předpokládají odklon od tradičních postupů ve výuce a umožňují žákům **osvojovat si strategii učení**; tedy nikoliv hotové poznatky, ale cestu, kterou k nim lze pozorováním, srovnáváním, zobecňováním a vyvozováním závěrů dojít. V uplynulé době se potvrdilo, že i tato cesta vede k solidním znalostem. Celá koncepce tvorby učebnic ALTER sledovala od samého počátku nejmodernější zahraniční trendy ve výuce a postupně předjímal a připravované změny v našem školství (počínaje Bílou knihou, přes všechny verze RVP ZV). To, co bylo zpočátku alternativou, se nyní stává nástrojem k plnění pojetí a cílů základního vzdělávání uvedených v RVP ZV. Výukou podle učebnic ALTER s využitím doporučených metod práce je možno bez problémů naplnit **očekávané výstupy** činnostní povahy a současně přitom vybavit žáky (přiměřeně jejich věku a individuálním možnostem) i souborem **klíčových kompetencí**.

Následující přehledy možností a námětů zahrnují pouze ukázky stran učebnic a pracovních sešitů ALTER, na nichž vyučující nalezne zásobník učiva a cvičení i doporučených metod práce pro naplnění jednotlivých očekávaných výstupů. Úplný výčet stran nelze vytvořit, protože učivo v učebnicích a pracovních sešitech ALTER prolíná více tematickými okruhy a činnostmi, je průběžně opakováno a procvičováno, a vyskytuje se tedy i na mnoha dalších stranách, které již v tomto přehledu uvedeny nejsou. K naplňování očekávaných výstupů dochází i tehdy, je-li hlavní cíl probírané látky jiný. Zdůraznit je třeba i nadpředmětové vazby, a to je další výhoda učebnic ALTER. Metodické i grafické zpracování učebnic ALTER pro všechny předměty má jednotnou koncepci, která umožňuje činnostní charakter výuky, aplikační využití osvojované látky i moderní způsoby hodnocení. Naplňování očekávaných výstupů a rozvíjení klíčových kompetencí žáků však je a vždy bude věcí pedagogického mistrovství učitele. Záleží tedy pouze na něm, aby zvolil a ve vyučování uplatňoval vhodnou strategii a aby si vybral takové řady učebnic, které mu tuto změnu umožní.

## ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

4. roč.   \*) ČESKÝ JAZYK pro 4. roč. (*k dodání ihned*)  
          PRACOVNÍ SEŠIT k Českému jazyku 4 – 1. a 2. díl (*k dodání ihned*)  
          ČÍTANKA pro 4. roč. (1. díl) (*k dodání ihned*)  
          PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 4/1 – 1. a 2. díl (*k dodání ihned*)  
      \*\*) ČÍTANKA pro 4. roč. (2. díl) 4/2 (*rok 2007*)  
          PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 4/2 (*rok 2007*)
5. roč.   \*) ČESKÝ JAZYK pro 5. roč. (*k dodání ihned*)  
          PRACOVNÍ SEŠIT k Českému jazyku 5 – 1. a 2. díl (*k dodání ihned*)  
          ČÍTANKA pro 5. roč. (1. díl) 5/1 (*k dodání ihned*)

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 5/1 – 1. a 2. díl (*k dodání ihned*)

\*\*\*) ČÍTANKA pro 5. roč. (2. díl) 5/2 (*rok 2007*)

PRACOVNÍ SEŠIT k Čítance 5/2 (*rok 2007*)

\*) Nakladatelství ALTER připravuje vydání upravené verze učebnic Český jazyk pro 4. a 5. ročník ZŠ tak, aby lépe vyhověly cílům základního vzdělávání a požadavkům RVP ZV, aby byly přehlednějším zásobníkem informací ke stávajícím Pracovním sešitům. Texty v učebnicích budou zredukovány, grafická úprava bude přehlednější – vzdušnější – a budou zařazena i cvičení, která žáky připraví na styl práce užívaný v celostátních TESTECH pro 5. ročník. Rámcový obsah stran zůstane nezměněn, zůstanou také úvodní články spisovatelů R. Čechury a J. Štroblové a ilustrace D. Dvořákové. (*předpokládaný rok vydání: 2008*)

\*\*) Připravuje se vydání druhých dílů Čítanek pro 4. i 5. ročník ZŠ, sestavených z úryvků současné české i světové dětské literatury, a Pracovních sešitů k nim. (*rok vydání: 2007*)

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
odkazy na učebnice a Pracovní sešity ALTER – oranžové písmo.

## Očekávané výstupy – 2. období 1. stupně

### **KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA**

žák

➤ *čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas*

Tento výstup je třeba posuzovat z hlediska nadpředmětového; není tedy výsledkem pouze samotné výuky čtení, ale i Jazykové a komunikační výchovy, Matematiky a jejich aplikací i vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Učebnice ALTER uvedených oborů jsou koncipovány tak, že od žáka průběžně vyžadují čtení s porozuměním, a to nejenom od několika aktivních žáků, kteří jsou ve vyučovací hodině při přímé práci vyvoláni, ale tuto dovednost si při každodenní samostatné práci podle učebnic ALTER utvrzují všichni žáci. Při hodnocení uvedeného výstupu by tedy nemělo být hodnoceno pouze jakési „vzorové“ hlasité čtení, ale měla by být především posuzována schopnost číst texty s porozuměním, pracovat podle tištěných pokynů, vyhledávat potřebné informace, reprodukovat obsah i potichu přečteného textu. Všechny učebnice ALTER jsou metodicky sestaveny a graficky upraveny jako pracovní, a umožňují tak plnit výše uvedený výstup.

➤ *rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává*

Rozlišování podstatných informací a jejich zaznamenávání je náplní úkolů pro samostatnou práci v Jazykové a komunikační výchově v učebnicích ALTER **Český jazyk 4 a 5** a v **Pracovních sešitech** k těmto učebnicím, např. v úlohách typu: *Z úvodního článku vypiš/vyhledej (v úvodním článku vyznač) slova/jevy podle jednoho/dvou/tří... kritérií.* V učebnicích **Matematika pro 4. a 5. roč.** a v **Pracovních sešitech** k těmto učebnicím jsou žáci rovněž nuceni vyhledávat podstatné informace, např. *Které jsou známé údaje? Co máš vypočítat? Co ještě můžeš ze známých údajů vypočítat? Který údaj je pro řešení zadané otázky nadbytečný?* Nadpředmětově je tento výstup rozvíjen v učebnicích ALTER vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět (učebnice vlastivědy a přírodovědy ALTER pro 4. a 5. roč.), např. úkoly typu: *Výsledky pokusu shrňte a zaznamenejte. (Přírodověda 4/2, str. 31, 32, 33, 34, 35, 40 atd.), Vyberte příklady do přehle-*

*dů a tabulek pro třídění rostlin a živočichů. (Přírodověda 4/2, str. 44; Přírodověda 5/Život na Zemi, str. 23, vnitřní strany obálky aj.); dále v učebnicích vlastivědy Naše vlast a Putování po Evropě – práce se slepými mapami, zaznamenávání podstatných informací aj. Samostatná práce, která je součástí každé vyučovací hodiny, může být individuální nebo skupinová.*

➤ *posuzuje úplnost či neúplnost jednoduchého sdělení*

Posuzovat úplnost a neúplnost sdělení se žáci učí přiměřeně věku v učebnicích **ALTER Český jazyk 4, Český jazyk 5** a v **Pracovních sešitech** k těmto učebnicím, např. v úlohách typu: *Vyhledej v předchozím textu a doplň vynechané údaje; Dovyprávěj příběh;* konkrétně v učebnici **Český jazyk 4** na str. 33, 41, 52, 58, 69, 90, 103, 114, ...; **Český jazyk 5** na str. 17, 24, 53, 55, 81. Doplňování neúplných sdělení tak, aby byla pravdivá, případně smysluplná, to je průběžně užívaná pracovní metoda při vyvozování i při aplikaci probírané látky. Také v **Čítankách 4 a 5** a dvojdílných **Pracovních sešitech** k nim se průběžně pracuje s úkoly, které vyžadují posouzení úplnosti sdělení, to se pak dále rozvíjí, např.: *Porovnejte článek Labutě s textem v učebnici Přírodověda 4/1 na str. 52. Co mají všechny křehké věci společného? Zjistěte, zda úryvek obsahuje název místa, kde se děj odehrál. Poznáte z úryvku, jaký bude závěr příběhu? Co mohlo ději přecházet, co následuje?* Při společné kontrole samostatné práce mohou žáci porovnávat a hodnotit různé texty, popisovat jejich znaky, např. *Komu je určen přednesený text? Které podstatné informace v textu chybí?* Mají možnost dále s textem pracovat: *Změňte závěr příběhu. Přeformulujte text tak, aby mohl být publikován v časopise/čten v rozhlasu. Jak byste hlavní myšlenku zformulovali do SMS zprávy?*

➤ *reprodukuje obsah přiměřeně složitěho sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta*

Žáci reprodukují obsah v hodinách Komunikační a slohové výchovy při práci s učebnicemi **Český jazyk 4** např. na str. 7, 52 (heslovitá nebo obrázková osnova), 103 (obsah pohádky nebo vyprávění, sestavení osnovy) a průběžně se v celé učebnici objevují úkoly typu: *V úvodním článku vyhledejte...; Z úvodního článku vypište...; Vyhledejte ve Slovníku spisovné češtiny/Vyhledejte v Pravidlech; Doplňte vynechané údaje* apod.; dále v učebnici **Český jazyk 5** např. na str. 17 (obsah podle osnovy), str. 24, 63, 81, 86, 92, 97, 107. Úvodní články R. Čechury i J. Štroblové k vyprávění obsahu a k besedě nad přečteným textem přímo vybízejí a záleží na vyučujícím, jak je využije. Cestou ke zvládnutí tohoto výstupu je i práce s **Čítankami 4 a 5** a s **Pracovními sešity** k nim. V prvním dílu těchto sešitů jsou vždy na str. 1 **Tabulky pro práci s textem**, jedním z bodů je i pokyn: *Vypravujte obsah článku. Pro delší články si můžete sestavit osnovu. (4. roč.); Vyprávějte děj příběhu. (5. roč.).*

➤ *vede správně dialog, telefonický rozhovor; zanechá vzkaz na záznamníku*

Vést správně dialog, telefonické hovory, psát krátké zprávy (SMS), formulovat vzkazy se žáci učí např. v učebnici **Český jazyk 4** na str. 69 (telefonický rozhovor), str. 75 (pozvánka, oznámení), str. 126 (zpráva, SMS, e-mail, reklama); **Český jazyk 5** na str. 45 (dopis od tety), str. 54 (SMS zpráva), str. 117 (dopis kamarádovi), str. 141 (oznámení), str. 149 (zpráva), str. 154 (vyjádří přání, pochybnost, otázku, nadšený souhlas), str. 156 až 159 (rozhovory – učivo o přímé řeči).

K nácviku tohoto výstupu přispívají také v **Čítance 4 a 5** a příslušných **Pracovních sešitech** úkoly typu: *Zdramatizujte příběh/báseň. Předved'te rozhovor maminky a Jaroslava. Vymyslete vzkaz, který by hlavního hrdinu informoval/potěšil/zarmoutil.*

Vhodné je zařazování simulačních her, hraní rolí apod. K tomu mohou sloužit publikace pro dramatickou výchovu z edice **Pojďte si s námi hrát: Pověsti z Čech a Moravy I, II, III.**

➤ *rozpoznává manipulativní komunikaci v reklamě*

Jako námět je možno využít v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. díl** např. **Promluvy** na str. 65. Další náměty k tomuto výstupu budou zařazeny do upravených vydání učebnic **Český jazyk 4 a 5** a do připravovaných **Pracovních sešitů** k druhým dílům **Čítanek pro 4. a 5. roč.**

➤ *volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru*

Zvukové stránce jazyka se věnuje pozornost průběžně, mnoho příležitostí k tomu poskytuje čtení uměleckých textů v učebnicích **Českého jazyka 4 a 5** i v **Čítankách 4 a 5**, k volbě náležité intonace, přízvuku, pauz a tempa vybízejí i pokyny v **Tabulkách pro práci s textem**, např. *Dávejte správně přízvuk na první slabiku nebo na slabičnou předložku. Přečtěte vybrané části textu tak, jak by je asi četli umělci např. v rozhlase.* Žáci mohou texty číst různými způsoby (např. rozzlobeně, radostně, unaveně, vyčítavě; v roli sportovního komentátora, moderátora, průvodce, učitele, rodiče), přičemž sledují, jak se intonace, tempo i přízvuk mění podle komunikačního záměru. Vhodné je opět zařazování metody hraní rolí. Při naplňování tohoto očekávaného výstupu (případně i dalších) je možné propojovat vzdělávací obsah **Českého jazyka** a literatury např. s doplňujícím vzdělávacím oborem zpracovaným v RVP ZV – Dramatickou výchovou.

➤ *rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace*

Užívat jazyk podle komunikační situace se žáci učí např. v učebnici **Český jazyk 4** na str. 3 (Jak mluví Češi?), str. 24 (dopis babičce), str. 69 (U lékaře), str. 83 (blahopřání), str. 114 (bohatost vyjadřování); **Český jazyk 5** na str. 8 (vyjadřovací prostředky v článku pro časopis), str. 18 (slova s citovým zabarvením – vhodnost/nevhodnost užití), str. 28 (výběr vhodných výrazů ve vypravování), str. 45 (jazykové prostředky v osobním dopisu), str. 54 (jazyk SMS zpráv) a mnoho dalších příkladů. V řadě případů je možné, a dokonce i vhodné, naplňovat záměrně více očekávaných výstupů najednou.

➤ *píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry*

Součástí každé hodiny Komunikační a slohové výchovy je i samostatná práce (individuální nebo skupinová). Při ní žáci tvoří vlastní texty a učí se je psát správně po stránce obsahové i formální. Společná kontrola po skončení samostatné práce poskytuje žákům okamžitou zpětnou vazbu. K nácviku tohoto výstupu jsou podklady v učebnici **Český jazyk 4** např. na str. 7, 15, 24, 33, 41, 52, 58, 69, 75, 83, 90, 103, 114, 126, 132; v učebnici **Český jazyk 5** na str. 8 (článek pro dětský časopis), 17, 24 (popis osoby, věci, děje, činnosti), 36, 45, 54, 63, 71, 81, 92, 101, 107 (vypravování), 117 (adresa, dopis, SMS zpráva), 125, 141 (blahopřání, oznámení), 149 (líčení zážitků), 155.

➤ *sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržením časové posloupnosti*

Žáci se učí vyprávět podle dané osnovy, učí se rozdělit si text na menší obsahové celky a podle nich sestavit vlastní osnovu, učivo k tomu poskytují např. učebnice **Český jazyk 4** např. na str. 7, 52 (heslovitá nebo obrázková osnova), 103 (obsah pohádky nebo vyprávění, sestavení osnovy); **Český jazyk 5** např. na str. 17 (obsah podle osnovy), str. 24, 63, 107. Cestou ke zvládnutí tohoto výstupu je i práce s **Čítankami 4 a 5** a s **Pracovními sešity** k nim. V **Tabulkách pro práci s textem** je jedním z bodů i pokyn: *Vypravujte obsah článku. Pro delší články si můžete sestavit osnovu.*

## JAZYKOVÁ VÝCHOVA

žák

- *porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová*

Významy slov se probírají jako samostatná kapitola v **Českém jazyce 5** na str. 18 až 21, žáci se však se slovy mnohознаčnými seznámili již ve 3. roč. a dále se učivo průběžně procvičuje v učebnici **Český jazyk 4** např. na str. 4 až 6, 8, 9, 13, 15; otázky a úkoly na porovnávání významu slov jsou ovšem součástí každé lekce a činnostní charakter tohoto výstupu se tak utvrzuje. Porovnávání významů slov jsou věnována i zábavná cvičení v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 1. díl** např. na str. 3, 4, 6, 12, 14, 16, 18, 21, 25 a s podobnou frekvencí se vyskytují i na dalších stránkách pracovních sešitů. Významům slov je v **1. díle Pracovního sešitu k ČJ 5** věnována samostatná kapitola na str. 13 až 16 a dále pak jednotlivé úkoly i na dalších stránkách.

- *rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku*

Žáci se učí rozlišovat ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku již ve 3. ročníku, aby mohli rozlišit vyjmenovaná a příbuzná slova, a ve 4. ročníku se toto učivo dále prohlubuje, např. v učebnici **Český jazyk 4** na str. 16 až 21, 26, 28, 30, 31 a s podobnou frekvencí se vyskytuje i na dalších stránkách učebnice. Samostatná kapitola je tomuto tématu věnována i v **Pracovním sešitě k ČJ 4** na str. 18 až 23 a učivo o stavbě slov se i v těchto sešitech procvičuje téměř na každé stránce při procvičování vyjmenovaných a příbuzných slov. Objevuje se rovněž v učebnici **Český jazyk 5** na str. 5 až 15 v kapitole Stavba slova a dále např. na str. 22, 23, 27, 29 a pak průběžně na mnoha dalších stránkách učebnice i obou dílů **Pracovních sešitů k ČJ 5**. V **1. díle** tohoto sešitu je danému tématu věnována samostatná kapitola na str. 1 až 12.

- *určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu*

Učivo o slovních druzích navazuje ve 4. ročníku na poznatky ze 3. ročníku. V učebnici **Český jazyk 4** je naleznete na str. 46 až 111 a na str. 133 až 137, učivo o slovních druzích je i součástí **Testů a Přehledných tabulek**. V učebnici **Český jazyk 5** je naleznete na str. 22 až 35 a dále na str. 64 až 124, neohebné slovní druhy jsou na str. 142 až 153. Průběžně si žáci procvičují určování a rozlišování slovních druhů a zároveň i morfologický (tvaroslovný) pravopis ve výše uvedeném výstupu definovaný jako: „využívá je v gramaticky správných tvarech“. Náviku pravopisu jsou věnována i cvičení v pracovních sešitech k učebnicím češtiny, např. v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 1. díl** na str. 50 až 76, **2. díl** na str. 1 až 34 a průběžně i na dalších stránkách tohoto sešitu; v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. díl** na str. 17 až 31, 55 až 73 a v **2. dílu** na str. 1 až 48, 67 až 73.

- *rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary*

Žáci se učí rozlišovat zejména ve vlastním vyjadřování slova spisovná (i hovorová) od slov nespisovných. Tato dovednost však těsně souvisí s využitím vhodných jazykových prostředků přiměřených dané komunikační situaci. Učivo k tomuto výstupu naleznete např. v učebnici **Český jazyk 4** na str. 3 (Jak mluví Češi?), str. 24 (Píšeme dopis babičce), str. 69 (U lékaře), str. 83 (blahopřání), str. 114 (bohatost vyjadřování); **Český jazyk 5** na str. 8 (vyjadřovací prostředky v článku pro časopis), str. 18 (slova s citovým zabarvením – vhodnost/nevhodnost užití), str. 28 (výběr vhodných výrazů ve vypravování), str. 45 (jazykové prostředky v osobním dopisu), str. 54 (jazyk SMS zprávy) a mnoho dalších příkladů.

- *vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty*  
 Určování základních skladebních dvojic, jejich vyhledávání, určování základu věty, je-li podmět nevyjádřen, je velmi důležitým krokem ve zvládnutí pravopisu koncovek přičestí minulého (shody přísudku s podmětem). Probírá se v učebnici **Český jazyk 4** na str. 111 až 123 a v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 2. díl** na str. 35 až 48; dále v učebnici **Český jazyk 5** na str. 37 až 57, 126 až 132 a v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. díl** na str. 32 až 53 a v **2. dílu** na str. 52 až 65.
- *odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou v souvětí*
- *užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje*  
 Odlišovat větu jednoduchou od souvětí, vhodně změnit větu jednoduchou v souvětí a užívat vhodné spojovací výrazy se žáci učí např. v učebnici **Český jazyk 4** na str. 127 až 131 a v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 2. díl** na str. 49 až 53; dále v učebnici **Český jazyk 5** na str. 131 až 140 a v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 2. díl** na str. 57 až 65.
- *píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách*  
 Nácvik psaní i/y po obojetných souhláskách prolíná každou lekci v učebnicích češtiny i v pracovních sešitech pro 4. a 5. ročník. V **Českém jazyce 4** jsou speciálně tomuto nácviku věnovány str. 21 až 44, dále pak diktáty na str. 152, 153 a v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 1. díl** naleznete toto učivo např. na str. 28 až 35. V učebnici **Český jazyk 5** jsou vhodná cvičení např. na str. 9, 10, 19, 21, 23, 28, 30, 33, 43, 47, 49, 65, 76, 84, 154, 165, 166 a s podobnou frekvencí se vyskytují i na dalších stránkách této učebnice. Vhodné procvičování umožňují i oba díly **Pracovního sešitu k ČJ 5, v 1. díle** jde např. o str. 3, 4, 5, 12, 14, 22, 28, 31, 38, 54, 74, 77 a jako zásobník informací slouží **kartonová příloha**.
- *zvládá základní příklady syntaktického pravopisu*  
 Podle učebnic ALTER se žáci naučí ovládat nejenom základní příklady **syntaktického** pravopisu, ale i pravopisu **morfologického** (slovotvorného i tvaroslovného); ten je v RVP ZV zamýšlen jako součást výstupu uvedeného výše: „využívá plnovýznamová slova v gramaticky správných tvarech“.  
 Učivo ke zvládnutí **pravopisu syntaktického** naleznete v učebnici **Český jazyk 4** na str. 118 až 125 a v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 1. a 2. díl**; dále v učebnici **Český jazyk 5** na str. 46 až 62 a v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. a 2. díl**.  
 Učivo ke zvládnutí **pravopisu morfologického (tvaroslovného)** naleznete v učebnici **Český jazyk 4** na str. 64 až 113 a v **Pracovním sešitě k ČJ 4, 1. a 2. díl**; dále v učebnici **Český jazyk 5** na str. 64 až 87, str. 90 až 103 a v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. a 2. díl**.  
 Zautomatizování pravopisu morfologického i syntaktického je v učebnicích i v pracovních sešitech k nim věnováno mnoho pozornosti. Využívat lze zejména cvičení, která jsou v učebnicích na žlutém podkladu, v pracovních sešitech jsou to oranžově podbarvené stránky. Při práci s těmito stranami mohou žáci podle svých potřeb využívat kartičky s přehledy učiva, které jsou součástí učebnic i pracovních sešitů, využívat lze i jiné prostředky (možnost zeptat se, nahlédnout do Slovníčku ALTER nebo do PČP) tak, aby každý mohl být podle svých možností při této práci úspěšný.

## LITERÁRNÍ VÝCHOVA

žák

### ➤ vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je

Ovládnutí tohoto výstupu umožňují **Čítanky 4 a 5 ALTER a Pracovní sešity 1. a 2. díl** pro 4. i 5. ročník. K těmto stávajícím Čítankám budou vydány druhé díly, které budou obsahovat úryvky ze současné české i světové literatury. Prostřednictvím Čítanek ALTER se žáci učí nejenom vyjadřovat své dojmy z četby, ale do Pracovních sešitů je mohou i zaznamenávat. Také v hodinách *čtení a literární výchovy* se počítá se samostatnou prací žáků v každé vyučovací jednotce, takže možnost vyjadřovat a zaznamenávat své dojmy z četby má každý žák, nejenom ti jedinci, kteří byli vyvoláni při přímé práci. Metodické i grafické zpracování stran Pracovních sešitů tomuto zadání vyhovuje. Při skupinové práci je vhodné, aby si žáci rozdělili role – např. zapisovatel (zaznamenává dojmy sdělované spolužáky...), mluvčí (prezentuje výsledky práce ve skupině – k jakým závěrům žáci došli, na jaká témata či části knihy měli společné či odlišné názory, jak nejčastěji chápali děj, jak dané situace na žáky působily...).

### ➤ volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma

Volně reprodukovat text podle svých schopností mají žáci uloženo v každé lekci, tento pokyn je součástí **Tabulky pro práci s textem** i **Tabulky pro rozbor básně**; konkrétní úkoly pro volné reprodukování textu jsou v **Pracovním sešitě k Čít. 4, 1. díl** např. na str. 3/cv. 3 až 7, na str. 4/cv. 1 až 6; výzvu k vlastní tvorbě naleznete např. na str. 3/cv. 8, na str. 9/cv. 3, 5, na str. 10/cv. 7, 8, na str. 7/cv. 3 až 10, na str. 20/cv. 8, 9, na str. 23, 24/cv. 6, 7 a s podobnou frekvencí se vyskytují podobná zadání i na dalších stranách ostatních dílů **Pracovních sešitů k Čít. pro 4. a 5. roč.**

### ➤ rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů

K **rozlišení hodnotné a nehodnotné literatury** je možno na 1. stupni ZŠ zaměřit pozornost především na nehodnotné a pro děti naprosto nevhodné televizní pořady typu „Vývolení“, jejichž diváky se stávají „v kruhu rodinném“ již i děti mladšího školního věku. Stejně tak je tomu i s bulvárním tiskem, který se obvykle dostává do rukou i dětem v rodinách, které jsou jeho odběrateli. V těchto případech je vhodné reagovat na okamžité podněty přicházející z dětského kolektivu a velmi citlivě je uvádět na pravou míru (argumentovat spíše rytmismem, férovným jednáním, případně hrdiny, které děti akceptují z hodnotné četby apod.). Prostým odsouzením dosáhneme spíše opačného efektu a navíc ještě povzbudíme zvědavost dětí.

K **odlišení umělecké literatury od literatury** např. **naučné** lze využít např. článek z učebnice **Český jazyk 5** na str. 8 (článek do časopisu o vlaštovkách) a propojit ho s naučným textem z **Přírodovědy 4/1** na str. 32 (Vlaštovka obecná). Také lze propojovat texty naučné (neumělecké) s uměleckým zpracováním podobného nebo stejného námětu v beletrii, např. naučný text z **Přírodovědy 4/1** na str. 21 (Kukačka obecná) s ukázkou z knihy Karla Nového, *Rybařici na Modré zátoce*. Další možná propojení textů z učebnice s uměleckou literaturou: **Český jazyk 5**, str. 17 (běžný popis truhly lze srovnat s uměleckým textem z knihy B. Němcové, *Babička*); v této učebnici jsou při líčení zážitků z přírody využity citace z beletrie, z Karafiátových Broučků (str. 36, 71, 101, 149). V učebnicích ALTER naleznete mnoho dalších možných odkazů a propojení mezi texty naučnými a uměleckými.

### ➤ při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy

V **Pracovním sešitě k Čít. 4, v 1. dílu** jsou na str. 1 **Tabulky pro práci s textem** a **Tabulky pro rozbor básně**, s nimiž lze pracovat v každé hodině *čtení a literární výchovy*. Podobné tabulky

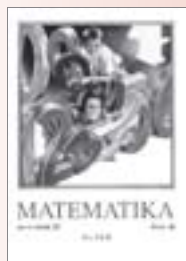
s přiměřeně vyšší náročností jsou i v **Pracovním sešitě k Čít. 5, 1. díl** na str. 1, 2, 3. Přehledy na těchto kartičkách se používají při jednoduchém rozboru literárních textů a žáci se nenásilnou formou, bez potřeby memorování učí činnostními postupy používat elementární literární pojmy a hlavně jim rozumět.

**Závěrem** je nutné zdůraznit, že jednotlivé složky vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura se navzájem prolínají a doplňují. Učebnice ALTER umožňují, aby vyučující přistupoval ke vzdělávacímu obsahu komplexně. Např. ve všech učebnicích českého jazyka ALTER jsou pod každým úvodním textem otázky k významové a obsahové stránce textu a úkoly pro rozvoj komunikačních dovedností. To umožňuje prolínání složek Komunikační a slohová výchova s Jazykovou výchovou. Přistoupí-li vyučující k vstupním textům spisovatelů Rudolfa Čechury a Jany Štroblové i k jiným ukázkám z dětské beletrie s cílem naplňovat nejen očekávané výstupy pro Jazykovou výchovu, ale i pro Literární výchovu, dojde k žádoucímu prolínání obou těchto složek. Přitom je pochopitelné, že většinou bude některá z nich převládat, a to podle cíle vyučovací jednotky a realizovaného vzdělávacího obsahu. Pro záměrné naplňování více očekávaných výstupů, případně více kompetencí najednou, je důležité, aby vyučující volil efektivní metody a postupy, které umožňují v maximální míře využít možnosti nabízené učebnicemi ALTER.

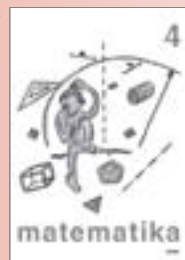
*Poznámky:*

*Poznámky:*

# Učebnice a pracovní sešity ALTER pro výuku Matematiky a jejích aplikací – 2. období 1. stupně ZŠ



jednodílná učebnice >



▲ trojdílná učebnice

4. ročník

pracovní sešity >



jednodílná učebnice >



▲ trojdílná učebnice

5. ročník

pracovní sešity >



# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER  
pro vzdělávací obor **Matematika a její aplikace**  
v 2. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden pro každý vzdělávací obor souhrnně pro 4. a 5. ročník a je definovaný jako **2. období 1. stupně ZŠ**. V níže uvedeném přehledu naleznete informace, jak rozložení učiva v učebnicích a pracovních sešitech matematiky ALTER odpovídá požadavkům stanoveným očekávanými výstupy v RVP ZV. Výsvětlení, nácvik i aplikace matematických operací se v učebnicích a pracovních sešitech ALTER opírají o názor a mají činnostní charakter. Každodenní samostatná práce v hodinách matematiky (individuální i skupinová), individualizace výuky a okamžitá zpětná vazba umožňují zvládnout očekávané výstupy v průběhu celého druhého období 1. stupně ZŠ tak, jak to předpokládá RVP ZV. Zejména v matematice je však zapotřebí si připomenout, že očekávané výstupy jsou minimem, které mají zvládnout všichni žáci, nikoliv však jakýmsi povoleným maximem.

V následujícím přehledu jsou odkazy na *trojdílné* učebnice **Matematika pro 4. ročník** a **Matematika pro 5. ročník**. Po vydání jednodílných učebnic budou odkazy na příslušné stránky doplněny. Po vydání **Pracovního sešitu** (1. a 2. díl) k **Matematice 4** budou doplněny i odkazy na stránky tohoto sešitu. Vše bude aktuálně ke stažení z webových stránek a upraveno v dalším vydání této tištěné publikace. V následujícím přehledu nalezne vyučující odkazy na učivo a metody práce vhodné pro postupné naplňování očekávaných výstupů. Úplný výčet stran není možné uvést mimo jiné i proto, že vyučující může některá zadání sám dále rozvíjet, a procvičovat tak učivo, které (s ohledem na individuální úroveň žáků) potřebuje.

Prostřednictvím učiva zpracovaného v učebnicích matematiky pro 4. a 5. ročník a využíváním vhodných vyučovacích metod lze postupně dosahovat osobního maxima každého žáka, tedy i přesáhnout požadavky vymezené očekávanými výstupy v RVP ZV. Ve 4. ročníku jde o propedeutickou přípravu na práci se zlomky; v 5. ročníku jde o jednoduché, názorem podepřené operace se zlomky a desetinnými čísly – toto učivo je určeno pro žáky s hlubším zájmem o matematiku. Učebnice ALTER umožňují důslednou individualizaci výuky tak, aby každý žák mohl pracovat na své osobní maximum a aby mohl být v práci úspěšný. Pracovní sešity odpovídají rozsahem pouze minimu uvedenému v očekávaných výstupech, nepřesahují tedy matematické operace v oboru přirozených čísel.

## MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

4. roč. MATEMATIKA 4 – jednodílná učebnice pro 4. roč. (rok vydání 2007)  
nebo

MATEMATIKA – trojdílná učebnice **4/1, 4/2, 4/3** (k dodání ihned)

PRACOVNÍ SEŠIT k Matematice 4, 1. díl (září 2006)

PRACOVNÍ SEŠIT k Matematice 4, 2. díl (prosinec 2006)

*Pracovní sešity odpovídají rozsahem zpracovaného učiva úrovni vymezené očekávanými výstupy v RVP ZV (matematické operace pouze v oboru přirozených čísel).*

VÝSLEDKY úloh k jednodílné učebnici Matematika 4 (rok 2007)

VÝSLEDKY úloh k dvojdílnému Pracovnímu sešitu (prosinec 2006)

5. roč. MATEMATIKA 5 – jednodílná učebnice pro 5. roč. (rok 2007)  
 nebo  
 MATEMATIKA – trojdílná učebnice **5/1, 5/2, 5/3** (k dodání ihned)  
 PRACOVNÍ SEŠIT k Matematice 5, 1. díl (k dodání ihned)  
 PRACOVNÍ SEŠIT k Matematice 5, 2. díl (k dodání ihned)  
*Pracovní sešity odpovídají rozsahem zpracovaného učiva úrovni vymezené očekávanými výstupy v RVP ZV (matematické operace pouze v oboru přirozených čísel).*  
 VÝSLEDKY úloh k jednodílné učebnici Matematika 5 (rok 2007)  
 VÝSLEDKY úloh k dvojdílnému Pracovnímu sešitu (prosinec 2006)

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
 odkazy na učebnice ALTER – oranžové písmo.

## Očekávané výstupy – 2. období 1. stupně

### **ČÍSLO A POČETNÍ OPERACE**

žák

- *využívá při pamětném i písemném počítání komutativnost a asociativnost sčítání a násobení*  
 Využívat při pamětném i písemném počítání komutativnost a asociativnost sčítání a násobení se žáci učí např. v učebnicích: **Matematika 4, 1. díl** – kartička s přehledem na 2. straně obálky, dále např. na str. 6, 11, 12, 28, 55; **Matematika 4, 3. díl**, např. na str. 7, 8, 9; **Matematika 5, 1. díl** – kartička s přehledem na 2. straně obálky, dále např. na str. 11, 25, 26 a všechny příklady pamětného počítání s možností počítat výhodně; v **Pracovním sešitě k Mat. 5, 1. díl** – všechny příklady pamětného počítání s možností počítat výhodně, např. na str. 52; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 48, 58, 72, 76, 86 až 94.
- *provádí písemné početní operace v oboru přirozených čísel*  
 Procvičování písemných početních operací probíhá průběžně ve všech učebnicích i pracovních sešitech, např.: **Matematika 4, 1. díl** na str. 18, 23, 41, 42, 48; **Matematika 4, 2. díl** na str. 15, 16, 35; **Matematika 4, 3. díl** na str. 4, 5, 7, 8, 13, 15, 16, 18, 20, 21, 24, 29, 30, 33, 39, 43, 46, 49, 50, 51; **Matematika 5, 1. díl** na str. 7, 8, 9, 11, 13, 19, 26, 30, 31, 33, 37, 40, 43, 47, 49, 53; **Matematika 5, 2. díl** na 3. straně obálky a na str. 4, 6, 7, 9, 10, 15, 16, 18, 21, 22, 26, 27, 28, 33, 35, 37, 41, 45, 48, 49; **Matematika 5, 3. díl** na str. 3, 4, 5, 8, 9, 13, 14, 18, 20, 24, 30, 31, 38, 41, 42, 46, 50; **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. a 2. díl** – pouze v oboru přirozených čísel, procvičování je na každé stránce; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 24, 26, 28, 32, 36, 38, 54, 60, 70, 86 až 94.
- *zaokrouhluje přirozená čísla, provádí odhady a kontroluje výsledky početních operací v oboru přirozených čísel*  
 Učivo pro nácvik zaokrouhlování přirozených čísel při provádění odhadů a kontrole výsledků početních operací obsahují učebnice: **Matematika 4, 1. díl** např. na str. 40, zaokrouhlování se provádí vždy při odhadech; **Matematika 4, 2. díl** např. na str. 10, 15, odhady zaokrouhlováním výsledků; **Matematika 5, 1. díl** na str. 4, 20, 42, zaokrouhlování pro odhad výsledků písemného násobení a dělení; **Matematika 5, 2. díl** na str. 10, zaokrouhlování pro odhad výsledků písemného násobení a dělení; **Matematika 5, 3. díl a Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** – odhady, zaokrouhlování výsledků; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 86 až 94.

- *řeší a tvoří úlohy, ve kterých aplikuje osvojené početní operace v celém oboru přirozených čísel*  
Řešení a tvorba úloh, v nichž se aplikují osvojené početní operace v celém oboru přirozených čísel, poskytují všechny stránky učebnic matematiky pro 4. a 5. ročník i všechny stránky pracovních sešitů k těmto učebnicím ALTER. Pouze na obor přirozených čísel jsou však zaměřeny jen pracovní sešity. Učebnice tento obor přesahují. Podrobné informace naleznete v příručce **Časové a tematické plány k učebnicím ALTER pro 1. stupeň ZŠ zkoordinované s RVP ZV**. Zde jsou uvedeny dva plány, které mohou vyučující využít (případně vhodným způsobem obměňovat) podle vlastních záměrů a potřeb žáků zohledněných ve ŠVP.

## **ZÁVISLOSTI, VZTAHY A PRÁCE S DATY**

žák

- *vyhledává, sbírá a třídí data*

Vyhledávání, sběr a třídění dat předpokládají např. zadání v učebnicích **Matematika 4, 1. díl** na str. 43 (Vynálezy pro každý den), str. 51 (Místo, ve kterém žiji), str. 53 (U Nováků v květinářství); **Matematika 4, 2. díl** na str. 19 (Člověk poznává svět), str. 39 (Nádraží, jízdní řády); **Matematika 4, 3. díl** na str. 19 (Jak dlouho žili), str. 41 (Čteme z diagramu), str. 54 (Počítáme a hrajeme si s kalkulačkou); **Matematika 5, 1. díl** na str. 24 (Ze života zvířat), str. 44 (Na poště); **Matematika 5, 2. díl** na str. 20 (Plánek bytu), str. 29 (Poznáváme svět); **Matematika 5, 3. díl** na str. 10 (V restauraci), str. 48 (Podnikáme); **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 68 až 79.

- *čte a sestavuje jednoduché tabulky a diagramy*

Učivo pro práci s tabulkami a diagramy obsahují např. učebnice: **Matematika 4, 1. díl** na str. 4, 5, 7, 13, 15, 16, 19, 21 (Pracujeme s diagramy), 26, 27, 28, 32, 34, 37, 45, 46; **Matematika 4, 2. díl** na str. 5, 9, 10, 20, 28, 29 (diagram teploty ovzduší), 32, 41, 44, 45, 48, 52, 56; **Matematika 4, 3. díl** na str. 5, 18, 20, 21 (čtení cen z diagramu), 37, 39, 41 (čteme údaje z diagramu), 54; **Matematika 5, 1. díl** na str. 9, 11, 12, 13, 16, 24, 26, 27, 28, 36, 38, 40 (graf úspor), 41, 43, 51; **Matematika 5, 2. díl** na str. 6, 16, 19, 27, 28; **Matematika 5, 3. díl** na str. 48 (graf výsledků hospodaření a splácení půjčky), 49, 51; **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** na str. 4, 6, 10, 16 (čtení údajů z grafu – aplikační využití), 22, 26, 32, 36 (graf osob přepravovaných ČSA), 46, 48, 50, 52 (graf zisku obchodní společnosti), 56, 58, 64 (graf přímé úměrnosti), 68 (graf počtu výjezdů českých turistů za hranice ČR); **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 68 až 79.

## **GEOMETRIE V ROVINĚ A V PROSTORU**

žák

- *narýsuje a znázorní základní rovinné útvary (čtverec, obdélník, trojúhelník a kružnici); užívá jednoduché konstrukce*

Učivo k nácvičení kreslení a znázorňování základních rovinných útvarů (čtverce, obdélníku, trojúhelníku a kružnice) a k jejich aplikaci při jednoduchých konstrukcích naleznete např. v učebnicích **Matematika 4, 1. díl** na str. 17, 22, 47, 50, 56; **Matematika 4, 2. díl** na str. 3. straně obálky, dále na str. 12, 18, 25, 33, 34, 38, 43; **Matematika 4, 3. díl** na str. 6, 10, 11; **Matematika 5, 1. díl** na str. 22, 23, 29, 39; **Matematika 5, 2. díl** na str. 6, 39; **Matematika 5, 3. díl** na str. 16, 22, 34; **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** na str. 4; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 30, 40, 44, 74.

- *sčítá a odčítá graficky úsečky; určí délku lomené čáry, obvod mnohoúhelníku sečtením délek jeho stran*

Grafické součty a rozdíly úseček; určování délky lomené čáry, obvod mnohoúhelníku sečtením

délek jeho stran obsahují např. učebnice **Matematika 4, 1. díl** na str. 9; **Matematika 4, 2. díl** na str. 46; **Matematika 4, 3. díl** na str. 40, 42, 45; **Matematika 5, 1. díl** na str. 34; **Matematika 5, 2. díl** na str. 13; **Matematika 5, 3. díl** na str. 31; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 44, 54, 56, 74.

➤ *sestrojí rovnoběžky a kolmice*

Sestrojování rovnoběžek a kolmic se žáci naučí v učebnicích **Matematika 4, 1. díl** na str. 9, 17, 22, 29, 35, 39, 44, 47, 50; **Matematika 4, 2. díl** na str. 7; **Matematika 5, 1. díl** na str. 7; **Matematika 5, 2. díl** na str. 38; **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** na str. 8, 10, 16, 18, 30; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 30, 40, 62, 74, 78.

➤ *určí obsah obrazce pomocí čtvercové sítě a užívá základní jednotky obsahu*

Učivo k určování obsahu obrazce pomocí čtvercové sítě, poučení o jednotkách obsahu a jejich užití obsahují např. učebnice **Matematika 4, 3. díl** na str. 22, 23, 28, 31, 36; **Matematika 5, 2. díl** na str. 8, 13, 30; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 44, 45, 76.

➤ *rozpozná a znázorní ve čtvercové síti jednoduché osově souměrné útvary a určí osu souměrnosti útvaru překládáním papíru*

Učivo k tomuto výstupu naleznete v učebnicích **Matematika 4, 2. díl** na str. 38, 49, 50; **Matematika 5, 3. díl** na str. 11; **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 60.

## **NESTANDARDNÍ APLIKAČNÍ ÚLOHY A PROBLÉMY**

žák

➤ *řeší jednoduché praktické slovní úlohy a problémy, jejichž řešení je do značné míry nezávislé na obvyklých postupech a algoritmech školské matematiky*

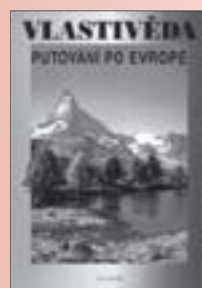
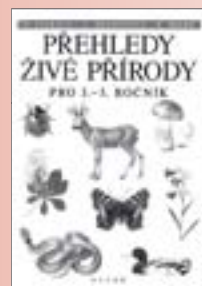
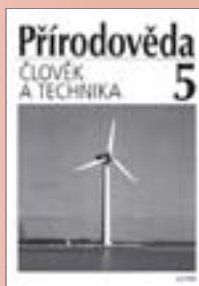
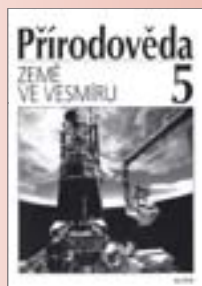
Vycházet lze ze stejných stran uvedených v části sbírání a třídění dat, dále např. z učebnic: **Matematika 4, 1. díl** na str. 43 (Vynálezy pro každý den), str. 51 (Místo, ve kterém žiji), str. 53 (U Nováků v květinářství); **Matematika 4, 2. díl** na str. 19 (Člověk poznává svět), str. 39 (Nádraží, jízdní řády); **Matematika 4, 3. díl** na str. 19 (Jak dlouho žili), str. 41 (Čteme z diagramu), str. 54 (Počítáme a hrajeme si s kalkulačkou); **Matematika 5, 1. díl** na str. 24 (Ze života zvířat), str. 44 (Na poště); **Matematika 5, 2. díl**, str. 20 (Plánek bytu), str. 29 (Poznáváme svět); **Matematika 5, 3. díl** na str. 10 (V restauraci), str. 48 (Podnikáme).

**Závěr:** Z výše uvedeného vyplývá, že učebnice matematiky ALTER pro 4. a 5. ročník obsahují učivo, které při využití doporučených metod práce umožní bez problémů naplnit činnostně zaměřené a prakticky využitelné **očekávané výstupy**, a prostřednictvím práce s těmito učebnicemi lze u žáků optimálně rozvíjet i **klíčové kompetence**. Prostřednictvím učiva, které obsahují učebnice matematiky ALTER pro 4. a 5. ročník, lze **přesáhnout úroveň vymezenou očekávanými výstupy v RVP ZV** (obor přirozených čísel). Tyto učebnice budou i nadále nabízet zásobník učiva pro propedeutickou přípravu žáků na práci se zlomky a v 5. ročníku i s desetinnými čísly. Zlomky i desetinná čísla desetiletí žáci běžně v praktickém životě používají, proto by jim měla umožnit a nabídnout práci s nimi i škola. Důvodem je mimo jiné to, že tyto učebnice umožňují individualizaci učiva, umožňují úspěšné vytváření a rozvíjení žádoucích kompetencí nezávisle na objektivní úrovni měřitelného a srovnatelného výkonu žáků. **Pracovní sešity** k učebnicím Matematika pro 4. a 5. ročník ALTER však svým **rozsahem přesně odpovídají minimálnímu rozsahu očekávaných výstupů** a obsahují pouze matematické operace v oboru přirozených čísel.

*Poznámky:*

# Učebnice a pracovní sešity ALTER obsahující učivo vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět – 2. období 1. stupně ZŠ

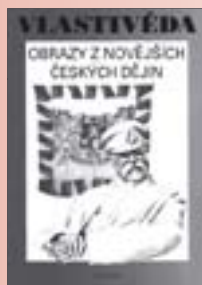
## 4. a 5. ročník



připravuje se **Pracovní sešit**  
k učebnici **Obrazy ze starších**  
českých dějin (konec roku 2006)



připravuje se **Pracovní sešit**  
k učebnici **Obrazy z novějších**  
českých dějin (rok 2007)



# NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ RVP ZV

prostřednictvím učebnic a pracovních sešitů ALTER pro vzdělávací obor  
**Člověk a jeho svět** v 2. období 1. stupně ZŠ

## Úvod

Výčet očekávaných výstupů je v RVP ZV uveden pro každý vzdělávací obor souhrnně pro 4. a 5. ročník a je definovaný jako **2. období 1. stupně ZŠ**. V níže uvedeném přehledu naleznete informace, jak rozložení učiva v učebnicích vlastivědy a přírodovědy ALTER pro 4. a 5. ročník odpovídá požadavkům stanoveným očekávanými výstupy v RVP ZV. Je plně na rozhodnutí škol, jaký název zvolí pro vyučovací předmět nebo předměty, které budou vycházet z 2. období 1. stupně vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Aby žáci dosáhli činnostně a prakticky zaměřených očekávaných výstupů, aby se i výuka vlastivědy a přírodovědy zaměřovala na utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků, je nutný odklon od tradičních metod a způsobů výuky, pokud se ještě někde na 1. stupni uplatňoval. Odpřednášený výklad bez aktivní účasti žáků, mechanické opisování záznamů z tabule, ale i tradiční formy zkoušení by měly patřit minulosti. Nahradit by je měly metody činnostního a praktického charakteru, které vedou žáky k aktivitě, k pozorování, hledání a objevování, k řešení problémů, ke schopnosti vyhledávat informace především v samotné učebnici i v neverbálních zdrojích informací (v obrazech, názorných pomůckách, při pokusech apod.). **15 až 20minutová samostatná práce** jednotlivců nebo skupin by měla být součástí každé vyučovací hodiny. V následujícím přehledu jsou odkazy na stránky učebnic, jejichž obsah umožňuje, aby si žáci osvojovali způsobilost využívat učivo v praktických situacích. Jejich účinek se ještě posílí vydáním připravovaných **pracovních sešitů**. Odkazy na jejich stránky budou po vydání zveřejněny na [www.alter.cz](http://www.alter.cz) a budou doplněny i v dalším vydání této publikace.

## ČLOVĚK A JEHO SVĚT

### Přehled učebnic a pracovních sešitů ALTER:

4. roč. VLASTIVĚDA – Obrazy ze starších českých dějin (*k dodání ihned*)  
PRACOVNÍ SEŠIT k učebnici Obrazy ze starších českých dějin (*konec roku 2006*)  
VLASTIVĚDA – Naše vlast (*k dodání ihned*)  
PŘÍRODOVĚDA 4/1 (*k dodání ihned*)  
PŘÍRODOVĚDA 4/2 (*k dodání ihned*)
5. roč. VLASTIVĚDA – Obrazy z novějších českých dějin (*k dodání ihned*)  
PRACOVNÍ SEŠIT k učebnici Obrazy z novějších českých dějin (*počátek roku 2007*)  
VLASTIVĚDA – Putování po České republice (*k dodání ihned*)  
VLASTIVĚDA – Putování po Evropě (*k dodání ihned*)  
PŘÍRODOVĚDA 5 – Život na Zemi (*k dodání ihned*)  
PŘÍRODOVĚDA 5 – Člověk a technika (*k dodání ihned*)  
PŘÍRODOVĚDA 5 – Život ve vesmíru (*k dodání ihned*)

Vysvětlivky: očekávané výstupy (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
odkazy na učebnice ALTER – oranžové písmo.

## **MÍSTO, KDE ŽIJEME**

žák

- *určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu*

Učivo v učebnici **Naše vlast** např. na str. 14 až 30 – zde uváděné informace musí být průběžně doplňovány regionálními prvky a obecné poznatky na region aplikovány, to je však zcela v rukou vyučujícího. Příslušnému regionu věnujeme větší pozornost také v učebnici **Putování po ČR**; v učebnici **Putování po Evropě** posuzují žáci polohu svého domova v evropském kontextu.

- *určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě*

Určovat světové strany v přírodě se učí žáci již v **Prvouce** pro 3. ročník, ve 2. období se na osvojené poznatky navazuje a dovednosti se dále prohlubují, žáci určují světové strany i podle map a podle nich se orientují i v přírodě, viz např. učivo v učebnici **Naše vlast** na str. 6 až 12, 14.

- *rozlišuje mezi náčrtý, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokouli*

Učivo k tomuto tématu naleznete např. v učebnici **Naše vlast** na str. 12 (využití map), na str. 17 až 23, na str. 26 až 29 (sídlíště lidí), na str. 30 až 35 (přírodní podmínky); učivo o přírodních podmínkách Evropy obsahuje učebnice **Putování po Evropě**.

Činnostní povahu tohoto očekávaného výstupu posiluje práce se slepými mapami na kartonových přílohách učebnic **Naše vlast** a **Putování po Evropě**; práci s mapou jako zdrojem informací dále naleznete v učebnici **Naše vlast** na str. 14, 15, 16, 20, 21, 25, 29 a v učebnici **Putování po Evropě** např. na str. 7, 10, 15, 22, 23, 24, 31, 34, 37, 40.

- *vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického*

Regionální prvky musí prolínat obsahem všech tří učebnic **Naše vlast**, **Putování po ČR** i **Putování po Evropě**, žáci se učí získané poznatky aplikovat na svůj region z hlediska přírodního, historického, politického i správního. Učebnice **Putování po Evropě** obsahuje též informace o Evropské unii a našem členství v ní.

- *zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích*

Zprostředkování zkušeností, zážitků a zajímavostí může být nejenom výstupem z vlastních cest, ale případně i z četby časopisů (např. *Lidé a Země*), cestopisů, encyklopedií nebo třeba z cestovatelských televizních pořadů, aby tak dostali možnost i žáci, kteří k vycestování dosud příležitost neměli. V učebnici **Naše vlast** může vyučující navázat např. na str. 19 až 38; v učebnici **Putování po ČR** na str. 11, 16, 21, 27, 32, 38, 42, 48, 53, 59, 60; v učebnici **Putování po Evropě** např. na str. 18, 23, 27, 31, 34, 37.

- *rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam*

K poučení o hlavních orgánech státní moci, o symbolech našeho státu a o jejich významu lze

využít učivo v učebnici **Naše vlast** na str. 3 až 5 a v učebnici **Putování po Evropě** na str. 24 až 27 (Evropská unie).

## LIDÉ KOLEM NÁS

žák

- vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)

Učivo k naplnění tohoto výstupu naleznete např. v učebnicích **Přírodověda 4/2** na str. 47 až 54 (výchova ke zdraví a zdravému životnímu stylu); **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 37 až 41. Nadpředmětově je učivo k tomuto výstupu obsaženo v **Pracovních sešitech k ČJ 5** v částech **Promluvy – 1. díl** na str. 4, 13, 22, 34, 40, 42, 48, 60, 62; **2. díl** na str. 6, 9, 16 (Všeobecná deklarace lidských práv), na str. 25, 58, 61 (Práva a povinnosti člověka), na str. 72 (Deklarace OSN o právech dítěte – úryvky).

- rozlišuje základní rozdíly mezi jednotlivci, obhájí při konkrétních činnostech své názory, popřípadě připustí svůj omyl, dohodne se na společném postupu a řešení se spolužáky
- rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy

Nadpředmětově je učivo k těmto výstupům obsaženo v **Pracovních sešitech k ČJ 5** v částech **Promluvy – 2. díl** na str. 29, 34, 41, 48 (šikana – atmosféra ve třídě, příznaky, projevy, povinnost upozornit dospělé), na str. 61, 70, 75 (děti jiných etnik). Žáci se učí obhajovat při konkrétních činnostech své názory, popřípadě připustit svůj omyl, rozpoznávat ve svém okolí jednání, které nelze tolerovat, které porušuje práva toho druhého, např. v **Pracovních sešitech k Čít. 4** na str. 8 (*Je vám sympatické popisované chování chlapců? Proč ano, proč ne?*), na str. 10 (*Je správné, že kluci utekli? Jaké nebezpečí hrozí, strčíme-li někoho do vozovky? Smí řídit z místa nehody ujet?*), na str. 15 (*O přátelství, Kdo je dobrým kamarádem? Proč je dobré mít kamaráda?*), na str. 20 (*Jaký je váš názor na vandaly, kteří ničí hřbitovy nebo jiná veřejná prostranství?*), na str. 23 (*Ublížili jste někdy spolužákovi/spolužačce? Proč jste to udělali? Dokážete se omluvit?*). To je pouze malá ukázka z jednoho ze čtyř **Pracovních sešitů k Čít. pro 4. a 5. roč.**; podobných úkolů je v nich mnoho.

Učivo pro dosažení tohoto výstupu bude i součástí připravovaných pracovních sešitů k učebnicím vlastivědy a přírodovědy.

- orientuje se v základních formách vlastnictví; používá peníze v běžných situacích

Nadpředmětově je tento výstup naplňován učivem obsaženým v učebnici **Matematika 5, 3. díl** na str. 48 (Podnikáme) a průběžně dále prostřednictvím jednotlivých úkolů i na ostatních stranách učebnic matematiky. V používání peněz se žáci cvičí při hře s papírovými modely bankovek a mincí českých i euro, které obsahuje kartonová příloha k učebnici **Matematika 5, 2. díl**; eurobankovky a euromince naleznete i v učebnici **Putování po Evropě** na str. 27.

- poukáže v nejbližším společenském a přírodním prostředí na změny a některé problémy a navrhne možnosti zlepšení životního prostředí obce (města)

Učivo k tomuto tématu naleznete v učebnici **Naše vlast** na str. 35; **Putování po České republice** na str. 26, 46; ekologie je zahrnuta v učebnici **Přírodověda 4/1** na str. 9; **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 33 až 35; nadpředmětově také v obou dílech **Pracovního sešitu k ČJ 5** v části **Promluvy**.

## LIDÉ A ČAS

žák

- *pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy*  
Důležitou pomůckou pro práci s časovými údaji je kartonová příloha k učebnicím ALTER – **OBRAZY Z ČESKÝCH DĚJIN pro 4. a 5. roč.** Odkazy na práci s ní jsou v úkolech k jednotlivým tématům v učebnici Vlastivěda/**Obrazy ze starších českých dějin**, např. na str. 11/cv. 6 (*Podle kartonové přílohy popište, čím se vyznačoval románský sloh. Podle obrázku načrtněte podobné okno.*); na str. 59 v této učebnici je **časová přímka** k okopírování a průběžnému užívání; odkazy na práci s ní jsou v učebnici zařazeny např. na str. 8/cv. 5 (*Období Velkomoravské říše vyznačte na časové přímce červeně.*). Nadpředmětově lze k tomuto tématu využít i některé strany učebnic matematiky, např. **Matematika 4, 1. díl** na str. 43 (Vynálezy pro každý den); **2. díl** na str. 19 (Člověk poznává svět); **3. díl** na str. 19 (Jak dlouho žili).
- *využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movitých kulturních památek*  
Jako prostředku k dosažení tohoto očekávaného výstupu lze využít učivo učebnic ALTER Vlastivěda/**Obrazy ze starších českých dějin** a Vlastivěda/**Obrazy z novějších českých dějin**. Téma Chráněné krajinné oblasti naleznete v učebnici **Naše vlast** na str. 35, 37. Nadpředmětově k budování tohoto výstupu slouží **Pracovní sešity k Čít. 4, 1. díl** na str. 4, 12, 26, 42, 45, 46; **2. díl** na str. 1, 2, 7, 20, 34; **Pracovní sešity k Čít. 5, 1. díl** na str. 10, 11 až 18, 28, 29, 37, 38, 47, 48; **2. díl** na str. 1, 2, 8, 9, 19 až 25, 28, 47, 48.  
Při tvorbě uvedených učebnic spolupracovalo Nakladatelství ALTER s regionálními muzei, s Národním muzeem a Muzeem hlavního města Prahy, autentické fotografie takto získané a v učebnicích publikované mají vysokou vypovídací hodnotu neverbálních informací a vyučující může jejich prostřednictvím žáky připravit na návštěvu regionálních muzeí.
- *rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik*  
Rozeznávat současné a minulé v reáliích se žáci mohou učit podle učebnic ALTER Vlastivěda/**Obrazy ze starších českých dějin** a Vlastivěda/**Obrazy z novějších českých dějin**. Regionální prvky však musí do vyučování vnést vyučující, např. při návštěvě muzea si lze vytipovat, která místa v našem regionu se vztahují k době, o níž se učíme nebo budeme učit. Mnoho námětů mohou poskytnout i brožury nebo knihy s tematikou historie i současnosti regionu, takové tisky by měly být ve 4. a 5. ročnících ve třídách stále k dispozici.
- *srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik*  
Poznávání způsobu života našich předků na ukázkách se podle učebnic ALTER učí žáci především formou dramatizace, k tomu byly vydány učebnice pro dramatizaci **Pověsti z Čech a Moravy I, II, III**. Při dramatizacích se žáci vcítí do způsobů práce, života a uvažování lidí z dob dávno minulých. Odkazy jsou v učebnici Vlastivěda/**Obrazy ze starších českých dějin** na str. 8 (O Cyrilu a Metodějovi), na str. 14 (O svatém Václavovi), na str. 17 (O Břetislavovi a Jitce), na str. 21 (O svaté Anežce České, O Přemyslu Otakaru I.), na str. 23 (Lucemburkové – O Královce), na str. 28 (O založení Nového Města, O Karlově univerzitě), na str. 33 (Příběh ze života Mistra Jana Husa), na str. 47 (O Golemovi); pověsti je možné využít i ke str. 30 (O Staroměstském orloji) a ke str. 35 (O Janu Žižkově). Pokud se tento systém dramatizací

ve školách osvědčí, vydá Nakladatelství ALTER pokračování této řady pro období novějších českých dějin.

➤ *objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů*

Tento očekávaný výstup se pro období starších českých dějin naplňuje při výše uvedených dramatizacích a dále při práci s učebnicí **Vlastivěda/Obrázky ze starších českých dějin** na str. 23 až 28, 32, 50. Pro období novějších českých dějin naleznete učivo v učebnici **Vlastivěda/Obrázky z novějších českých dějin** na str. 30 až 33 (Vznik samostatného Československa, T. G. Masaryk), na str. 38 až 42 (Druhá světová válka – koncentrační tábory, holokaust), na str. 45 až 49 (období komunistické vlády), na str. 50 až 53 (17. listopad 1989 – návrat k demokracii), na str. 54 až 56 (Vznik České republiky); nadpředmětově může vyučující využít text v **Čítance 5** na str. 105 (úryvek z Deníku Anne Frankové) a **Pracovní sešit k Čít. 5, 2. díl** na str. 8, 9 (beseda k článku o Anne Frankové, válka, holokaust).

## **ROZMANITOST PŘÍRODY**

žák

➤ *objevuje a zjišťuje propojenost prvků živé a neživé přírody, princip rovnováhy přírody a nachází souvislosti mezi konečným vzhledem přírody a činností člověka*

Učivo, na jehož základě mohou žáci objevovat propojování prvků živé a neživé přírody, zadání a úkoly vedoucí k pochopení principu rovnováhy přírody a k nacházení souvislostí mezi činností člověka a přírodou, obsahují učebnice: **Přírodověda 4/1** na str. 5 až 9; **Přírodověda 4/2** – živá příroda na str. 3 až 20, neživá příroda na str. 29 až 41; **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 3 až 22 (propojenost prvků živé a neživé přírody), na str. 35, 36 (Člověk a příroda – ničení přírody, ohrožené druhy živočichů, ekologické katastrofy).

➤ *vysvětlí na základě elementárních poznatků o Zemi jako součásti vesmíru souvislost s rozdělením času a střídáním ročních období*

Učivo, které žákům umožňuje pochopit a následně i vysvětlovat elementární poznatky o Zemi, o vesmíru a z těchto souvislostí vyvodit střídání dne a noci i střídání ročních období, naleznete v učebnicích: **Přírodověda 4/2** např. na str. 40 až 43; **Přírodověda 5/Země ve vesmíru** na str. 7 až 12 (vesmír), na str. 20, 21 (střídání dne a noci), na str. 22 až 25 (střídání ročních období).

➤ *zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů, zdůvodní podstatné vzájemné vztahy mezi organismy a nachází shody a rozdíly v přizpůsobení organismů prostředí*

Učivo o základních přírodních společenstvech naleznete v učebnicích: **Přírodověda 4/1** na str. 12 až 26 (Les), na str. 27 až 36 (U lidských obydlí), na str. 37 až 44 (Na poli), na str. 45 až 50 (Na louce), na str. 51 až 58 (Ve vodě a v jejím okolí); **Přírodověda 4/2** na str. 5, 6 (Přírodní společenstva na podzim), na str. 11 až 14 (Přírodní společenstva v zimě), na str. 16 až 18 (Přírodní společenstva na jaře), na str. 20 (Přírodní společenstva v létě); **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 11 až 18 (Přírodní společenstva v podnebných pásech).

➤ *porovnává na základě pozorování základní projevy života na konkrétních organismech, prakticky třídí organismy do známých skupin, využívá k tomu i jednoduché klíče a atlasy*

Třídění organismů, neživých přírodnin a dalších jevů je jednou ze stěžejních metod v učebnicích ALTER; využívají se při tom různé tabulky a lístečky s příslušnými názvy, takže třídění má činnostní charakter. Důležitou pomůckou pro třídění organismů do známých skupin je učebnice **Přehledy živé přírody pro 3. až 5. roč.**, jejíž součástí je **kartonová příloha**. Metoda třídění je

obsažena i v učebnicích: **Přírodověda 4/1** na str. 6; **Přírodověda 4/2** na str. 37, 38 (Třídění hornin a nerostů), na str. 44 (Třídění rostlin a živočichů); Přírodověda 5/**Život na Zemi** na str. 23, 24 (Třídění přírodnin), 27 až 31, 35, 36; kartičky k okopírování jsou v této učebnici na 2. a 3. straně obálky a další zásobník kartiček pro každého žáka je na kartonové příloze.

- *zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat*

Činnosti člověka, které mohou životní prostředí, případně zdraví člověka, podporovat nebo ohrožovat, naleznete v učebnicích: **Přírodověda 4/1**, např. na str. 11 (Význam lesa), na str. 27 (U lidských obydlí), na str. 37 (Na poli), na str. 51 (Význam rybníků); **Přírodověda 4/2**, např. na str. 32 (Stav ovzduší), na str. 36 (Čistota vod – znečišťování, odpadní vody, chráněná vodovodní pásma), na str. 39 (Význam půdy, odčerpávání živin a jejich náhrada); Přírodověda 5/**Člověk a technika** na str. 22, 28 až 33 (Třídění odpadu a jeho další využití), na str. 35 (Výrobky z plastů a bezpečné zacházení s plastovým odpadem – nespalovat); Přírodověda 5/**Země ve vesmíru** na str. 20 (Nebezpečnost intenzivního opalování); Přírodověda 5/**Život na Zemi** na str. 38 až 41 (Čistota vzduchu, vody, půdy; složky výživy člověka).

- *založí jednoduchý pokus, naplánuje a zdůvodní postup, vyhodnotí a vysvětlí výsledky pokusu*  
Učebnice přírodovědy ALTER pracují s pokusem jako s jednou z hlavních metod, viz např. učebnice: **Přírodověda 4/1** na str. 24, 39; **Přírodověda 4/2** na str. 12, 13, 14, 16, 17, 18, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 40; Přírodověda 5/**Člověk a technika** (pokud je součástí ŠVP) na str. 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 16, 17, 25, 26; Přírodověda 5/**Země ve vesmíru** na str. 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 20, 21, 22, 23, 27, 32, 34, 36. Vyučující pracuje metodou pokusu takto: před jeho založením naplánuje, zdůvodní a vysvětlí postup; po jeho skončení se pokus vyhodnotí a shrnou se získané poznatky. Další pokusy již plánují s pomocí učitele sami žáci, podílejí se také na vyhodnocování a shrnutí poznatků.

## **ČLOVĚK A JEHO ZDRAVÍ**

žák

- *využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života*

Jako zásobník informací lze použít učebnici Přírodověda 5/**Život na Zemi**, str. 42 až 62. K tomu, aby realizace tohoto výstupu měla činnostní charakter, budou jako zásobník cvičení a úkolů sloužit připravované pracovní sešity k učebnicím přírodovědy.

Přehled učiva v učebnicích ALTER, které se nadpředmětově vztahuje k **výchově ke zdraví**, je uveden v učebnici **Přírodověda 4/2** na str. 54.

- *rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození*  
Rozlišování jednotlivých etap lidského života je náplní učebnic prvouky pro 2. a 3. ročník, zopakováno a dále rozšířeno bude v připravovaných pracovních sešitech k učebnicím přírodovědy; jejich obsahem bude vývoj dítěte před a po narození. Jako zásobník informací lze využít učebnice: **Přírodověda 4/2** na str. 50, 51 (Výchova ke zdraví); Přírodověda 5/**Život na Zemi** na str. 52, 53 (Člověk – rozmnožovací soustava).

- *účelně plánuje svůj čas pro učení, práci, zábavu a odpočinek podle vlastních potřeb s ohledem na oprávněné nároky jiných osob*

K naplnění tohoto očekávaného výstupu lze využít úkolů v učebnici **Přírodověda 4/2** na str. 48, 49 (Zdraví a jeho ochrana – osobní hygiena, hygiena odívání, režim dne, duševní hygiena).

- *uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události*

K naplnění tohoto očekávaného výstupu lze využít úkolů v učebnici **Přírodověda 4/2** na str. 51, 52 (Prevence osobního ohrožení a zneužívání návykových látek). Nadpředmětově je učivo k dosažení tohoto očekávaného výstupu obsaženo v **Pracovních sešitech k ČJ 5** v částech **Promluvy** – např. **2. díl** na str. 29, 34, 41, 48 (šikana), na str. 61, 70, 75 (dětí jiných etnik).

- *předvede v modelových situacích osvojené jednoduché způsoby odmítání návykových látek*

Náměty pro besedy a simulační hry se nadpředmětově objevují i v jiných učebnicích a sešitech ALTER, viz např. **Pracovní sešit k ČJ 5, 1. díl** na str. 42 (nacvičit si odmítnutí), na str. 62 (pozitivní myšlení); **2. díl** na str. 16 (diskriminace, šikanování), na str. 29 (podíl na šikaně), na str. 33 (výsměch, kouření, alkohol), na str. 34, 41, 48 (atmosféra ve třídě, nevhodné chování jako předstupy šikany, povinnost na šikanu upozornit), na str. 58 (postižení lidé/děti mezi námi), na str. 61, 70, 75 (dětí jiných etnik). Všechny uvedené náměty lze využít k předvádění modelových situací, žáci se mohou cvičit v odmítání nevhodného chování.

Učivo pro naplnění tohoto očekávaného výstupu bude i součástí připravovaných pracovních sešitů k učebnicím vlastivědy a přírodovědy.

- *uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou*

Úkoly, jejichž prostřednictvím si mohou žáci osvojovat uplatňování základních dovedností a návyků, které podporují zdraví a jeho preventivní ochranu (např. očkování), naleznete např. v učebnici **Přírodověda 4/2** na str. 47 až 52.

- *ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc*

Při nácvičení první pomoci v případech drobných poranění a při simulačních hrách na přivolání první pomoci je možno navázat na znalosti a dovednosti z prvouky 1. období; ty jsou pak dále rozvíjeny např. v učebnici **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 50; pozornost tomuto očekávanému výstupu bude věnována i v připravovaných pracovních sešitech k učebnicím přírodovědy.

- *uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku*

Učivo k tomuto tématu obsahuje učebnice **Přírodověda 5/Život na Zemi** na str. 53. Nadpředmětově je učivo k dosažení tohoto očekávaného výstupu obsaženo v **Pracovních sešitech k ČJ 5** v částech **Promluvy** – **1. díl** na str. 4, 13, 22, 34, 40, 42, 48, 60, 62; **2. díl** na str. 6, 9, 16 (Všeobecná deklarace lidských práv), na str. 25, 58, 61 (Práva a povinnosti člověka), na str. 72 (Deklarace OSN o právech dítěte).

**Závěr:** Z výše uvedeného vyplývá, že učebnice vlastivědy a přírodovědy ALTER pro 4. a 5. ročník obsahují učivo, které při využití doporučených metod práce umožní bez problémů naplnit činnostně zaměřené a prakticky využitelné **očekávané výstupy**, a prostřednictvím práce s těmito učebnicemi lze u žáků optimálně rozvíjet i **klíčové kompetence**. Prostřednictvím učiva, které obsahuje učebnice **Přírodověda 5/Člověk a technika** ALTER, lze přesáhnout úroveň vymezenou očekávanými výstupy uvedenými pro vzdělávací obor Člověk a jeho svět v RVP ZV. Technika je ze světa současného člověka jen těžko oddělitelná, avšak učivo, které obsahuje uvedená učebnice, je třeba vnímat jen jako propedeutické nahlédnutí do světa techniky pro zájemce a žáky orientované tímto směrem.

# ÚVOD K REALIZACI KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ RVP ZV na 1. stupni ZŠ

## ***Budovat kompetence k učení znamená akceptovat nutnost změn***

*Pro úspěch připravovaných změn je zapotřebí přestat uvažovat v pojmech: vysvětlit, probrat, procvičit, vyzkoušet, dát známky a začít přemýšlet v kategoriích typu: styl výuky, pedagogická koncepce, strategie školy, pojetí a cíle vzdělávání, klíčové kompetence, očekávané výstupy činnosti povahy, vzdělávací obory aj. To není kritika nebo nějaké vyvyšování, tyto rozdíly prostě vyplývají z povahy věci.*

*(Podle Zdeňka Běleckého, Klíče k ŠVP, Inspiromat Učitelských listů)*

Každý pedagog ví, že klíčové kompetence – kompetence pro život nebo také „životní kompetence“ – se nedají vyložit, odpřednášet nebo naučit z učebnice nazpaměť, že není možno je vyzkoušet ani oznámkovat. Musí se pěstovat cílevědomě při každodenních činnostech ve škole, a to bude od vyučujících vyžadovat promyšlení používaných výchovných a vzdělávacích strategií, v některých případech i jejich **změnu**. Demokratické vyučovacího procesu vyžaduje změny postojů a rolí vyučujících ve vztahu k žákovi: od autoritativních, zaměřených na frontální výuku, k podněcujícím, zaměřeným na vztah ke vzdělávajícímu se jedinci. Moderní psychologie hovoří o tom, že není nenadaných dětí (např. články J. Šturmy), a začíná převládat domněnka o specifčnosti talentu každého jednotlivce. Je na učiteli, aby odhalil možnosti svých žáků, aby nabídl každému jedinci takový program, v němž bude moci pracovat na své osobní maximum a být při tom úspěšný. Úspěch vyvolá v každém člověku vysoký stupeň uspokojení. Pro žáky je to silný motivační činitel, který je téměř nezávislý na objektivní úrovni měřitelného a srovnatelného výkonu. Opusťme styl práce, který je vydáván za jediný spravedlivý, v němž je od všech žáků vyžadován stejný výkon a hlavní metodou hodnocení je veřejné srovnávání dosažených výsledků; nahraďme tento tradiční způsob akceptováním myšlenky, že **utváření a rozvíjení klíčových kompetencí je nezávislé na objektivní úrovni měřitelného a srovnatelného výkonu žáků**.

Při utváření a rozvíjení klíčových kompetencí v 1. období 1. stupně ZŠ se navazuje na proces zahájený podle RVP PV v mateřských školách. S individuální pozorností je třeba přistupovat k dětem, které MŠ nenavštěvovaly. Pro vyučující prvních ročníků ZŠ bude proto důležité se s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání seznámit, neboť změny v předškolním vzdělávání jsou skutečně převratné. Děti jsou již v předškolním věku vedeny k tomu, aby vnímaly učení jako přirozený a radostný proces, aby si podle individuálních možností osvojovaly dovednosti potřebné k učení, aby obohacovaly a prohlubovaly svou poznatkovou zkušenost, přistupovaly k učení aktivně a iniciativně, aby výsledky učení uplatňovaly při hrách i v praktickém životě. RVP PV je založen na přísně individuálním přístupu ke každému dítěti a dbá na jeho osobnostní rozvoj. To musí nutně ovlivnit styl výuky v 1. ročníku i práci v celém 1. období 1. stupně.

Padlo tak mnoho mýtů z minulosti, které z dětí činily rukojmí školy a učitelů, např.: „Neučte dítě v předškolním věku, i když ono samo po nových poznatcích touží, protože by se pak ve škole nudilo a zlobilo by.“ Nedovolit, aby se dítě i v předškolním věku volně rozvíjelo, to byl jeden z největších prohřešků celé druhé poloviny 20. století. Jak tedy utvářet a rozvíjet kompetence k učení, když rozdíly mezi dětmi nastupujícími do první třídy jsou velké?

Změnit styl výuky směrem k její individualizaci nebude vždy snadné zejména pro učitele, po nichž se až do roku 1989 požadovalo, aby vždy předvedli vyučovací hodinu jako dobře sehrané divadlo, kde všichni umí své role, kde obvykle po převážnou část vyučovacího času hovořil, vykládal a předváděl činnosti učitel za spolupráce několika žáků, kteří byli schopni reagovat. Ostatní pak byli často odsouzeni do role pasivních posluchačů; a to ještě někdy s následným doporučením: „Výloženou látku (čtení, počítání) se nauč doma.“

Na počátku devadesátých let se situace uvolnila, ale potíže přetrvávaly dál. Příčinou byly především pevné osnovy, které učiteli nařizovaly, které učivo musí být vyloženo a předloženo žákům k osvojení. Následně byly k osnovám přidávány různé dodatky, které naopak přesně vymezovaly, co z toho, co je nařízeno v osnovách, se učit nemá. Některé kontrolní orgány pak důsledně kontrolovaly, zda učitel osnovy i s dodatky dodržuje, a záporné hodnocení čekalo toho, kdo učil (třeba nad rámec osnov) to, co jeho žáci bez problémů zvládli. Vyučující si někdy ulehčovali svou zodpovědnost a požadovali, aby učebnice přesně „povolenému i zakázanému“ odpovídaly, a snažili se se všemi žáky probrat veškeré učivo, které učebnice obsahovaly. Všichni žáci bez rozdílu pak museli následně prokazovat míru pamětného osvojení předepsané látky. RVP ZV umožňuje školám i vyučujícím výuku individualizovat a umožnit maximální rozvoj každému jednotlivému žákovi.

Nutné změny oproti minulosti by měly nastat i ve způsobu hodnocení žáků. Při utváření a rozvíjení klíčových kompetencí by neměla být hlavní motivací k učení známka, tedy ani učení pro jedničky, ani učení pod hrozbou špatné známky. Při hodnocení by se mělo naprosto vyloučit srovnávání výkonů, případně známek jednotlivých žáků, nebo dokonce jejich zveřejňování – to je soukromá věc každého žáka a jeho rodičů. V moderních školách se toto neděje. Je to ponižující a učitele nedůstojné; dospělí by se určitě v takové situaci ohradili porušováním lidských práv – ale co děti?

Koncepce učebnic ALTER byla od počátku budována s přihlédnutím k některým moderním zahraničním trendům a předjímalá i připravované změny v našem školství – Bílou knihou počínaje, přes všechny verze vznikajícího RVP ZV.

- Učebnice ALTER umožňují a v metodických poznámkách doporučují individualizaci výuky. Jsou zásobníkem úkolů a cvičení, z něhož je nutno vybírat tak, aby každý žák mohl pracovat na své osobní maximum, aby se někteří žáci nenudili a jiní nebyli rozsahem a náročností učiva stresováni.

- Učebnice i pracovní sešity ALTER staví na motivační síle vlastní volby žáka. Předpokládají činnostní charakter výuky a k tomu doporučují i změnu struktury vyučovací hodiny, ***změnu poměru přímé a samostatné práce***:

- a) **Přímá práce** vychází z pozorování a z různých manipulačních činností, k nimž učebnice ALTER přináší zásobníky pomůcek pro žáky; s novým sešitem nebo učebnicí má žák vždy nový i tento zásobník. Zásobníky lze zakoupit i samostatně, pokud je žák ztratí nebo zničí. Řady učebnic jsou doplněny i mnoha pomůckami demonstračními; ty by však neměly viset na stěnách třídy jen jako jakási dekorace, ale mělo by se s nimi skutečně pracovat, např. dát je i dětem nebo skupinám dětí, aby je různě rozmístily na lavice, aby si hrály na učitele, vysvětlovaly, co je na nich vyobrazeno nebo napsáno, aby vyvolávaly spolužáky a podle tabulí jim zadávaly úkoly apod. Přímá práce neznamena frontální vyučování v tradičním slova smyslu. Pro práci s učebnicemi ALTER doporučujeme, aby i přímé vyučování mělo činnostní charakter, aby umožňovalo aktivní účast všech žáků, aby bylo efektivní, aby se žáci co nejvíce naučili ve škole, aby se povinnost nepřesouvala na domácí přípravu.

- b) **Samostatná práce** (individuální nebo skupinová) by měla být součástí každé vyučovací hodiny; zaručí se tak, že každý žák bude do výuky činnostně zapojen, že se zvýší, zintenzivní efektivita jeho učení. Při samostatné práci podle učebnic ALTER mají žáci vždy možnost zpětné vazby, předpokládá se práce s informacemi; ty přináší buď sama učebnice, nebo různé doplňky k ní v podobě kartonových příloh, případně samostatných pomůcek pro žáky.
- c) Společná **kontrola samostatné práce** přináší okamžitou zpětnou informaci o tom, jak žák pracoval, umožňuje mu vysvětlovat, případně obhajovat zvolené postupy, a v případě chyb si ihned provést opravu; předpokládá se práce s chybou (vysvětlování, odůvodnění, hledání příčin chybných řešení apod.).

Náplní samostatné práce, která má být pro budování žákových kompetencí efektivní, nemůže být jakékoliv cvičení, které žáka prostě jen na určitou dobu zaměstná. Cvičení v učebnicích a pracovních sešitech ALTER určená pro samostatnou práci mají tvůrčí charakter, umožňují žákům projít myšlenkovým procesem, který vede k poznání, mají výrazný aplikační a praktický charakter. Vhodně volené metody a možnost dosahovat úspěchu vedou žáky k učební aktivitě.

Výuka, jejímž výsledkem má být nejenom dosažení ***očekávaných výstupů***, ale i utváření a rozvíjení ***klíčových kompetencí***, se v prvním období realizuje za pomoci nejrozličnějších kartiček se slovy a obrázky, předpokládá se manipulace s nimi, různé způsoby jejich třídění, přiřazování, případně i nalepování (např. v *Pracovních sešitech ke Světu okolo nás*). Podobné přílohy má *Živá abeceda*, *Pracovní sešity ke Slabikáři*, *Matematika – sešity 2, 3, 4/A, 4/B, 5, 6, 7*. Samostatnou pomůckou jsou *Číslíčka a tečky*, které obsahují i zásobník příkladů; pomůcka je vhodná např. k modelování reálných situací, k tvorbě vlastních úloh a pro mnoho dalších činností uvedených v návodu k využití. Další samostatnou pomůckou jsou *Kartičky pro nácvik vyjmenovaných a s nimi příbuzných slov*. I tato pomůcka dává výuce činnostní charakter, prohlubuje porozumění problému a žáky pozitivně motivuje.

Pro rozvíjení činnostních pracovních postupů ve výuce se musí vyučující zbavit strachu, aby žák při manipulaci kartičky nepoškodil nebo je neztratil. Pokud tyto pomůcky „chrání“ tak, že je vůbec ve výuce nepoužívá, pak jen stěží bude moci hovořit o činnostním charakteru výuky. Kartičky na kartonových přílohách učebnic ALTER jsou naperforované, jejich oddělení je snadné, nezabere mnoho času a nevyžaduje ani pomoc vyučujícího či rodičů. Pro opakované užití učebnice je možno tyto pomůcky objednat samostatně. Každý činnostní prvek ve vyučování žáky povzbudí, motivuje je, usnadňuje pochopení i zapamatování; různé způsoby třídění a systemizace přispívají k vytváření myšlenkových map a algoritmů, zefektivňují výuku a pomáhají rozvíjet klíčové kompetence pracovní i kompetenci k učení.

V následujících přehledech k rozvíjení klíčových kompetencí nejde o předávání jakýchsi obecně platných návodů nebo hotových schémat, jde o nastínění procesu, který k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí povede. Cílem této příručky je mimo jiné dát učiteli určitou zásobu podnětů a argumentů k volbě i případné obhajobě zvolených metod, postupů a cest k realizaci změn.

*Poznámky:*

# UTVÁŘENÍ A ROZVÍJENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ ŽÁKŮ

při výuce podle učebnic a pracovních sešitů ALTER  
v 1. období 1. stupně ZŠ

Pro 1. období uvádíme příklady pro rozvoj klíčových kompetencí souhrnně pro vyučovací předměty *Český jazyk a literatura*, *Matematika a její aplikace* a *Prvouka*.

Vysvětlivky: klíčové kompetence (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
propojenost s učebnicemi ALTER – oranžové písmo.

## Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení*

Jak bylo řečeno v úvodu, prostředkem pro budování této složky kompetence k učení jsou učebnice a pracovní sešity českého jazyka, počátečního čtení a literatury; učebnice matematiky a pracovní sešity k nim; učebnice prvouky a pracovní sešity k nim pro celé první období. Umožňují projít myšlenkovým procesem, který vedl k objevení poznatku, a jeho následné aplikační využití. Takto koncipované učebnice a pracovní sešity umožňují žákovi již od 1. ročníku, aby vybíral a využíval vhodné způsoby řešení (obvykle z nabídnutých zdrojů informací), aby organizoval a řídil vlastní učení. Můžeme uplatnit i možnost vlastní volby; to znamená, že žák si z příslušné stránky může pro samostatnou práci cvičení sám vybrat, případně postupovat od těch, která se právě jemu zdají nejjednodušší, k obtížnějším. Ochotu věnovat se dalšímu učení, ochotu žáka pracovat na své osobní maximum lze rovněž budovat již od 1. ročníku; znamená to mít neustále připravenou zásobu dalších možných úkolů a cvičení a navyknout žáky, aby se o ně sami hlásili nebo aby si je sami vybírali. Toto se může dít ve směru k minimu i ve směru k maximum. Pokud např. žák 3. ročníku neovládá jev, který byl probírán ve 2. ročníku, může individuálně pracovat se zásobníky úloh pro 2. roč. Pokud např. ve 2. nebo 3. ročníku velmi špatně čte, je vhodné budovat jeho čtenářské kompetence na textech, které je schopen číst s radostí a porozuměním, i když byly původně určeny pro nižší ročník. A naopak žáka, který přichází do 1. ročníku již jako čtenář, nebudeme nutit, aby modeloval písmenka a učil se skládat slabiky. Pokud se takový žák ve škole nudí, pak to skutečně není jeho vina, ale důsledek neexistence individualizované výuky, nerealizované snahy o budování kompetencí.

- *vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě*

I tato složka kompetence k učení se rozvíjí především při samostatné práci; učení je totiž proces zcela individuální a při vhodně volených aplikačních cvičeních a úkolech je žák veden k tomu, aby vyhledával a třídil informace, aby podmínkou jejich užití bylo jejich pochopení a propojení a aby celá samostatná práce měla tvůrčí charakter. Na tomto principu je založeno vyvozování látky v učebnicích ALTER a princip je respektován i v aplikačních cvičeních v pracovních sešitech – např. v **Pracovním sešitě k ČJ 2, 1. díl** je na str. 1 zadání: *Vyber vhodný obrázek a věty doplň. Potom vyber vhodná slova a napiš je do rámečků.* Žák by měl:

- a) podle významu vyhledat a doplnit vhodný obrázek;
- b) přečíst si a pochopit význam slov, následně vybrat to, které je k doplnění vhodné;
- c) teprve potom větu opsat a doplnit.

Podobně např. v **2. díle Pracovního sešitu k ČJ 2** na str. 1, 2 a dále. *Žákům není řečeno, co jsou*

podstatná jména a co u nich určujeme, ale jsou průběžně vyzýváni, aby slova podle určitých kritérií vyhledávali a třídili je, a teprve následně si žáci sami podle pozorovaných jevů vyvodí poučení. Dalším příkladem může být např. popis jednotlivých kroků při poznávání písmen, později i slabik; naleznete ho v metodické příručce **Průvodce učebnicemi ALTER** pro výuku počátečního čtení a psaní, a konkrétně pak i v **Pracovním sešitě k Živé abecedě** na str. 6. Při přímé práci projdou žáci těmito kroky společně s učitelem a při samostatné práci projdou celým myšlenkovým procesem znovu. Při přímé práci je obvykle vyvoláno pouze několik žáků, avšak při samostatné práci projdou tímto tvůrčím činnostním procesem všichni žáci.

Rozvíjení této složky umožňují i sešity **MATEMATIKA 1 až 7** i učebnice **Matematika pro 3. roč., 1. díl**, např. na str. 8 (*Co všechno musíš znát, abys mohl/a vypočítat...*); dále pak pokyny: *Připomeň si..., Vyhledej..., Pracuj s číselnou osou, Pracuj s názorem z kartonové přílohy*; v **Pracovních sešitech k Mat. pro 3. roč.** jsou odkazy např.: *Vyhledej v učebnici..., Pracuj podle učebnice, str. xx*. V matematikách celého prvního stupně jsou výzvy k práci se sešity **Počítáme z paměti 1, 2, 3, 4** (žák se postupně naučí samostatně se v nich orientovat a podle pokynů s nimi pracovat). K rozvoji kompetencí přispívá i práce s **výukovými programy ALTER: CD-ROMy Krtečkova matematika a Počítáme z paměti**.

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy*

V prvních ročnících je především na učiteli a učebních materiálech, aby užívání prvních obecně používaných termínů, znaků a symbolů bylo jednotné a aby to vše bylo důsledně užíváno, uváděno do souvislostí a propojováno do širších celků. Např. v **Českém jazyce 3** i v obou dílech **Pracovního sešitu** k němu jsou důsledně a správně užívány termíny *jiný tvar vyjmenovaného slova* a *slovo příbuzné* – nezaměňuje se odůvodňování *měkkého i* v příponě např. -ička (vázička), -il (líbil, slíbil, políbil) s odůvodňováním, že slovo nepatří do vyjmenovaných slov. Důsledně užívání správných termínů však **neznamená**, že je žák má umět definovat nebo že bude za jejich chybné užití již v tomto 1. období kárán, nebo dokonce hodnocen špatnou známkou. Bude důsledně, ale citlivě opravován tak, aby se postupně až do vyšších ročníků užívání správných termínů nenásilnou cestou bez mechanického učení vžilo. K jejich propojování dochází např. v učebnici **Český jazyk 3** a v obou dílech **Pracovního sešitu** tak, že se jiné tvary vyjmenovaných slov rozlišují při skloňování a časování těchto slov; i v těchto případech jde o propedeutiku, nikoliv o to, aby se žák ve 3. ročníku naučil skloňování a časování. K propojování témat z různých vzdělávacích oborů dochází např. v **Pracovním sešitě k ČJ 3, 1. díl** na str. 47 a v **2. díle** na str. 6, 12, 38, kde se propojuje budování čtenářských kompetencí s učivem vzdělávacího oboru *Člověk a jeho svět*.

Podobně je tomu i v předmětech *Matematika* a *Prvouka*; i v těchto předmětech však přihlížíme k individuálním možnostem žáků, užíváme např. termíny **plus**, **minus**, ale u žáků, kterým se tyto pojmy pletou, můžeme (třeba dočasně) dovolit vyjádření „a“, „bez“.

Komplexnější pohled na matematické jevy je doporučován v metodických poznámkách v učebnicích ALTER, např. v **MATEMATICE 4/B**. Individualizace vyučování spočívá mimo jiné i v tom, že nebude striktně vyžadován jeden jediný postup např. při nácviku matematických operací, ale akceptují se i jiné možné a správné postupy, pokud jednotlivým žákům lépe vyhovují.

- *samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti*

K samostatnému pozorování, experimentování, porovnávání a posuzování jsou žáci vedeni

např. při práci s *Přehledy učiva* a názornými pomůckami na kartonových přílohách učebnic a pracovních sešitů. Přehledy učiva slouží vždy jako zdroj informací a obvykle nejsou určeny k zapamatování. Žáci je užívají podle individuální potřeby tak, aby každý měl šanci na úspěch, aby se úspěšná práce neodvíjela pouze od toho, co si žák zapamatoval – aby tedy šanci na úspěch měli všichni žáci. Žáci se tak učí od nejnižších ročníků s informacemi pracovat – vůbec nejde jen o to, něco z Přehledů opsat – jak se často dospělým zdá. Žák musí nejprve údaje v Přehledech s porozuměním přečíst, kriticky je posoudit, vyhodnotit a vybrat ty, které vedou k vyřešení aplikační úlohy. I toto je jedna z cest k budování potřebných kompetencí. Celá koncepce učebnic ALTER stojí na poznávacích činnostech, které vycházejí z pokynů typu: *Pozoruj a potom rozhodni, případně doplň...; Zkoumej...; Pozoruj a rozděl do skupin...; Vyber a pozoruj...; Rozděl podle...; Ověř si, zda...; Pracuj s klíčovými slovy...; Ptej se tak, aby spolužák mohl odpovědět daným slovem nebo danou větou. Vysvětli slovní úlohu spolužákům. Porovnej oba způsoby výpočtů. Proč jsi postupoval/a právě takto? Jaké poučení plyne z toho, co jsi v prvéce pozoroval/a?* To jsou pouze některé z cest, jak samostatným pozorováním a experimentováním budovat tuto složku kompetence k učení.

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich*

Smysl a cíl učení žák poznává a zažívá zejména tehdy, má-li možnost být při práci úspěšný, zbavíme-li ho pocitu ohrožení, pokud sám vnímá *smysluplnost/potřebnost/užitečnost učení*, jinými slovy, pokud ví, **PROČ** je dobré/vhodné/žádoucí, aby dané úkoly plnil. To je podmíněno mimo jiné i tím, že vše, s čím jsou žáci seznamováni, bude následně aplikačně využíváno. Aby se minimalizovaly případné překážky v učení, má žák v učebnicích i v pracovních sešitech ALTER neustále k dispozici zpětnou vazbu a průběžně je nabádán, aby se v případě nejistoty zeptal vyučujícího, případně spolužáka ve skupině. Kriticky hodnotit svou práci se žáci učí při společné kontrole samostatné práce, která po jejím skončení vždy následuje. Při společné kontrole se žák učí *pracovat s chybou*, učí se chybu objevit, má možnost zeptat se na odůvodnění správného řešení a následně si sám chybu opravit; k tomu viz Metodické poznámky v **Pracovních sešitech k ČJ 2 a ČJ 3**, v **Pracovních sešitech k Mat. 3**. Také dvojdielná učebnice **Prvouka pro 3. roč.** spolu s vloženou kartonovou přílohou umožňuje svým pracovním charakterem realizovat činnostně orientovanou výuku, a rozvíjet tak u žáků pozitivní vztah k učení, např. v **2. díle** na str. 26 až 30 (*Pozorování v přírodě*).

## Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vnímá nejružnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností*
- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému*

Učebnice ALTER využívají některé metody problémového učení, samozřejmě přiměřeně věku žáků. Hlavním znakem této metody je řešení problémových situací na cestě, která vede k pochopení učební látky. Učitelova zadání – podobně, jak již bylo uvedeno výše – jsou i v tomto případě např.: *Pozoruj..., Hledej..., Vysvětli..., Zdůvodni..., Srovnej..., Rozděl podle daných kritérií..., Hledej příčiny..., Uvažuj/Vysvětli, proč..., Ověř si pravdivost svého tvrzení*. V učebnicích

ALTER jsou tyto úlohy vždy postaveny na dostatečné zásobě dříve probraných poznatků, které jsou k vyřešení problémových úloh zapotřebí, a na možnosti neustálé zpětné vazby. Úspěšnost řešení tak není postavena pouze na pamětně osvojených faktech, ale žák má vždy možnost si potřebnou informaci vyhledat. Dříve byly tyto pokusy žáků často považovány za nepříjemné, vyhledání si potřebné informace bylo označováno za opisování a předpokládalo se, že každý si musí všechno ve stanovených termínech (daných příslušným ročníkem) zapamatovat. V učebních materiálech ALTER se však se zpětnou vazbou vždy počítalo a je kladně hodnoceno, pokud se žák natolik orientuje v učebnici, že si je schopen potřebnou informaci vyhledat. Na místech, kde autoři učebnic předpokládali, že by tuto zpětnou vazbu mohl žák potřebovat, jsou uváděny i odkazy na konkrétní stránky učebnice, na Přehledy, na kartonové přílohy apod. Tím je vytvořen předpoklad, aby všichni žáci mohli být při řešení problémových úloh úspěšní. Pokud si i přes to všechno žák s úlohou neví rady, je v tomto období vždy veden k tomu, aby si vyžádal pomoc/radu vyučujícího nebo aby měl možnost spolupracovat ve skupině. Při společné kontrole každé samostatné práce žák získává jistotu, že pracoval správně, vysvětluje, jak postupoval, případně svá řešení obhajuje. Toto všechno zní možná až příliš komplikovaně pro počáteční období školní docházky, pro prvopočáteční čtení, psaní a počítání, ale i ta nejjednodušší zadání v Pracovních sešitech k Živé abecedě a ke Slabikáři, v učebnicích MATEMATIKA 1 až 7 i v učebnicích a pracovních sešitech pro Prvouku mohou problémové situace navozovat, případně je vyučující pozná podle zadání, která jsou uvedena výše. Náplň jednotlivých kompetencí i jejich podbodů se prolíná, takže i práce s informacemi byla již zmiňována na mnoha místech v předchozím textu.

- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy*
- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů*
- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů hodnotí*

V 1. období 1. stupně se daleko více než ve vyšších ročnících dostávají při frontální výuce ke slovu všichni žáci – to je pro začínající školáky nezbytně nutné. Stejně nutné však je, aby žáci v každé vyučovací hodině pracovali i samostatně (řešení problémových situací – viz výše). Žáci se tak mohou již od počátku školní docházky učit samostatně řešit problémy, volit vhodné postupy a přiměřeně věku i kriticky myslet. Sledování vlastního pokroku umožňuje dětem např. hodnocení pomocí obrázků (viz např. **Pracovní sešity k ČJ 2**) nebo pomocí bodů, viz např. **Pracovní sešity k ČJ 3, Pracovní sešity k Mat. 3**.

Bloky TESTŮ aneb CO UŽ UMÍM jsou v učebnicích a pracovních sešitech ALTER všech předmětů již od 1. ročníku. Žáci v nich mají prokázat svou schopnost využívat zpětnou vazbu a pracovat s informacemi. Výsledky testů nejsou závislé pouze na tom, co si žák zapamatoval, ale vypovídají také o rozvoji jeho kompetencí k učení i k řešení problémů. Dosahované úspěchy posilují sebevědomí žáků a informují i rodiče o postupujícím rozvoji jejich dítěte.

## Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*

Systém výuky v počátečním období školní docházky je obvykle nastaven tak, že žáci jsou průběžně podněcováni k tomu, aby přiměřeně věku již od 1. ročníku formulovali své myšlenky, aby

často hovořili a aby se k ústnímu projevu dostával v průběhu vyučovací hodiny každý žák. Toto se někdy ve vyšších ročnících vytrácí a učitelé pak komunikují jen s těmi žáky, kteří mají zájem, hlásí se, u nichž předpokládají rychlou reakci apod. U části žáků se pak vývoj této kompetence zastavuje (zůstávají obrazně řečeno „nedotčeni výukou“) a povinnost naučit se, pochopit, porozumět látce se přesouvá na domácí přípravu. To samozřejmě není možno akceptovat, výuku je nutno individualizovat tak, aby žádný žák nezůstal stranou.

Žáky vedeme – opět přiměřeně věku a individuálním možnostem – k výstižnému a souvislému vyjadřování. To však neznamená, že zcela vyloučíme heslovité odpovědi nebo zapisování požadované informace slovem či několika slovy. Obě formy střídáme podle okamžité situace ve vyučování, např. heslovité odpovědi mohou oživit spád a povzbudit pozornost dětí. S ohledem na stupeň dovednosti prvopočátečního psaní i na nulovou nebo malou znalost pravopisu je při samostatné práci zapisování slovem nebo několika slovy efektivnější a pro děti radostnější. Při kontrole samostatné práce je žádoucí podnítit žáky, aby podle zapsaných slov odpovídali celou větou. Toto lze uplatňovat např. při práci s **Pracovními sešity k Čítankám 2/1, 2/2, 3/1, 3/2** i s učebnicemi a pracovními sešity pro vzdělávací obory *Český jazyk a literatura*, *Matematika a její aplikace* i obor *Člověk a jeho svět*.

- *naslouchá promlouvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*

Naslouchání v případě, že vyučující vykládá, informuje o následující práci apod., by nemělo být pro žáky nasloucháním dlouhému monologu. Žáci by měli být vedeni k tomu, aby vhodně reagovali, aby se ptali (i klást otázky se žáci musí učit), aby zopakovali a blíže vysvětlili, co bylo řečeno apod. V 1. a ve 2. ročníku může vyučující žákům předčítat/vyprávět např. krátké pohádky nebo ukázky z dětské literatury, v tomto případě jde o umělecký přednes, a pokud je rozsahem i obsahem přiměřený, trénuje se schopnost dětí naslouchat a teprve následně o přečteném/vyprávěném hovořit. Na rozvoj kompetence naslouchat promlouvám, porozumět jim a vhodně na ně reagovat je zaměřena pomůcka k učebnici prvouky Svět okolo nás a k Pracovním sešitům k ní. Jde o titul: **CD se zvukovými nahrávkami motivačních textů** (beletristických i naučných) ke každé probírané lekci. Zvukové nahrávky určené pro poslech, porozumění a následně reagování jsou i součástí **elektronických učebnic ve formě výukového programu: CD-ROMů Krtečkova matematika a Český jazyk 2**. Texty z tištěných učebnic pro tyto výukové programy namluvila herečka Eva Hrušková.

- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem*

V počátečním období školní docházky se tato kompetence začíná budovat tak, že se tříbí především ústní komunikace mezi žáky navzájem a schopnost dětí komunikovat s dospělým (učitelem, lékařem, prodáváči), schopnost požádat o informaci neznámého člověka (např. zeptat se na cestu) apod. K tomu přinášejí učebnice ALTER bohatou zásobu námětů, např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 13 (*Jak se zdravíme*), str. 14 (*Jak oslovit smutnou spolužačku, Jak si můžeme pomáhat?*), str. 21 (*Požádej..., Rozkazuj..., Vyslov přání...*), str. 23 (*Učíme se klást otázky*), str. 31 (*Umíme oslovit osobu, s níž komunikujeme, např. lékaře, učitele, ředitele školy*), str. 44 (*Komunikace s cizími lidmi – s poštovním doručovatelem; Učíme se ptát – zeptej se cizího člověka, kudy se jde k vlakovému nádraží...*), str. 51 (*Komunikace na návštěvě*), str. 54 (*Kouzelná slova – učíme se poprosit, poděkovat, slušně požádat*), str. 72 (*Tomáš se umí omluvit*) a dále s podobnou frekvencí v této i v ostatních učebnicích pro 1., 2. a 3. ročník. V prvouce a v češtině ve 3. ročníku se děti učí telefonovat, nechat vzkaz na záznamníku, napsat dopis

včetně adresy. Teprve ve 4. a 5. ročníku se prakticky seznamují s posíláním SMS a získávají první informace o e-mailových zprávách a o internetu. Takové je rozložení učiva v učebnicích ALTER, to však samozřejmě neznamená, že učivo v tomto časovém rozvržení a v tomto rozsahu musí vyučující probrat a že je právě takto musí využít pro budování výše uvedené kompetence.

- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Učitelé jsou v 1. období zvyklí propojovat budování komunikativních dovedností s vytvářením vztahů a propojovat vše s praktickými životními situacemi, případně různé praktické situace napodobovat (přehrát si je). Např. v učebnici **Český jazyk 2** na str. 13, 31, 44, 54, 72, 95 (*Jak se zdravíme; Oslovujeme lékaře, ředitelku, kuchařku, policistu; Hovoříme s cizími lidmi; Kouzelné slovo prosím; Tomáš se umí omluvit, Pozdravy – U lékaře*); v **Pracovním sešitě** ke Světu okolo nás, **1. díl** (*Předved', jak odmítneš nabídku neznámého člověka ke svezení autem. Předved', jak odmítneš komunikaci, která je zlá či jinak nepřijemná.*). Mnoho námětů pro rozvoj této kompetence přináší metodická příručka **Průvodce učebnicí prvouky pro 1. roč.**

### Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*

Pro děti je velmi silnou motivací, mají-li pocit, že se spolupodílely na vytváření pravidel chodu třídy, vzájemného chování žáků (jsme třída – jsme tým), na vytváření jasných pravidel samostatné práce individuální i práce ve skupině i na stanovení obecných pravidel hodnocení. Hodnocení by mělo být založeno na sledování růstu dosahovaných výsledků každého jednotlivého žáka tak, aby každý měl možnost pracovat na své osobní maximum, aby každý měl reálnou možnost být na své úrovni v práci úspěšný. Je třeba vést žáky také k akceptování různé možné úrovně výkonů (neposmívat se slabším, mít radost i z jejich úspěchů, a naopak akceptovat i případné vyšší/nadprůměrné výkony a sdílet je podobně, jako se sdílí úspěchy ve sportu).

- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytl pomoc nebo o ni požádá*

Sociální dovednosti je nutno s dětmi nacvičovat a nepředpokládat, že je mají již při příchodu do školy vytvořené. V běžném chodu výuky, při mimovyučovacích aktivitách a v neposlední řadě i při simulovaných hrách si žáci osvojují kompetence sociálního chování jako např.: *neskákat do řeči; nepřerušovat rozhovor dospělých; zahájit a ukončit rozhovor; požádat o laskavost nebo o službu; odmítnout návrh či nabídku; pozvat vrstevníka k účasti na nějaké činnosti nebo hře; pochválit druhého; přijmout laskavou kritiku a požádat o radu či pomoc při nápravě; odolat lákání, případně tlaku spolužáků chovat se nevhodným způsobem.*

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*

Také tato kompetence bývá v 1. období školní docházky dobře rozvíjena, vyučující obvykle s žáky často hovoří a dává jim prostor pro vlastní vyjadřování. Velmi důležité je naučit děti neje-

nom hovořit, ale i naslouchat projevům druhých a reagovat na ně, důležité je naučit žáky klást otázky. *Zeptej se kamaráda na...; Zeptej se tak, aby bylo možno odpovědět... apod.*

- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty
- Umožníme-li každému žákovi, aby byl v rámci svých možností v práci úspěšný, podporujeme tím jeho sebevědomí a dosažení pocitu sebeuspokojení a sebeúcty. V rámci dohodnutých pravidel chování (na nichž se spolupodíleli i sami žáci) se pokoušíme vyloučit takové chování, které by některé žáky ponižovalo, uráželo, vylučovalo někoho z kolektivu nebo jim jinak psychicky či fyzicky ubližovalo.

## Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*

Jednotlivé kompetence i jejich podbody se vzájemně prolínají, nebudují se izolovaně, ale v průběhu celého vyučovacího procesu i v době mimo vyučování. Vytváření respektu ke spolužákům, učitelům i k ostatním zaměstnancům školy, odmítání útlatu i hrubého zacházení neprobíhá jako nějaký naplánovaný výchovný cíl, který lze splnit v určité vyučovací hodině. Stupeň i kvalitu realizace této kompetence lze obvykle poznat z celkového „ovzduší“ třídy, případně i školy. Její budování probíhá prakticky nepřetržitě a vyplývá z momentálně nastalých situací, jde spíše o citlivé vnímání a předcházení nevhodnému chování, hledání způsobů (společně s dětmi), jak by bylo možné podobné situace řešit jinak než hrubostí či násilím. Dojde-li k provinění tak závažnému, že musí následovat trest – to už k rozvíjení kompetencí příliš nepřispívá. Budování kompetencí by mělo takovým situacím pokud možno předcházet. Náměty vhodné pro naplňování této kompetence přináší i učebnice ALTER, např. **Prvouka pro 3. roč., 2. díl** na str. 41, 42, 43 (*Hendikepovaní lidé mezi námi, Rodina*).

- *chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu*

Víme, že děti se učí především příkladem dospělých, v jejichž okruhu žijí. Víme ovšem, že tyto příklady jsou někdy nevalné. A tak škola, učitelé i všichni ostatní zaměstnanci a zejména spolužáci ve třídě by měli žákům z problematického prostředí poskytnout příklad občanství, v němž se dodržují společenské normy, kde se respektují práva i povinnosti. (Více o tom přináší **Pracovní sešit k ČJ 5.**) U dětí mladšího školního věku mohou hlouběji zapůsobit i příklady hrdinů z krásné literatury. Toho využívá Nakladatelství ALTER na příklad i tím, že ke spolupráci na všech učebnicích českého jazyka byli přizváni přední čeští spisovatelé a básníci a jimi vytvořené texty poskytují mnoho podnětů a příležitostí k budování občanských kompetencí, např.: **Český jazyk 3** na str. 8 (*kamarádství*), str. 17 (*vztahy v rodině*), str. 19 (*poskytnutí pomoci v nouzi*), str. 27 (*kommunikace s rodiči*), str. 45 (*písemná komunikace – dopis*), str. 56 (*úcta ke starým lidem*), str. 59 (*dělat radost druhým lidem*) a podobně i na dalších stránkách. Takto vypsání námětů mohou vyvolat představu dřívějších „výchovných plánů“. Budování klíčových kompetencí má ale jiný rozměr. Uvedme opět některá klíčová slova, která naznačují možnou cestu k jejich budování: **porozumět, aplikovat, zkoumat, hodnotit, vytvářet**.

➤ *rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*  
 I v tomto raném věku je možno besedovat s dětmi na téma *Co se ti na chování lidí v tvém okolí líbí a co se ti nelíbí? Navrhni jiná řešení.* Vycházet je možno i z námětů v učebnicích a pracovních sešitech, např. v prvouce pro 1. roč. **Cestička do školy I** na str. 1, 2, 3 (*Při vyučování, O přestávce, Dopravní situace*), str. 10, 11 (*Doma, Domácí příprava*); **Cestička do školy II** na str. 20 (*Pozor na úrazy*); v prvouce pro 2. roč. **Svět okolo nás** (jednodílná uč.) na str. 18 (*Zásady společenského chování*), str. 28, 29 (*Děti a dospělí kolem nás*), str. 41 (*Jak to vyřešíš?*); **Pracovní sešit** ke Světu okolo nás, **1. díl** na str. 20 (*Chování mezi lidmi*) a v **2. díle** na str. 9 (*Chování dětí na veřejnosti*), str. 23 (*Řešení nebezpečných situací – prázdniny*).

➤ *respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit*

Budování této kompetence lze realizovat opět pouze přiměřeně věku žáků. Např. při vycházkách upozorňujeme na historické objekty (stavby, sochy), všímáme si případných poškození a děti v tomto věku obvykle intuitivně a spontánně poznávají a upozorňují na to, co je špatné, co by se nemělo dít. Pro rozvíjení této kompetence je však důležitý prožitek (např. *Proč by ses přidal/a nebo nepřidal/a k dětem, kterým připadá ničení veřejných věcí jako hrdinství? Předved', jak bys účast na něčem takovém odmítl/a. Vymysli si jakýkoliv důvod.*)

Vhodné náměty pro budování této dílčí složky občanských kompetencí poskytuje např. učebnice prvouky pro 1. roč. **Cestička do školy II** na str. 10 (*Výsledky lidské práce*); učebnice prvouky pro 2. roč. **Svět okolo nás** (jednodílná uč.) na str. 20, 21 (*Naše vlast v minulosti*) a příslušné stránky Pracovního sešitu; také **Prvouka pro 3. roč., 1. díl** na str. 1 až 11 (*Můj domov*); dále úryvky z pověstí v Čítankách, ale hlavně regionální prvky ve výuce, návštěvy muzeí, vyprávění kronikářů apod.

➤ *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti*

I budování této kompetence by nemělo spočívat pouze v odřikání správných názorů a myšlenek, ale mělo by jít o vytváření skutečných postojů, prakticky realizovatelných. U takto malých dětí záleží v tomto ohledu hlavně na rodičích. Ve škole si povídají o tom, jak je důležité chránit životní prostředí, a přitom rodiče vyhodí odpadky při cestě autem kdekoliv. Povídají si s vyučujícím o nutnosti třídít odpad, a doma se jim rodiče vysmějí. Využijme tedy alespoň každé vhodné příležitosti, která se naskytne ve škole. Rovněž učebnice ALTER poskytují mnoho vhodných námětů, z nichž lze při budování kompetence vycházet, např. otázky typu: *V jakém prostředí bys chtěl/a žít? Jak na tebe působí ulice nebo domy plné špíny a odpadků, počmárané zdi, rozbité pouliční lampy? Co bys ve svém okolí změnil/a?* Učivo, jehož prostřednictvím je možno žádosouci kompetenci budovat, obsahuje např. učebnice **Prvouka pro 3. roč., 1. díl** na str. 12 až 17 (*Krajina kolem nás, Vliv člověka na utváření krajiny*), str. 25 až 27 (*Likvidace a třídění odpadu*).

## Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

➤ *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky*

Rozvoj této kompetence umožňuje především vzdělávací oblast *Člověk a svět práce*. Výuka,

jejímž výsledkem mají být **očekávané výstupy činnostní povahy**, se v 1. období realizuje za pomoci nejrůznějších kartiček se slovy a obrázky, předpokládá se manipulace s nimi, různé způsoby jejich třídění, přiřazování, případně i nalepování (např. v **Pracovním sešitě** ke Světu okolo nás, **1. díl**). Podobné přílohy má **Živá abeceda, Pracovní sešity ke Slabikáři, Matematika – sešity 2, 3, 4/A, 4/B, 5, 6, 7**.

Kartičky na kartonových přílohách učebnic ALTER jsou naperforované, jejich oddělení je snadné, nezabere mnoho času a nevyžaduje ani pomoc vyučujícího či rodičů. Pro opakované užití učebnice je možno tyto pomůcky objednat samostatně. Každý činnostní prvek ve vyučování žáky povzbudí, motivuje je, usnadňuje pochopení i zapamatování; různé způsoby třídění pomáhají vytvářet myšlenkové mapy, zefektivňují výuku, budují pracovní kompetence.

Nakladatelství ALTER vydává k učebnicím a pracovním sešitům i soubory obrazů, případně nástěnné tabule s přehledy učiva, např. **pro 1. ročník** jsou k dispozici *Nástěnné obrazy k Živé abecedě, Nástěnné obrazy ke Slabikáři, Soubor demonstračních obrázků a slabik pro jejich nácvik a vyvození, Nástěnné obrazy k prvouce Cestička do školy*. Náměty pro jejich využití jsou uvedeny v příručkách *Průvodce učebnicemi ALTER pro výuku počátečního čtení a psaní a Průvodce učebnicí prvouky pro 1. ročník*.

**Pro 2. ročník** lze využít: *Nástěnné tabule pro jazykové vyučování, Nástěnné tabule pro vyvozování násobilk a Nástěnné obrazy a tabule k prvouce Svět okolo nás*. Manipulační pracovní dovednosti a jemnou motoriku si mohou žáci rozvíjet při práci s elektronickou učebnicí ve formě výukového programu: **CD-ROM Český jazyk 2**.

**Pro 3. ročník** se nabízí: *Nástěnné tabule pro jazykové vyučování a připravuje se CD-ROM s veškerým obrazovým materiálem pro prvouku* – tyto obrazy bude možno promítat pomocí PC a dataprojektoru na promítací plátno nebo s nimi pracovat na interaktivních tabulích. Podobně jako ve 2. ročníku je i pro 3. ročník k dispozici elektronická učebnice ve formě výukového programu: **CD-ROM Český jazyk 3**.

Tyto pomůcky by však neměly pouze viset na stěnách, mělo by se s nimi průběžně pracovat, měly by sloužit pro skutečnou činnostní výuku. Mohou je např. dostat žáci pro samostatnou skupinovou práci přímo na lavice s tím, aby si k nim připravili výklad, aby vyobrazené věci popisovali, aby si k popsání nebo vyobrazení tématu připravili otázky, které budou následně dávat spolužákům a podobně.

#### **Poznámky:**

*Poznámky:*

# UTVÁŘENÍ A ROZVÍJENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ ŽÁKŮ

při výuce podle učebnic a pracovních sešitů ALTER  
vzdělávacího oboru **Český jazyk a literatura**  
v 2. období 1. stupně ZŠ

Učebnice a pracovní sešity ALTER předpokládají činnostní charakter výuky ve všech jejích složkách. Učebnice mohou dát pro utváření klíčových kompetencí žáků předpoklady, jejich realizace je však zcela v rukou učitele. Ve vyučování lze rozvíjet klíčové kompetence žáků realizací činnostního charakteru výuky. Je žádoucí opustit tradiční způsob odpřednášení hotových poznatků učitelem a umožnit žákům, aby mohli být účastní na celém logickém myšlenkovém procesu, který k hotovým poznatkům vede. Aktivní spoluúčast žáka na tomto procesu je cestou k pochopení předkládaných poznatků, k jejich porozumění a propojení s reálnou situací. Je žádoucí vycházet vždy z toho, co už žáci znají, tyto poznatky na základě pozorování jevů dále rozvíjet a celý proces by měl vyústit jejich aplikačním využitím. Koncepce učebnic ALTER stojí na poznávacích činnostech, které vycházejí z pokynů typu: *Pozoruj a potom rozhodni, případně doplň...; Zkoumej...; Pozoruj a rozděľ do skupin...; Vyber a pozoruj...; Rozděľ podle...; Ověř si, zda...; Pracuj s klíčovými slovy...; Ptej se tak, aby spolužák mohl odpovědět daným slovem nebo danou větou. Vysvětli, jak budeš postupovat. Porovnej svoje řešení s řešením svých spolužáků. Proč jsi postupoval/a právě takto? Jaké poučení plyne z toho, co jsi pozoroval/a? Pokus se vyvodit z pozorovaných jevů závěr. Co z toho plyne?* To jsou pouze některé z cest, jak je možné samostatným pozorováním a experimentováním rozvíjet klíčové kompetence v Českém jazyce a literatuře ve 2. období 1. stupně ZŠ. Činnostní a dovednostní přístup ke vzdělávání, který podporuje rozvoj klíčových kompetencí, bude zpočátku pro učitele pravděpodobně časově náročnější. Významným pomocníkem mu mohou být vhodně zvolené učební materiály, které činnostní výuku umožňují a které budou vyhovovat jeho žákům i stylu jeho práce.

Vysvětlivky: klíčové kompetence (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
propojenost s učebnicemi ALTER – oranžové písmo.

V průběhu 2. období 1. stupně ZŠ lze při práci s učebnicemi ALTER rozvíjet kompetence k učení např. takto:

## **Kompetence k učení**

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení*

Učebnice ALTER již od svého vzniku předpokládají odklon od tradičních postupů ve výuce. V průběhu výuky podle učebnic ALTER lze nejenom dosáhnout očekávaných výstupů vymezených v RVP ZV, ale jejich prostřednictvím lze průběžně utvářet a rozvíjet i klíčové kompetence žáků. Postup vyvozování učební látky odkrývá před žáky postupně nezodpovězené otázky, a to je podněcuje a aktivizuje k poznávacím činnostem. Uspokojení přináší žákům nejen dosažený cíl (osvojené poznatky), ale již sama činnost, která k němu vede. To je výhodné pro to, že učební proces a poznávací úsilí je odolné vůči případným těžkostem a dočasným obtížím.

Také v elektronických učebnicích Český jazyk pro 2. a 3. ročník se uplatňují v podobě výukových programů všechny výše uvedené metody práce, jejich účinnost je však ještě mnohem vyšší než při práci s tištěnými materiály. Ve vyučování je lze využívat jak pro learning (pro individuální učení), tak i pro teaching (pro frontální vyučování), [více viz článek na str. 93 až 95 této publikace.](#)

- *vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě*

Základní složkou při práci s učebnicemi ALTER je samostatná práce v každé vyučovací jednotce. Při ní žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení a propojení je efektivně využívá v procesu učení. K tomu slouží i Přehledy učiva (zásobník informací); tyto Přehledy jsou součástí učebnic Český jazyk (dále jen **ČJ**) pro 4. a 5. roč. ALTER a jsou vytištěny i na kartonových přílohách Pracovních sešitů k těmto učebnicím. Žák je podle svých individuálních potřeb průběžně využívá v procesu učení.

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy*

Učebnice českého jazyka ALTER jsou koncipovány tak, aby již od nejnižších ročníků uváděly poznatky do souvislostí, aby se při užívání poznatků uplatňovaly a upevňovaly myšlenkové mapy a různé algoritmy učení. Propojování vzdělávacího obsahu různých vzdělávacích oborů umožňuje např. **Pracovní sešit k ČJ 4, 1. díl** ve cvičeních, která mají formu hádanek, rčení, přirovnání (např. str. 3, 12, 16, 18, 26 – oblast přírodovědy); tato část kompetence je dále rozvíjena při popisu činností podle obrázkového návodu (str. 44, 48) či ve cvičeních podněcujících logické a matematické myšlení (např. str. 62; ve **2. dílu** str. 9, 23) a mnoha dalších, při nichž se výuka češtiny propojuje s poznatky z různých vzdělávacích oblastí. V **Pracovních sešitech k ČJ 5, 1. a 2. díl** jsou zařazeny tzv. **Promluvy**, které nadpředmětově propojují vzdělávací obsah češtiny se vzdělávacím obsahem oboru *Člověk a jeho svět*.

- *samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti*

Učebnice ALTER nepředkládají žákům hotové poznatky, ale nechávají je projít celým procesem až k závěrečnému poznání a zhodnocení. Využívají některé principy problémového a programového vyučování (i s využitím počítačové techniky), pracují s algoritmy. Tyto učebnice **staví na samostatné práci žáků** a operují s pokyny typu: *Vyhledejte; Pozorujte; Vyvozte/Posuďte, co z pozorování vyplývá; Shrňte; Vysvětlete; Zdůvodněte; Ověřte si; Porovnejte; Uvedte další vhodné příklady; Vyřadte nepotřebné informace; viz učebnice Český jazyk 4 a 5 – začátky všech lekcí, vyvozování nových poznatků.*

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplňuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich*

Budování pozitivního vztahu k učení je od nejnižších ročníků jedním ze základních cílů výuky podle učebnic ALTER. Některé z postupů, které je k tomu možno využít, jsou uvedeny v metodických poznámkách na 3. straně obálky v **1. dílech Pracovních sešitů k ČJ 4 a ČJ 5** a v metodických poznámkách na vstupních stranách příslušných učebnic.

## Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vnímá nejružnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplňuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností*

Na tvorbě učebnic českého jazyka se podíleli i přední čeští spisovatelé. Úvodní texty k jednot-

livým kapitolám napsal pro **Český jazyk 4** Rudolf Čechura a pro **Český jazyk 5** je napsala Jana Štroblová. Tyto texty přináší nepřeberné množství námětů k zamyšlení, k hledání řešení problémů, a protože jde o texty umělecké, zasahují do větší hloubky duši dítěte, a podněcují tak potřebu dětí komunikovat s okolím, motivují je k hledání možných způsobů řešení problémů. K tomu vybízí i úkoly vyplývající z obsahu článků, např. *Čím byste chtěli být a co pro to můžete udělat už nyní? Vymýšlejte lepší způsoby zábavy, než jsou počítačové hry. Proč se nesmí krást? Jak společnost trestá zloděje? Kdo nás má před zloději chránit? Co byste poradili člověku, který se ocitl v krajní nouzi? Slyšeli jste o týrání zvířat, nebo jste někdy byli jeho svědky? Proč je to špatné? Jak o zvířata pečujeme?* a mnoho dalších.

V **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. i 2. díl** v částech **Promluvy** jsou žáci vedeni k tomu, aby se zamýšleli nad šikanou, jejími příznaky, případně už rozvinutou formou a nad úlohou každého jednotlivce, který je takového jednání svědkem. Žáci se tak učí odhalovat a řešit nejruznější problémové situace ve škole i mimo ni, učí se rozpoznávat problémy a být vnímaví k problémům okolo sebe. Společně přemýšlejí o jejich příčinách, s využitím vlastního úsudku a zkušeností navrhuji způsoby řešení problémů.

- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému*
- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy*

Vyhledávání informací vhodných k řešení problémů je trvalou metodou práce ve všech učebnicích ALTER; jako příklady k rozvíjení této části kompetence lze uvést učebnice: **ČJ 4**, zadání úkolů na str. 71/cv. 2a): *Z přehledu skloňování vyberte... a doplňte...*; **Pracovní sešit k ČJ 4, 1. díl** na str. 30: *Mezi danými slovy vyhledej... a doplň k nim...*; na str. 62, 68, 70, 72 a podobně i na dalších stranách naleznete zadání typu: *Pozoruj, rozhodni, doplň; Vypiš, vyhledej a užij...*; v učebnici **ČJ 5** na str. 93, 95, 108: *Vyberte z úvodního článku..., Pozorujte a užijte..., Vyhledejte a nahraďte...*; v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. díl** na str. 36, 42, 45: *Pracuj s úvodním textem a vyhledej, vypiš, doplň..., Vyhledej, vyznač, pozoruj a doplň..., Odůvodni podle kartonové přílohy..., Na základě pozorování doplň..., Pozoruj a potom rozhodni...*

Z uvedených úkolů vyplývá, že žák je nucen nacházet shodné znaky vyhledávaných slov a jeví a následně je využívat k objevování různých variant řešení. Bodové hodnocení v Pracovních sešitech k ČJ 4 a 5 ovlivňuje žákovu odolnost vůči případným nezdarům. Při každodenní samostatné práci se žáci učí samostatně řešit problémy, volit vhodné způsoby řešení a užívat algoritmické postupy.

- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů*

Po skončení samostatné práce následuje společná kontrola, při níž si žáci ověřují správnost řešení problémů, vysvětlují postupy a ty pak aplikují na další podobné úkoly nebo problémy. Průběžné poskytování zpětné vazby je v učebnicích ALTER samozřejmostí; zpětná vazba zde neznamena pouhou kontrolu nebo vyhodnocení žákovy práce, ale především to, že žák má neustálou možnost pracovat s informacemi, vracet se k probrané látce a při každé nejistotě má možnost vyhledat a ověřit si postupy i podobná řešení a z nich si vzít potřebná poučení.

Sledovat průběžně vlastní pokrok mu umožňuje bodové hodnocení, které netrestá za chyby, ale oceňuje správná řešení, a tím samozřejmě odbourává stres.

- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů hodnotí*

Od nejnižších ročníků jsou žáci vedeni k tomu, aby si uvědomovali vlastní odpovědnost za svá rozhodnutí i za dosahované výsledky, případně aby dokázali analyzovat příčiny neúspěchů. K tomu jsou využívány např. i Žákovské knížky pro 4. a 5. roč. ALTER na str. 30, 31: *Své chování hodnotím..., Svou píli hodnotím jako..., Dosahované výsledky považuji za..., Chci se zlepšit..., Co pro zlepšení udělám...*; v učebnici ČJ 4 na str. 145, 147, 149 naleznete podklady pro žákovu analýzu dosažených výsledků (umím) a projevených nedostatků (doučím se) v TESTECH.

Všechny výše uvedené postupy lze využít rovněž při skupinové práci, kde dochází také k rozvíjení dalších klíčových kompetencí, především kompetence sociální a personální.

## Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*

Metodika práce s učebnicemi ALTER dává žákům dostatečný prostor pro ústní i písemné vyjadřování vlastních myšlenek a názorů, a to zejména v hodinách zaměřených na Komunikační a slohovou výchovu, např. v ČJ 4 na str. 7, 52 (*Výpravování*), 33, 41, 58 (*Popis*), 103, 114 (*Bohatest vyjadřování*) a v dalších cvičeních střídajících se s podobnou frekvencí v ČJ 4 i ČJ 5.

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*

Žák se účinně zapojuje do diskuse, učí se obhajovat své názory, uvádět argumenty (proč právě tak?) a vhodně reagovat na názory druhých např. v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 1. i 2. díl** v částech nazvaných **Promluvy**: *Co očekáváš od svých přátel? Co jim přinášíš ty? Které ze svých vlastností byste rádi změnili? Kdy musíš říci jasné a nesmlouvavé NE! Nechci! Nebudu!? Jak jsou propojena práva a povinnosti? Vyber některé příklady toho, co zaručuje Všeobecná deklarace lidských práv a svobod. Co je šikana? Jak se jí bránit?... a mnoho dalších podobných námětů pro utváření uvedených částí klíčové kompetence. Uvedené náměty je však potřeba správně „uchopit“, aby skutečně docházelo k utváření potřebných dovedností tvořících komunikativní kompetenci. Jde např. o to, aby žáci správně a srozumitelně pokládali otázky, při diskusi se drželi tématu, vysvětlili vlastní názory a vyslechli názory druhých, zamýšleli se nad tím, proč mají spolužáci odlišné názory, snaží se hledat kompromisy.*

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění*

K utváření této části kompetence lze využít např. CD-ROMy ALTER s výukovými programy, v nichž žáci slyší mluvené slovo a přiměřeně na ně reagují; reagují i na zvuky, např. zvukové upozornění na chybu, na to, že mají cvičení odevzdat, opravit apod. Od 1. ročníku se žák učí pracovat s počítačem a využívat programem nabízené komunikační prostředky; program i učebnice ALTER nabízejí různé typy textů a záznamů, nabízejí i práci s obrázky. Další prostředky pro budování těchto kompetencí mohou poskytnout **Pracovní sešity k Čítankám**: např. **Pracovní sešit k Čít. 5, 1. díl** na str. 32, 38 (*úlohy pro dramatizaci, sborovou a sólovou recitaci*), na str. 13 až 17 a v **2. díle** na str. 13, 14, 23, 24, 26, 27, 28 (*porozumění různým typům obrazových materiálů*) a mnoho dalších možností. Vyučující si průběžně ověřuje, zda skutečně dochá-

zí ze strany žáků k porozumění textu. Doplňující otázky či úkoly k textu může pokládat učitel, ale i žáci sobě navzájem.

- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem*

V návaznosti na 1. období 1. stupně se i ve 4. a 5. ročníku žáci učí ovládat moderní informační a komunikační prostředky a technologie. Učebnice ALTER jsou postupně převáděny do elektronické podoby výukových programů a žáci si při práci s nimi prohlubují počítačovou gramotnost. V učebnici **ČJ 4** na str. 126 (*odesílání a příjem SMS zpráv a e-mailů*) a v učebnici **ČJ 5** na str. 54 (*mobilní telefon a SMS zprávy*) jsou konkrétní úkoly pro práci s mobilním telefonem a počítačem.

- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

K účelnému využívání komunikačních prostředků jsou žáci v hodinách češtiny podle učebnic ALTER vedeni již od 4. ročníku a v každém následujícím ročníku je tato dovednost průběžně dále rozvíjena. Dovednost rozumět různým typům textů se průběžně nacvičuje v návaznosti na úvodní články spisovatelů R. Čechury a J. Štroblové, k nimž je vždy minimálně jeden úkol, který podněcuje komunikaci, a to jak vyjadřování, tak i naslouchání druhým a reagování na jejich názory. Žáci se učí využívat i přehledné, heslovité záznamy z Přehledů, Tabulek, Slovníčků apod. Některé obrazové materiály v učebnicích ALTER slouží jako zdroje neverbálních informací, např. v učebnici **ČJ 4** na str. 17, 33, 52, 90: *Podle obrázku vypravujte..., Popište vyobrazenou osobu/závodní dráhu..., Podle obrázkové osnovy vypravujte příběh...* a s podobnou frekvencí jsou vedena i další cvičení v **Pracovních sešitech k ČJ 4 a ČJ 5** i v učebnici **ČJ 5**, např. na str. 17, 24...

### **Kompetence sociální a personální**

Na konci základního vzdělávání žák:

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytl pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*

Na celém 1. stupni ZŠ lze docílit toho, aby žáci dobře spolupracovali ve skupinách, aby mezi žáky a učiteli nebylo napětí, aby třída byla týmem, kde není dovoleno nikomu ubližovat, aby ve třídě vládla příjemná atmosféra bez napětí a strachu. Při výuce češtiny může vyučující přispět k vytváření rytmických vztahů mezi dětmi např. prostřednictvím nenásilné práce se vzory v jednání hrdinů v úryvcích z dětské literatury v Čítankách. V **Čítance 4** je nalezneme např. na str. 6 (*Mauglí se učí zákonům džungle*), str. 13 (*Marie Hedvika*), str. 18 (*Martinovo pátrání*), str. 23 (*Kudrny a copy*); jsou samozřejmě i v mnoha dalších článcích v **Čítance 4 i 5**. Editoři Čítanek vybírali úryvky i s přihlédnutím k tomuto výchovnému, ale nenásilnému a pro děti přijatelnému

činnostnímu hledisku. Kvalitní literatura, s níž se žáci setkají ve škole, je však pro některé z nich jediným zdrojem pozitivních příkladů a kulturních zážitků. Rozvíjení klíčových kompetencí však není možno chápat jen jako nějaké plnění „novodobých výchovných cílů“. Jak víme, tak vedle předem naplánovaných a striktně plněných výchovných plánů může ve třídě klidně bujet šikana. Můžeme se ptát, jak je možné, že učitel, který je s žáky své třídy téměř po celou dobu vyučování, nic nezpozoroval? To je potom jedno z měřítek kvality utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků.

## Kompetence občanské

žák

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*
- *chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu*
- *rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*

K tomu, aby žák respektoval přesvědčení druhých lidí, vážil si jejich vnitřních hodnot, aby byl schopen vcítit se do situací ostatních lidí, a to i ve smyslu multikulturality, jsou vedeni žáci průběžně ve všech učebnicích ALTER již od 1. ročníku vždy přiměřeně věku. Cílem je, aby žáci byli schopni odmítnout hrubé zacházení nebo útlak, aby akceptovali jako svoji povinnost ohlásit takovou skutečnost dospělému (vyučující by měl mít u svých žáků takovou důvěru, aby to byl právě on, komu se svěří). Při výuce češtiny můžeme k budování těchto kompetencí využít kromě článků v **Čítankách 4 a 5** také některé úvodní texty v **ČJ 5** např. na str. 97 (*slepy chlapec*) a v **Pracovním sešitě k ČJ 5, 2. díl** v částech **Promluvy**.

- *respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit*

K pozitivnímu postoji k uměleckým dílům, ke smyslu pro kulturu a k rozvoji tvořivosti, k zapojování se do kulturního dění jsou žáci vedeni při práci s **Čítankami 4 a 5** a Pracovními sešity k nim, např. **Pracovní sešit k Čít. 4, 1. díl** na str. 5, 13, 25, 36, 45 až 47; **2. díl** na str. 1, 5, 26, 32; **Pracovní sešit k Čít. 5, 1. díl** na str. 13 až 19, 47, 48; **2. díl** na str. 1, 13, 14, 23 až 28. Tato práce může být východiskem pro návštěvu výstavy, pro uspořádání výstav ve třídě, pro návštěvu knihovny apod.

- *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti*

Chápání ekologických souvislostí a environmentálních (environmentologie – věda o životním prostředí) problémů, respektování požadavků na kvalitní životní prostředí může být rozvíjeno např. v **Českém jazyce 4** na str. 12, 19, 28, 31, 34, 36, 39..., s podobnou intenzitou se vhodná témata k této problematice objevují i na dalších stranách této učebnice a na příslušných stranách obou dílů **Pracovního sešitu k ČJ 4**. Další možnosti přináší i učebnice **Český jazyk 5**, neboť autorka vstupních textů, spisovatelka Jana Štroblová, je výraznou osobností v organizacích na ochranu přírody a zejména na ochranu zvířat; tato tematika prolíná celým jejím dílem i texty v učebnici, např. na str. 5, 6, 8, 14, 15, 22, 36, 37 a podobně i dále. V podstatě je

zcela v rukou vyučujícího, které z nabízených možností pro utváření uvedené části kompetence využije.

## Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky
- přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření
- orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

Všechny pracovní kompetence se rozvíjejí v efektivním, tvůrčím a smysluplném vyučovacím procesu, v němž každý pracuje s vysokým nasazením na své osobní maximum tak, aby čas strávený při výuce vnímal jako užitečný pro sebe, mimo jiné i proto, aby se osvojování učební látky nepřesouvalo na domácí přípravu. Je tedy žádoucí změnit strategii vyučování, opustit tradiční způsob odpřednášení hotových poznatků učitelem, a umožnit tak žákům, aby mohli být účastni na celém logickém myšlenkovém procesu, který k hotovým poznatkům vede. Veškeré osvojování si poznatků musí vyústit v jejich aplikační využití. Činnostní a dovednostní přístup ke vzdělávání podporuje i rozvoj **pracovní kompetence**. K jejich utváření slouží všechny učebnice a pracovní sešity českého jazyka a literární výchovy uvedené na str. 23 této publikace.

*Poznámky:*

*Poznámky:*

# UTVÁŘENÍ A ROZVÍJENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ ŽÁKŮ

při výuce podle učebnic a pracovních sešitů ALTER  
vzdělávacího oboru **Matematika a její aplikace**  
v 2. období 1. stupně ZŠ

Učebnice a pracovní sešity ALTER předpokládají činnostní charakter výuky ve všech jejích složkách. Učebnice mohou dát pro utváření klíčových kompetencí předpoklady, jejich realizace je však zcela v rukou učitele. Nově vydávané učebnice ALTER jsou doplňovány metodickou poznámkou s konkrétními náměty pro rozvíjení **klíčových kompetencí** a naplňování **očekávaných výstupů** vymezených v RVP ZV.

Naplňování klíčových kompetencí umožňuje při využití učebnic ALTER odklon od tradiční struktury vyučovací hodiny (výklad, zapamatování, zkoušení). Doporučovaná struktura a strategie vyučování staví na efektivní samostatné práci (individuální nebo skupinové) a na její následné společné kontrole. Podkladem pro efektivní samostatnou práci nemůže být jen zásoba úloh, jejichž cílem bude žáka na určitou dobu zaměstnat, ale musí jít o promyšlená aplikační zadání, v nichž žáci budou osvojené matematické operace aplikačně využívat. Ani přímá práce by však neměla mít podobu tradiční frontální výuky, kdy vykládá a předvádí učitel a žáci zůstávají v pozici pasivních posluchačů. Ve vzdělávacím obsahu RVP ZV je učivo chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady k účinnému a komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí. Učebnice a učební materiály, které učiteli umožní dát výuce činnostní charakter, které umožní výuku individualizovat, mohou být na této cestě významným pomocníkem.

Vysvětlivky: klíčové kompetence (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
propojenost s učebnicemi ALTER – oranžové písmo.

## Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení*

Při samostatné práci (individuální nebo skupinové), která je podle učebnic a pracovních sešitů ALTER součástí každé vyučovací hodiny, je žák nucen volit a využívat vhodné způsoby, metody a strategie, které povedou ke splnění zadání samostatné práce, musí plánovat a řídit své vlastní učení a očekává se, že bude ochoten pracovat na své osobní maximum. Úlohy v učebnicích i pracovních sešitech ALTER jsou sestaveny tak, aby bylo zřejmé, **proč** se jimi má žák zabývat – nikoliv pro známky, pro učitele nebo pro rodiče, ale proto, že učivo má význam a smysl pro jeho život, řeší situace, s nimiž se v realitě setkává nebo se v dospělosti setkávat bude, že mu cesta, která vede k naplňování očekávaných výstupů a rozvíjení klíčových kompetencí, přináší uspokojení, možnosti seberealizace, umožňuje mu být úspěšný. Obohacování a prohlubování poznatkové zkušenosti umožňuje žákům např. nová forma pracovních sešitů pro 5. roč., která volnými stránkami hledání učební strategie a různých způsobů řešení při samostatné práci umožňuje. Konkrétní doporučené způsoby práce viz např.: **Pracovní sešit k Mat. 4, 1. díl** na 3. straně obálky a **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** – metodické poznámky k propojení sešitu s RVP ZV na str. 80 a na 2. a 3. straně obálky.

- *vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě*

Učebnice matematiky ALTER předpokládají (a také umožňují) práci s informacemi jako jednu ze základních metod práce. Poskytují k tomu jako zdroj zásobníky informací ve formě tabulek, přehledů, kartonových příloh, odkazují na ně a umožňují žákům s nimi pracovat – tím se doporučované metody práce s učebnicemi ALTER liší od tradičních způsobů vyučování, které předpokládaly pouze práci s pamětně osvojenými poznatky. Propojování poznatků, které si žáci osvojili v matematice v průběhu celého 1. stupně ZŠ, je uvedeno např. ve **2. díle Pracovního sešitu k Mat. 5** na str. 86 až 94, kde se systemizuje učivo o přirozených číslech. Dochází tak nejenom k propojení poznatků, ale i k vytvoření přehledné myšlenkové mapy, na niž mohou žáci na 2. stupni navázat. Aplikační úlohy pro samostatnou práci jsou vždy sestaveny tak, aby žák mohl plně využívat zpětnou vazbu, aby při využití výše uvedených možností mohl být v učení úspěšný. Viz např. **Pracovní sešity k Mat. 4** a **Pracovní sešity k Mat. 5** – na všech stranách jsou odkazy na příslušné stránky učebnice, což usnadňuje práci s informacemi i využívání zpětné vazby. **Zásobníky informací** naleznou žáci např. v učebnicích: **Matematika 4, 1. díl** na 2., 3. a 4. straně obálky; **2. díl** na 2., 3. a 4. straně obálky; **3. díl** obsahuje kartonovou přílohu pro činnostní strategii vyučování; **Matematika 5, 1. díl** na 2. straně obálky; **2. díl** na 2. straně obálky + kartonová příloha pro činnostní strategii vyučování; **3. díl** na 2., 3. a 4. straně obálky.

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy*

Učebnice i pracovní sešity ALTER důsledně pracují s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, a to vždy na základě jejich pochopení žáky a schopnosti aplikačně je používat. Každé nové učivo důsledně vychází ze známých poznatků, navazuje na ně a dále je rozvíjí. Učivo se tak propojuje nejenom do širších celků vzdělávacího oboru Matematika a její aplikace, ale propojuje se i s poznatky z různých dalších vzdělávacích oblastí. Žák si tak utváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy, např. v učebnicích: **Matematika 4, 1. díl** na str. 43 (*Výnálezy pro každý den*), str. 51 (*Místo, kde žiji*), str. 53 (*U Nováků v květinářství*); **2. díl** na str. 19 (*Člověk poznává svět*), str. 39 (*Čteme v jízdních řádech*); **3. díl** na str. 19 (*Jak dlouho žili?*); **Matematika 5, 1. díl** na str. 24 (*Ze světa zvířat*), str. 44 (*Na poště*); **2. díl** na str. 20 (*Plánek bytu*), 29 (*Poznáváme svět*); **3. díl** na str. 10 (*V restauraci*), str. 48 (*Podnikáme*).

- *samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti*

Jak již bylo uvedeno dříve, samostatné pozorování a experimentování umožňuje žákům systém volných stran v **Pracovních sešitech k Mat. 5**; v **Pracovních sešitech k Mat. 4** je třeba, aby žáci měli možnost pracovat s konceptem (volné listy, blok, poznámkový sešit apod.). K porovnávání získaných výsledků, případně k jejich vzájemné kontrole, dochází při společné kontrole samostatné práce. V této části vyučovacího procesu si mohou žáci své práce vyměnit a provádět kontrolu výsledků spolužáka, nebo provádí každý žák kontrolu své práce. Tento druhý způsob je výhodnější minimálně ze dvou důvodů:

- 1) Umožňuje, aby si žák spolu s vyznačením chyby ihned prováděl i opravy (samozřejmě jen v rámci časových možností) – okamžitá zpětná vazba.
- 2) Umožňuje žákovi, aby ihned reagoval, např. má-li špatné řešení, může požádat o vysvětlení příslušného postupu, může sám vysvětlit, jak postupoval, a pátrat po prvním chybném

kroku, který vedl k chybnému řešení. Stejně tak domnívá-li se žák, že jeho řešení je sice jiné, ale rovněž správné, může argumentovat, vysvětlovat, odůvodňovat.

O tom, že výsledky učení lze uplatňovat v životě, se žáci v učebnicích ALTER přesvědčují neustále – umožňuje to převaha aplikačních úloh vycházejících z reality.

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich*

Budovat u žáků pozitivní vztah k učení předpokládá umožnit jim, aby byli v matematice úspěšní, a vnitřně je tak motivovat. V učebnicích ALTER jsou k tomu vytvářeny předpoklady trvalou zpětnou vazbou, průběžnou prací se zdroji informací (s učebnicí, sešitem, tabulkami, přehledy apod.), samostatnou prací ve skupinách, kde se slabší žák může o řešení problému poradit s tím, kdo řešení ovládá (tím je myšlen výklad postupu, nikoliv opisování bez porozumění), a v neposlední řadě také individuálním přístupem, který umožní využívání kalkulačky již na 1. stupni ZŠ. Je třeba se zamyslet, jak bude např. s ohledem na vytváření kompetencí ohodnocen žák, který není schopen osvojit si na patřičné úrovni numerické počítání, avšak má skvěle logické uvažování a s kalkulačkou vypočítá každou slovní úlohu. Umožní mu škola práci s kalkulačkou, když podle tradičních postupů se kalkulačky používají až na 2. stupni? S ohledem na vytváření kompetencí k učení i pozitivního vztahu k matematice není nutno požadovat vždy písemné vyřešení úloh, ale umožníme žákům, aby např. pouze vysvětlovali postup řešení, odhadovali výsledky, případně je hbitě počítali na kalkulačce. To samozřejmě neznamená, že žák nebude znát algoritmy písemných početních výkonů, ty jsou v učebnicích ALTER zobrazovány a vysvětlovány velmi názorně, např. v učebnicích: **Matematika 4, 1. díl** na str. 41, 42 (písemné sčítání a odčítání); **2. díl** na str. 35 (písemné násobení); **Matematika 5, 1. díl** na str. 30 (algoritmus písemného násobení); **2. díl** na str. 6 (algoritmus písemného dělení); totéž naleznete i na příslušných stranách učebnic jednodílných. Stejně tak i pamětnému počítání je věnována velká pozornost. Nakladatelství ALTER vydává jako doplněk k učebnicím samostatné tituly: sešity **Počítáme z paměti 1 až 4**; **Matematické pětiminutovky I, II, III** a titul v podobě elektronické: **CD-ROM Počítáme z paměti**. Viditelné posouvání hranice možností každého žáka usnadňuje bodový systém hodnocení, který je pro žáky velmi motivující. Jeho prostřednictvím mohou průběžně sledovat vlastní úroveň a přiměřeně svým možnostem a cílům ji zlepšovat, aniž by byli stresováni rozsahem učiva, nutností zvládnout ho v určitém stejném čase či trestáním špatnými známkami za chyby, kterých se dopustí. Trest namísto práce s chybou, namísto pomoci pochopit a porozumět, je nepřijatelný.

## Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vnímá nejružnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností*

Celá řada učebnic a pracovních sešitů matematiky ALTER je zaměřena na vnímání a řešení problémů; vyučující však s nimi musí zacházet citlivě tak, aby byly přiměřené individualitě žáka, aby nepodceňovaly jeho schopnosti a v jiných případech nebyly naopak nad jeho možnosti. Cílem je umožnit, aby každý žák mohl pracovat na své osobní maximum. I v matematice je nutno překonat konzervativní předpoklad, že při řešení problému smí žák pracovat pouze s tím, co má pamětně osvojeno. Učebnice ALTER umožňují využívat jak zpětnou vazbu, tak i práci se zdroji informací (s učebnicí, přehledy, tabulkami, s grafickým názorem apod.). Rozšiřují tak

možnosti žáka při nacházení různých variant řešení problémů a umožňují úspěch nejenom jedincům s dobrou pamětí. Žáci se učí řešit nejen problémové situace v matematických zadáních, ale i problémy, které mohou vznikat při práci ve skupinách, učí se přemýšlet o nesrovnalostech ve vzájemných vztazích a hledat možná řešení.

- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné nebo odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému*

Zde je opět třeba připomenout nutnost opustit některé dříve nepřekročitelné mýty, např. trvání na předepsaných (předem daných) postupech při řešení úloh jako jediné přípustných a možných; je nutné přiznat žákovi právo na jeho racionální a konstruktivní řešení a neoznačovat je za chybné jen proto, že je jiné. K tomuto problému doporučujeme prostudovat příručku M. Hejného a F. Kuřiny: **Dítě, škola a matematika**, v níž autoři přinášejí mnoho konkrétních příkladů k problémům direktivního vedení žáka, komunikačního šumu v interakci učitel – žák aj.

- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy*

Skutečně problémové matematické situace nabízejí na závěrečných stránkách všechny díly učebnic matematiky ALTER pro 4. a 5. ročník. Úlohy v části **Tři oříšky** jsou určeny pro rozvoj matematických talentů nebo pro žáky s hlubším zájmem o matematiku. Učebnice ALTER však nabízejí i mnoho jednodušších úloh a zadání, v nichž mají všichni žáci podle svých možností dostatek příležitostí samostatně nebo ve skupině řešit problémy. Prostředkem k utváření a rozvíjení kompetencí k řešení problémů mohou být například běžné jednoduché konstrukční úlohy, u nichž žák pomocí náčrtů hledá možné způsoby řešení, nebo slovní úlohy, v nichž má žák řešit běžné jednoduché reálné situace. I zde je zapotřebí individualizovat výuku a umožnit žákům, aby si kompetence k řešení problémů rozvíjeli na různých úrovních.

- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů*

Správnost řešení problémů si žáci ověřují, odůvodňují a obhajují při kontrolách samostatné práce. V **Pracovních sešitech** k Matematice pro 4. i pro 5. ročník je možnost hodnotit žákovu práci bodovým systémem. Tímto způsobem se hodnotí rovněž i TESTY ve všech učebnicích matematiky ALTER.

- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí*

Učebnice a pracovní sešity ALTER umožňují žákům neustálou zpětnou vazbu, a to nejenom při kontrole správnosti řešení, ale průběžně po celou dobu řešení problémů; při společné kontrole samostatné práce má žák možnost vysvětlovat a obhajovat použité postupy. Je ku příkladu veden k tomu, aby si poznamenal čísla cvičení, u nichž dokáže spolužákům vysvětlit postup, viz **Pracovní sešit k Mat. 5, 2. díl** na str. 100 a na 3. straně obálky. Schopnost vysvětlit vlastní postupy (a to nejen v matematice) je vyšším stupněm osvojení si látky než vědomosti naučené mechanicky (bez hlubšího porozumění).

## Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*

V matematice vyjadřuje žák své myšlenky, názory a úsudek především při rozboru úloh, při popisu postupu jejich řešení a při komentování postupu rýsování jednoduchých konstrukcí, např.: v **Pracovním sešitě k Mat. 5, 1. díl** na str. 30, 60; **2. díl** na str. 30, 44. Patří sem i přesné a stručné vyjadřování užíváním „matematického jazyka“, např. v **Pracovním sešitě k Mat. 5** v 1. i 2. dílu vždy na str. 30.

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*

Schopnost naslouchat a porozumět druhým prokazuje žák prakticky v každé vyučovací hodině při společné kontrole samostatné práce, při níž žáci odůvodňují zvolené postupy. Porozumění prokáží kontrolou správného řešení nebo rozbořem zvoleného postupu, zjištěním, kde chybovali, a následnou opravou chyb; viz metodická poznámka v **Pracovním sešitě k Mat. 5, 1. díl** na str. 80 a na 3. straně obálky.

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění*

Porozumění různým typům textů a záznamů i obrazových materiálů prokazují žáci v matematice např. čtením vzorců, stromů, řad, tabulek, grafického znázornění, různých typů diagramů a grafů (sloupcové, kruhové aj.) a dovedností aplikačně využívat údaje, které z nich lze vyčíst; viz např.: **Matematika 4, 1. díl** na 2. straně obálky a na str. 15, 21; **2. díl** na str. 29, 32, 39 (*čtení jízdních řádů*); **3. díl** na str. 21, 31, 41 a na 4. straně obálky; **Matematika 5, 1. díl** na 2. straně obálky a na str. 26, 40, 45, 51; **2. díl** na str. 26, 33 a na 4. straně obálky; **3. díl** na str. 21, 38, 39, 48, 52; **Pracovní sešit k Mat. 5, 1. díl** na str. 36, 38, 68; **2. díl** na str. 4, 8, 22, 28, 34, 46, 56, 60, 74, 78, 84 atd.

- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem*

Naplnění tohoto bodu vyjadřuje v učebních materiálech pro matematiku ALTER také doporučení k využívání kalkulačky již na 1. stupni ZŠ, a to zejména slabšími žáky, případně žáky integrovanými tak, aby jejich matematický rozvoj nebyl omezen neschopností ovládnout numeriku na patřičné úrovni. Práce s kalkulačkou však může prohloubit a zefektivnit také rozvoj žáků, kteří numeriku ovládají výborně, avšak více či méně je pobuřuje vědomí, že ve školské matematice mají počítat neefektivním způsobem, zatímco ovládají způsoby efektivnější (počítač a různé, i náročnější typy kalkulaček). Viz učebnice **Matematika 4, 3. díl** na str. 56 (*Počítáme a hraje si s kalkulačkou*) a průběžně odkazy na stranách dvojdielného **Pracovního sešitu k Mat. 5**. K rozvíjení této kompetence patří i odkazy na hledání aktuálních informací na internetu, např. zjišťování výše aktuálních poštovních poplatků, aktuální měnový kurz, aktuální vlakové a autobusové jízdní řády aj.

- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

K využívání získaných komunikativních dovedností, k vytváření vztahů potřebných k plnohod-

notnému soužití, ke kvalitní spolupráci se spolužáky dochází vždy při skupinové práci. Míra jejího osvojení se projevuje například ochotou pomáhat druhým. Ke kvalitní spolupráci v týmu jsou žáci vnitřně motivováni usilováním o dosažení co nejlepšího hodnocení dané skupiny; zde je však nutno, aby nedocházelo k šikaně jednotlivců s nižším výkonem.

### **Kompetence sociální a personální**

Na konci základního vzdělávání žák:

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytnutí pomoci nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*

V matematice pracují žáci ve skupině především při analýze problému, při utřídění si údajů a podmínek řešení, při propojování matematických operací s reálnou situací. Spolupráci lze rozvíjet i při řešení problémových a aplikačních úloh. V průběhu samostatné práce je žádoucí umožnit poskytnutí nebo vyžádání pomoci. Aby žák mohl požádat o radu spolužáka, který sedí v jiné lavici, v jiné části třídy, to vyžaduje vyšší stupeň sebekázně žáků. Žáky lze k takové sebekázni vychovat, na málotřídních školách je to často samozřejmý způsob práce. Žáci se musí naučit nezneužívat tuto možnost jako záminku k vyrušování nebo k opisování, i když ve velmi početných třídách to může být problém. Zpočátku možná bude třeba, aby žák požádal vyučujícího, zda může požádat spolužáka XY o radu při postupu řešení. Vyučující může dotazem zjistit, zda je oslovený žák schopen poradit, a poté si může ověřit, zda si ještě někdo další ve třídě nechce nebo nepotřebuje tuto radu vyslechnout. Pokud se přihlásí více žáků, může vyzvat zvoleného žáka, aby postup vysvětlil před tabulí celé třídě. Takováto pomoc není obvykle možná při řešení numerického počítání (pamětného nebo ústního). Např. pokud žák nezvládá násobku a dělení v oboru malé násobilky, pak mu sotva pomůže jakákoliv rada při řešení příkladů písemného dělení. Zde je několik možností – např. vyučující dovolí, aby si podíl vypočítal na kalkulačce a sám dopočítal jen částečné výpočty a zbytek; ve zbývajícím čase se pak může žák věnovat samotnému docvičování násobilky a dělení. Je-li ve třídě počítač, může toto docvičování probíhat s využitím výukového programu. Nakladatelství ALTER nabízí výukový program **CD-ROM Počítáme paměti**, který ve fázi nácviku nabízí i znázorňování nebo rozklady čísel.

- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*
- Umožníme-li každému žákovi, aby byl v rámci svých možností v práci úspěšný, podporujeme tím jeho sebedůvěru a dosažení pocitu sebeuspokojení a sebeúcty. V rámci dohodnutých pravidel chování (na nichž se spolupodíleli i sami žáci) se pokoušíme vyloučit takové chování, které by některé žáky ponižovalo, uráželo, vylučovalo někoho z kolektivu nebo jim jinak psychicky či fyzicky ubližovalo.

## Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*
- *chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu*

K vytváření pocitu bezpečí přispívají v matematice mimo jiné i předem stanovená a žáky akceptovaná objektivní kritéria hodnocení – k tomu poskytují učebnice ALTER možnost nabízeným bodovým hodnocením, které je šetrnější než neustálá hrozba známkou a které je možno nastavit tak, aby se v pololetí a na konci roku mohlo stát významným kritériem pro hodnocení slovní nebo pro hodnocení známkou.

- *rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*
- *respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit*
- *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti*

Jednotlivé kompetence i jejich podbody se vzájemně prolínají, nebudují se izolovaně, ale v průběhu celého vyučovacího procesu i v době mimo vyučování. Vytváření respektu ke spolužákům, učitelům i k ostatním zaměstnancům školy, odmítání útlačů i hrubého zacházení neprobíhá jako nějaký naplánovaný výchovný cíl, který lze splnit v určité vyučovací hodině. Stupeň i kvalitu realizace této kompetence lze obvykle poznat z celkového „ovzduší“ třídy, případně i školy. Její budování probíhá prakticky nepřetržitě a vyplývá z momentálně nastalých situací, jde spíše o citlivé vnímání a předcházení nevhodnému chování, hledání způsobů (společně s žáky), jak by bylo možno podobné situace řešit jinak než hrubostí či násilím. Dojde-li k provinění tak závažnému, že musí následovat trest – to už k rozvíjení kompetencí příliš nepřispívá. Budování kompetencí by mělo takovým situacím pokud možno předcházet. K tomu, aby žák respektoval přesvědčení druhých lidí, vážil si jejich vnitřních hodnot, aby byl schopen vcítit se do situací ostatních lidí, a to i ve smyslu multikulturality, jsou vedeni žáci nadpředmětově průřezově ve všech učebnicích ALTER vždy přiměřeně věku.

K vytváření a rozvíjení respektu k tradicím a k historickému dědictví je možno jako výchozí využít učivo učebnice **Matematika 4, 1. díl** na str. 43, 51 (*Vynálezy pro každý den; Misto, ve kterém žiji, v číslech*); **3. díl** na str. 19 (*Jak dlouho žili?*); **Matematika 5, 1. díl** na str. 46 (*Římské číslice*). K chápání environmentálních problémů lze využít všechny slovní úlohy, jejichž obsahem je zkrášlování životního prostředí (*např. vysazování květin*), úlohy zaměřené na turistiku (*jak se máme jako turisté chovat, abychom nepoškozovali přírodu, nerušili zvěř a ptactvo v lese apod.*), úlohy vztahující se k průmyslu a dopravě aj.

Kompetence, které vedou k respektování mínění druhých, ke schopnosti vcítit se do situace spolužáků, kteří jsou něčím odlišní, výjimeční, vážit si jich a respektovat je, kompetence k ochotě pomáhat a k odmítání fyzického i psychického násilí lze rozvíjet i v průběhu vyučování matematice, např. při činnosti přímé práci, které se aktivně zúčastňují všichni žáci, při skupinové samostatné práci a při její následné kontrole.

## Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky
- přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření
- orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

S prvními prvky vnímání podnikatelských záměrů se žáci seznamují v učebnicích **Matematika 4, 1. díl** na str. 53 (*U Nováků v květinářství*); **Matematika 5, 3. díl** na str. 48 (*Podnikáme – výsledky hospodaření obchodní společnosti, splácení půjčky*); dále v **Pracovním sešitě k Mat. 5, 1. díl** na str. 16, 36, 56 (*práce s údaji z grafů: počty zaměstnanců ČSA, počty osob přepravovaných různými leteckými společnostmi, výhody spojení společností; zisky obchodní společnosti*); **2. díl** na str. 18, 22, 26, 42, 50, 54, 62 (*rozpočet města a oprava divadla, dovoz a vývoz osobních automobilů, kapacita výroby automobilů, vyčlenění prostředků na výzkum, zisk a daň ze zisku, procentuální podíl obyvatel zaměstnaných v zemědělství, zlevňování cen, pracovní doba, obchodník a jeho roční tržby/náklady na provoz/daně/konečný zisk*). Z uvedeného vyplývá, že ani učebnice pro 1. stupeň nejsou odtrženy od reálného světa, a i když jsou matematická řešení jednoduchá, žáci vnímají tyto příklady jako pro sebe užitečné a rádi s nimi pracují.

### Poznámky:

# UTVÁŘENÍ A ROZVÍJENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ ŽÁKŮ

při výuce podle učebnic a pracovních sešitů ALTER  
vzdělávacího oboru **Člověk a jeho svět**  
v 2. období 1. stupně ZŠ

Učebnice všech vyučovacích předmětů, tedy i učebnice vyučovacích předmětů vycházejících ze vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět z Nakladatelství ALTER, mají jednotné metodické zpracování i jednotnou grafickou podobu – **jsou pracovní**. Počítají s minimálně **15 až 20minutovou samostatnou prací** (skupinovou či individuální) v každé vyučovací hodině. Upřednostňují činnostní charakter výuky před výukou frontální (založenou na klasickém výkladu), předpokládají pozorování skutečných věcí a jevů všude tam, kde je to možné, a teprve následné využití kresleného nebo jiného názoru, který pak může sloužit k utřídění a systemizaci poznatků. Tyto jen namátkou vybrané předpoklady činí z učebnic ALTER vhodný učební materiál pro utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Aby se tyto předpoklady ještě umocnily, budou uvedené učebnice postupně doplňovány pracovními sešity, které se zpracovávají zcela v intencích RVP ZV. Učebnice se tak stanou **zásobníkem informací a námětů** pro práci s těmito pracovními sešity. Přehled o připravovaných titulech viz str. 39 této publikace.

V následujícím přehledu námětů jsou uvedeny pouze odkazy na učebnice. Odkazy na pracovní sešity budou doplňovány průběžně tak, jak budou tyto sešity vycházet. Aktuálně budou doplněné verze ke stažení na [www.alter.cz](http://www.alter.cz).

Závěrem je třeba zdůraznit, že zmiňované učebnice a pracovní sešity budou moci k naplňování očekávaných výstupů z RVP ZV i k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků využívat jak školy, které budou vzdělávací obsah oboru Člověk a jeho svět realizovat v rámci dvou vyučovacích předmětů – vlastivěda a přírodověda, tak i školy, které vytvoří jeden integrovaný předmět, v němž propojí vzdělávací obsah celého oboru Člověk a jeho svět. Nabízené náměty a činnosti tak lze volně dle záměrů učitele a potřeb žáků propojovat, rozšiřovat i obměňovat.

Vysvětlivky: klíčové kompetence (citace z dokumentu RVP ZV) – černá kurzíva;  
propojenost s učebnicemi ALTER – oranžové písmo.

## Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení*

Při samostatné práci (individuální nebo skupinové) se žáci učí vybírat a využívat vhodné způsoby, metody a strategie, učí se plánovat, organizovat a řídit vlastní učení. Učebnice ALTER umožňují individualizaci výuky tak, aby šanci na úspěch měli všichni – toho lze docílit využíváním zpětné vazby a možností kdykoliv si potřebné informace vyhledat. Úspěšnost práce žáků nezávisí tedy ani v učebnicích přírodovědy a vlastivědy pouze na pamětné osvojených faktech. Vhodné učební materiály naleznete např. v učebnicích **Přírodověda 4/2** na str. 4, 8, 9, 11, 14, 15, 19 (*práce s informacemi*), na str.12, 13, 14, 16, 17, 18 (*pozorování skutečných přírodnin při pokusu a vyvozování závěrů*), na str. 22 až 24 (*praktická měření*), na str. 31 až 40 (*pokusy a pozorování – látky neživé přírody*), na str. 44 až 46 (*systemizace a praktická aplikace probraného učiva*). Podobná cvičení s podobnou frekvencí výskytu jsou i v dalších učebnicích pro předměty vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět.

- *vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě*  
 Pracovat s informacemi se žáci učí podle učebnic ALTER již od 1. období 1. stupně. Tomu odpovídá i formulace úloh a zadání v učebnicích ALTER. Učebnice vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět jsou podle potřeby doplněny kartonovými přílohami, které se stávají doplňujícími zásobníky informací; např. přílohy k učebnici Vlastivěda/Naše vlast a Putování po Evropě (slepé mapy); k učebnici Přírodověda 5/Život na Zemi (rostliny a živočichové našeho domova) a samostatná kartonová příloha k učebnicím vlastivědy **Obrazy ze starších a novějších českých dějin**. Práce s přílohami má vždy činnostní charakter, usnadňuje orientaci na mapách, na časových přímkách, v přehledech rostlin a živočichů, umožňuje např. třídění podle různě nastavených kritérií, podle dvou, tří i více hledisek a mnoho jiných činností. Podobné způsoby třídění se uplatňují např. v učebnici Přírodověda 5/Život na Zemi na 2. a 3. straně obálky, dále na str. 27 až 35 (ochrana přírody), na str. 57 až 62 (TESTY – Co už umíme). V testech žáci prokazují mimo jiné i schopnost pracovat s informacemi a využívat zpětnou vazbu – prokazují tak úroveň svých kompetencí k učení i k řešení problémů a při jejich vypracovávání nejsou omezoováni pouze rozsahem pamětně osvojených poznatků.
- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy*  
 Při práci s učebnicemi ALTER si žáci postupně osvojují běžné termíny, znaky a symboly, i když jejich bezchybné osvojení v nějakém maximálním množství ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět nepovažujeme za prioritu, spíše očekáváme, že jejich důsledným užíváním v učebnicích i v projevu učitele a činnostním učením si je i žáci postupně na různé úrovni osvojí, aniž by se je museli mechanicky učit (např. rovnání kartiček s názvy měsíců podle různých zadání, podle pořadí v kalendářním nebo školním roce, podle ročních dob apod.; orientaci v roce prohlubují i otázky typu: *Který měsíc je nyní, který předcházel a který bude následovat?* a mnoho dalších). V učebnicích jsou např. pokyny, aby si žáci zapamatovali názvy 5 přírodnin z uvedených 20, a to podle vlastního výběru. Určitá tolerance se týká znalosti letopočtů; na 1. stupni nevyžadujeme jejich pamětné osvojení (žáci mají vždy možnost pracovat s časovou přímkou nebo si příslušný údaj vyhledat v textu).
- *samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti*  
 Námetky pro samostatné pozorování a experimentování naleznete ve všech učebnicích vlastivědy a přírodovědy. Učebnicí „plnou pokusů“ je **Přírodověda 4/2**, viz str. 12, 13, 14, 16, 17, 18, 31, 32, 33, 34, 35, 40 (žáci posuzují, jak byl splněn stanovený cíl pokusu, porovnávají získané výsledky, kriticky je posuzují a vyvozuji z nich závěry). Návod k pozorování přírodnin přináší i učebnice **Přírodověda 4/1** na str. 11, 22, 28, 30, 37 (pokus), 45, 47. Pokusy jsou i součástí učebnic Přírodověda 5/**Země ve vesmíru** a Přírodověda 5/**Život na Zemi** a obsahuje je i učebnice Přírodověda 5/**Člověk a technika**. V posledním případě však záleží na tom, zda je toto učivo součástí ŠVP; v očekávaných výstupech v RVP ZV není uvedeno.
- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich*  
 Učivo přírodovědy i vlastivědy je na 1. stupni obvykle podáváno takovým způsobem, že žák

může vycházet z osobní zkušenosti, z pozorování a experimentů; to způsobuje, že je k učení vnitřně motivován, je mu zřejmý jeho smysl a dokáže i kriticky zhodnotit jeho výsledky. Ve vlastivědě jde spíše o zkušenosti zprostředkované, např. prostřednictvím dramatizací, četby, besed apod. Na některých školách si žáci zakládají a vedou vlastní „portfolio“. Podle vlastní volby vybírají své úspěšné práce a zakládají si je. Po dohodě s žákem se sem zařazují i další materiály (např. TESTY), které dokumentují vývoj růstu jeho vědomostí a dovedností. Tak mohou žáci sami hodnotit výsledky svého učení, posilovat své sebevědomí a z dosažených výsledků se radovat.

### Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- *vnímá nejružnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušenosti*

Při samostatné práci ve skupinách, při prováděných pokusech, při dramatizacích a při didaktických hrách (např. v učebnici *Vlastivěda/Naše vlast* na str. 24, 28; *Vlastivěda/Putování po Evropě* na str. 9, 13, 30) vzniká mnoho nejružnějších problémových situací a žáci se je učí pod vedením učitele rozpoznávat, snaží se pochopit problém, přemýšlet o příčinách a hledat řešení. Učivo přírodovědy i vlastivědy v učebnicích ALTER umožňuje zařazování skupinové práce i využití moderované diskuse či besedy nad některými problémy.

- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému*
- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy*

Změněná strategie ve vyučování umožňuje, aby se žáci učili řešit problémy společně, a to jak při seznamování se s novou látkou v přímé práci, tak i následně při práci samostatné. Přímá práce už není vnímána jako frontální výuka, i v této části vyučovacího procesu jsou všichni žáci aktivní a výuka má činnostní charakter – žáci např. vyhledávají informace nutné k vyřešení daného problému z encyklopedií, učebnic, případně i z internetu; získané informace ve skupinách třídí, systemizují a navrhuji možnosti řešení; na závěr si vzájemně sdělují výsledky, k nimž došli, a společně s vyučujícím hodnotí, jak se podařilo problém vyřešit. Na závěr se může rozvinout debata, kdy si jednotlivé skupiny dávají navzájem otázky na dané téma; to může probíhat např. formou soutěže, hodnotí se jak položená otázka, tak i vhodná odpověď. I klást věčné otázky se musí žáci učit.

Některé úkoly a některá zadání pro samostatnou práci (individuální nebo skupinovou) mají v učebnicích ALTER charakter problémových úloh. Žáci se učí na příkladech hledat shodné a podobné znaky, postřehnout rozdíly a odlišnosti. Podle tradičních metod měly být problémové úlohy vystavěny tak, aby měl žák pro jejich úspěšné vyřešení dostatek pamětně osvojených znalostí. Učebnice ALTER však nestaví pouze na pamětně osvojených faktech, ale důsledně vedou žáky k práci s informacemi a k využívání zpětné vazby. V takovém vyučovacím procesu se každý žák může cítit bezpečně, může posilovat svoji sebedůvěru a nenechá se odradit ani případným neúspěchem.

- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů*
- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí*

Po každé samostatné práci následuje její společná kontrola. Žáci při ní odůvodňují zvolené postupy i výsledná řešení, diskutují o vhodnosti jejich použití, kontrolují vlastní odpovědi a svá vypracování úkolů a provádějí ve své práci opravy chybných kroků. Nebojí se zeptat, pokud něčemu neporozuměli nebo pokud se domnívají, že jejich řešení je sice jiné, avšak správné. I u žáků 4. a 5. ročníku je třeba vycházet ze žákovy osobní zkušenosti a zohlednit ji také při hodnocení, v některých případech je třeba uznat i jiné varianty než ty očekávané. Může jít např. o hlubší poznatky z oblasti fauny a flóry, ať z vlastních cest, nebo z encyklopedií, časopisů, z nejrůznějších CD-ROMů a z internetu.

## Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*

Učebnice vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět obsahují velké množství podnětů k tomu, aby žáci samostatně formulovali a vyjadřovali své myšlenky a názory, aby je uváděli v logickém sledu, aby se vyjadřovali výstižně a souvisle v písemném i ústním projevu. Podklady pro rozvoj této kompetence naleznete např. v učebnicích **Přírodověda 4/1** na str. 60, 61 (*osnovy pro popis rostlin a živočichů; úkoly pro práci s nimi jsou součástí každé lekce*); **Přírodověda 4/2** na str. 54 (*návod pro samostatné zápisy do sešitů*); **Přírodověda 5/Život na Zemi**, např. na str. 6, 8 (*široké otázky a úkoly, na něž žáci odpovídají podle osnovy*), na str. 27 (*práce s kartičkami – popisují a třídí vyobrazené přírodniny; didaktické hry, soutěže, hádanky apod.*); **Vlastivěda/Naše vlast** na str. 5, 9, 12, 24, 28 (*vypravování podle osnovy, hry, hádanky*); **Vlastivěda/Obrázky ze starších českých dějin** na str. 12, 17, 27, 44, 51, 58 (*náměty pro souvislá vyprávění podle osnovy nebo podle klíčových slov*); **Vlastivěda/Putování po ČR** (v každé lekci mají žáci za úkol podle osnovy ze str. 11 a podle mapy vyprávět o daném regionu); **Vlastivěda/Putování po Evropě** na str. 6 (zadání typu: *Představte si, že plujete lodí podél pobřeží Evropy, a podle mapy popište, kterými moři, zálivy a průlivy budete proplouvat*; na str. 9, 13, 30 – *Zahrajte si hru...*).

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*

K naslouchání projevům vyučujícího i spolužáků, k účinnému zapojování se do diskuse, k obhajování svých názorů mají žáci příležitost při vyvozování nové látky; toto vyvozování nemá mít podobu nepřerušovaného výkladu vyučujícího. Velmi důležité je zapojit žáky do poznávacího procesu; vycházíme obvykle z toho, co o daném jevu sami znají, kde se s ním konkrétně setkali. Následně je vedeme k úvaze, co dále můžeme pozorovat nebo co dalšího bychom mohli zjistit. Učíme je klást věcné otázky (kladění otázek můžeme hodnotit stejně jako správné odpovědi). K tomu můžeme zvolit formu hry; žák v roli učitele se ptá, vyvolává spolužáky, a ti odpovídají podle toho, co mohou pozorovat, co mohou nalézt v textu nebo co znají z vlastní zkušenosti. Vyvolán může být i vyučující; pokud se mu podaří vnést do hry humorný podtext nebo vypravovat zajímavý příběh, zvýší to zájem žáků a jejich zainteresovanost na výuce. K rozvíjení této části klíčové kompetence přispívá i vhodně prováděná kontrola samostatné práce. Při této kontrole žáci musí pozorně naslouchat vyjádřením svých spolužáků, aby si sami mohli opravit

případné chyby, mají možnost hovořit podle svých poznámek, obhajovat svá řešení a vhodně argumentovat.

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění*

Prostředky pro rozvoj této části klíčové kompetence jsou téměř na každé straně učebnic ALTER. Např. fotografie v učebnicích vlastivědy, ilustrace v učebnicích přírodovědy jsou významným zdrojem neverbálních informací. Slepé mapy a zápisy do tabulek a přehledů, práce s jízdním řádem v učebnici *Vlastivěda/Naše vlast* na str. 13, řešení křížovek v učebnici *Vlastivěda/Obrazy z novějších českých dějin* na str. 57 až 59, to všechno jsou různé jiné typy záznamů; žáci se s nimi učí pracovat a pro své vlastní učení je využívat.

- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem*

Práce s informacemi je stěžejní metodou práce podle učebnic ALTER. Nadpředmětově se žáci učí pracovat s moderními komunikačními technologiemi např. podle učebnic *Český jazyk 4* na str. 126 (*SMS, e-mail*) a *Český jazyk 5* na str. 54 (*SMS, e-mail*). Jako výchozí se může využít také učivo z učebnice *Přírodověda 5/Člověk a technika* (pokud je součástí ŠVP) na str. 36 (*Příjem informací a jejich význam pro život člověka*), na str. 39, 40, 42, 43 (*Přenos zvuku a obrazu, telefon, fax, počítač*).

- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Činnostní učení ve vlastivědě využívá dramatizaci jako prostředek poznávání, dalším prostředkem jsou např. didaktické hry, skupinová samostatná práce – to všechno jsou příležitosti, při nichž si žáci tříbí komunikativní dovednosti, vytvářejí si vzájemné vztahy v třídním kolektivu a učí se navzájem spolupracovat.

## **Kompetence sociální a personální**

Na konci základního vzdělávání žák:

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*

Činnostním učením předáváme žákům nejenom vědomosti a dovednosti, ale utvářejí se při něm i sociální a personální kompetence. Žáci se učí spolupracovat, přijímat nové role, budovat si svou pozici mezi spolužáky. Společné vytváření pravidel práce se může uplatnit i při stanovování rámcových zásad pro hodnocení žáků, např. ti, kteří chtějí být v pololetí (na konci roku) hodnoceni jedničkou nebo dvojkou, musí splnit určité podmínky co do kvality i kvantity práce. Při takto nastavených kritériích (na jejichž vytvoření se mohli spolupodílet i sami žáci) mohou průběžně sledovat a také ovlivňovat své směřování. Výsledné hodnocení pak nezávisí jen na náhodných faktorech, jakými je několik známek a jejich průměr.

- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytl pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat*

s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Náměty pro rozvoj těchto částí klíčové kompetence obsahuje nadředmětově např. **Pracovní sešit k ČJ 5, 1. díl** v částech **Promluvy** na str. 13, 22, 34, 40, 42, 52, 62, 65, 73 – vytváření představy o sobě samém (*Jaký je můj vztah k druhým dětem? Dokážu být dobrý/á kamarád/ka? Co mě baví a co mě trápí? Jsem ochoten/ochotna pomáhat? Dokážu o pomoc požádat? Jak mohu překonávat strach a nejistotu v jednání s druhými lidmi? Jak se naučit přijímat sám sebe takového, jaký jsem? Jak být sebevědomý/á a nepodceňovat se?*). Vhodnými metodami pro zařazení těchto témat do výuky vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět jsou diskuse a dramatizace (hraní rolí) s propojením na situace z běžného života.

## Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu

Náměty pro rozvoj těchto částí klíčové kompetence obsahuje např. **Pracovní sešit k ČJ 5, 2. díl** na str. 6, 16, 25, 29, 34, 41, 48, 58, 61, 70 (*Práva a povinnosti člověka a jejich propojení; Práva a svobody ve Všeobecné deklaraci lidských práv; Adaptace na nové prostředí; Atmosféra ve třídě; Prostředí a vztahy, které umožňují vznik šikany; Co je šikana, povinnost upozornit na šikanu, případně i jen na její náznaky; Multikulturní výchova a výchova k toleranci odlišností; Deklarace OSN o právech dítěte; Hedikepovaní lidé mezi námi aj.*); jako výchozí lze využít učivo z učebnice **Přírodověda 4/2** na str. 51, 52 (*Prevence osobního ohrožení a zneužívání návykových látek*). Všechna výše uvedená témata však musí být s žáky realizována činnostně a musí vycházet ze zkušeností žáků, které budou průběžně doplňovány a obohacovány.

Hovořit o vztazích mezi žáky, o atmosféře ve třídě, o předcházení šikaně apod. je jedna věc, avšak vytvořit takové prostředí, v němž se proklamace stanou realitou, kde se budou žáci k sobě chovat ohleduplně, kde budou respektovat práva svých spolužáků, a to i z pohledu multikulturního, kde nebude nikdo ponižován, vyřazován z kolektivu, kde bude ochota ke vzájemné pomoci – to je věc druhá. K tomu však musí být žáci vedeni dlouhodobě a průřezově ve všech vyučovacích předmětech i dalších výukových i mimovýukových aktivitách.

- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka
- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

K rozvíjení těchto částí klíčové kompetence lze jako výchozí využít učivo v učebnici **Přírodověda 4/1** na str. 9, 11, 27, 37, 51 (*Příroda a ekologie*); **Přírodověda 4/2** na str. 48 až 52 (*Ochra-*

na zdraví, Prevence osobního ohrožení a zneužívání návykových látek); Přírodověda 5/**Život na Zemi** na str. 37, 38, 50, 53 (Člověk, jeho životní podmínky a vztahy k prostředí; Zásady a praktická cvičení v poskytování první pomoci; Tisňová volání; Rozmnožovací soustava, pohlavní orgány, odlišnosti pohlaví; Ochranitelské chování mužů k ženám, chlapců k dívkám).

## Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky
- přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření

Na 1. stupni ZŠ jde především o vytváření pracovních návyků pro učební činnost, návyk pracovat na své osobní maximum, soustředit maximálně svou pozornost k vykonávané činnosti – to všechno se žáci musí teprve učit; z domácího prostředí nemají někteří z nich vypěstované potřebné návyky ani pro jednoduché domácí činnosti, např. udržovat v čistotě obuv a oděv, starat se o úklid hraček a místa, kde se připravují na vyučování; někdy vysedávají nadměrně dlouhý čas nad domácí přípravou, protože se na ni nedokáží soustředit, nedokáží se sami k plnění povinností přinutit, a to se pak stejně projevuje i ve školní práci. Tím, že budeme u jednotlivých žáků rozvoj pracovních kompetencí sledovat, že se pokusíme tyto kompetence dále rozvíjet, vybavíme žáka důležitými předpoklady pro další učení i pro jiné pracovní činnosti.

Tuto klíčovou kompetenci je možné u žáků rozvíjet také v rámci experimentování, kdy se žáci učí rozlišovat a používat nejrůznější předměty a pomůcky, učí se pracovat podle návodu, v některých případech sami žáci navrhuji postupy, podle nichž budou konkrétní činnost vykonávat (zaznamenávat údaje, vyplňovat tabulky, třídit přírodniny apod.). Při práci ve skupinách nejprve žáci sami nabízejí, co mohou pro zadaný úkol připravit, vyhledat, zajistit. Je na učiteli, aby případně pomohl vybrat a zařadit takové dílčí úkoly, které umožní zapojení všech žáků. Je žádoucí, aby se žáci podíleli na vytváření pravidel, kterými se budou při konkrétní činnosti řídit, a aby jejich dodržování následně vyhodnotili. Při nedodržení dohodnutých pravidel hledají příčiny i možnou cestu k nápravě.

- orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

Jako výchozí učivo pro rozvoj této části pracovní kompetence lze využít např. učebnice: **Přírodověda 4/2** na str. 7, 39 (chov hospodářských zvířat v malém hospodářství a ve velkochovech; chov jezdeckých koní – případné zkušenosti žáků; význam půdy – farmy a hospodářství, ekologické hospodaření); **Vlastivěda/Naše vlast** na str. 32 až 35 (zemědělství, nerostné bohatství a průmysl; zisk z podnikání a vliv podnikatelských aktivit na životní prostředí); **Vlastivěda/Putování po Evropě** na str. 24 až 27 (podnikání v Evropské unii, pohyb pracovních sil); **Vlastivěda/Obrázky z novějších českých dějin** – porovnání podnikatelského prostředí na str. 45 až 47 (období komunistické vlády) a na str. 50 až 55 (návrat k demokracii).

Nadpředmětově lze rozvíjet tento podbod pracovní kompetence např. s využitím námětů v učebnicích **Matematika 4, 1. díl** na str. 53 (*U Nováků v květinářství*); **Matematika 5, 3. díl** na str. 48 (*Podnikáme – výsledky hospodaření obchodní společnosti, splácení půjčky*); dále v **Pracov-**

**ním sešitě k Mat. 5, 1. díl** na str. 16, 36, 56 (*práce s údaji z grafů: počty zaměstnanců ČSA, počty osob přepravovaných různými leteckými společnostmi, výhody spojení společností; zisky obchodní společnosti*); **2. díl** na str. 18, 22, 26, 42, 50, 54, 62 (*rozpočet města a oprava divadla, dovoz a vývoz osobních automobilů, kapacita výroby automobilů, vyčlenění prostředků na výzkum, zisk a daň ze zisku, procentuální podíl obyvatel zaměstnaných v zemědělství, zlevňování cen, pracovní doba, obchodník a jeho roční tržby/náklady na provoz/daně/konečný zisk*). Z uvedeného vyplývá, že ani učebnice pro 1. stupeň nejsou odtrženy od reálného světa.

#### *Poznámky:*

## NÁMĚTY K PRŮBĚŽNÉMU HODNOCENÍ ŽÁKŮ

na 1. stupni ZŠ jako jeden z prostředků naplňování cílů RVP ZV

(Hodnocení žáků upravuje **Vyhláška č. 48/2005 Sb.**; viz [www.msmt.cz](http://www.msmt.cz).)

Pro celkové hodnocení v pololetí a na konci školního roku je možné využít (v souvislosti s vyhláškou) *pětistupňovou klasifikační stupnici* nebo *slovní hodnocení, případně kombinaci obou způsobů*. Pravidla pro hodnocení žáků (vybrané způsoby a kritéria hodnocení) jsou podrobněji rozpracována každou školou v ŠVP. Způsob i forma průběžného hodnocení je tak zcela v rukou vyučujících dané školy. Hodnocení může být prováděno např. systémem bodů, procentuálním vyjádřením, evidencí činností a výsledků samostatné práce žáka ve sledovaném období (vytvářením portfolia žáka) apod. V učebnicích ALTER jsou doporučovány již od jejich vzniku různé alternativní způsoby hodnocení, viz např. metodická příručka *Průvodce učebnicemi ALTER pro výuku počátečního čtení a psaní* na str. 10, dále Metodické poznámky v učebnicích a Pracovních sešitech k Českému jazyku 3, 4, 5, v Pracovním sešitě k Matematice 5 aj.

Tradiční způsoby známkování obvykle vytvářely stres, potlačovaly žákovo sebevědomí, neumožňovaly sebehodnocení, nebyly nasměrovány k vnitřní odměně – k radosti ze zvládnutého úkolu, ale odkláněly pozornost žáka k odměně vnější – k získání dobré známky. Od žáka se očekávalo, že musí být na zkoušení kdykoliv připraven, že musí vždy pracovat na maximální výkon. Obvykle neměl žádnou možnost volby, neměl možnost těsně před zkoušením si zkoušené téma zopakovat, připravit si k němu poznámky, osnovu nebo jen klíčová slova, neměl možnost využívat i při zkoušení (ústním nebo písemném) různé zdroje informací. Jeho výkony byly posuzovány v souvislosti se srovnáváním výsledků s ostatními spolužáky, nikoli v rámci osobního pokroku, ve vztahu k individuálnímu možnostem.

K tomu je nutno dodat, že zejména v nižších ročnících prvního stupně ZŠ se mnoho vyučujících snažilo již od devadesátých let hledat alternativní způsoby hodnocení a změny podle RVP ZV pro ně nebudou nijak radikální.

V RVP ZV se uvádí: „*Hodnocení výkonů a pracovních výsledků žáků musí být postaveno na plnění konkrétních splnitelných úkolů, na posuzování individuálních změn žáka a pozitivně laděných hodnotících soudech. Žákům musí být dána možnost zažívat úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní. ...Ve vzdělávacím obsahu RVP ZV je učivo chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady k účinnému a komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí...*“

### Náměty pro některé změny v přístupu k hodnocení žáků

Vyučující:

- vytváří hodnocením příznivé sociální, emocionální i pracovní klima;
- nedopustí, aby žáci byli rozdělováni na úspěšné a neúspěšné, schopné a neschopné;
- spoluvytváří pravidla (způsoby i kritéria) pro průběžné hodnocení žáků na úrovni ŠVP;
- volí takové prostředky hodnocení, které poskytnou žákovi a jeho rodičům zpětnou vazbu;
- při hodnocení zohledňuje vzdělávací potřeby a možnosti žáků;
- realizuje změny v hodnocení žáků směrem k průběžné diagnostice;
- eliminuje motivaci známkou (ani učení pro jedničky, ani učení ze strachu před špatnou známkou)
- umožní žákům v jednotlivých třídách, aby se mohli spolupodílet na vytváření konkrétních pravidel práce i na stanovení jasných kritérií hodnocení (takový přístup motivuje žáky k naplnění vymezených požadavků);

- žákům vždy zdůrazňuje, proč a s jakým cílem se konkrétní dovednosti učí, jak využijí získané znalosti a dovednosti v praxi;
- hodnotí tak, aby se jako prostředek vyloučilo vzájemné porovnávání žáků;
- veškerá hodnocení provádí neveřejně, dosahované výsledky žáka jsou soukromou věcí jeho a jeho rodičů;
- průběžně vyhodnocuje, zda jsou kritéria průběžného hodnocení vhodně nastavena tak, aby umožnila žákovi, aby sám reálně hodnotil své výsledky;
- učí žáky posuzovat vlastní pokrok a kriticky hodnotit výsledky svého učení, vede žáky k zamyšlení nad možnými způsoby zlepšení vlastních výsledků;
- má nastavený systém a kritéria průběžného hodnocení tak, aby se vlastní hodnocení žáka, případně jeho rodičů s hodnocením vyučujícího příliš nerozcházely; toho lze docílit nejsnáze bodovým nebo procentuálním hodnocením;
- zabezpečuje, aby při odstranitelných problémech byly součástí hodnocení i návrhy vyučujícího/vyučujících, jak je možno postupovat, aby se nedostatky postupně odstranily;
- umožní žákům, aby mohli při jakémkoliv neúspěchu na vlastní žádost provést opravu; pomalejším žákům umožní, aby – pokud sami chtějí – mohli dopracovat mimo vyučování to, co nestihli ve škole (toto však nikdy nezadává jako povinný domácí úkol).

Prostřednictvím hodnocení získává žák informace o tom, jak zvládá výstupy praktického charakteru, jak dokáže probírané učivo aplikačně využít, co nového se naučil, v čem se zlepšil a v čem ještě chybí. Hodnocení by mělo být pro žáky motivující, mělo by být zaměřeno na individuální pokrok každého žáka. Mělo by vycházet z jasných a konkrétních kritérií, na jejichž základě bude moci hodnotit své výsledky sám žák i jeho rodiče. Cílem hodnocení je poskytnout okamžitou zpětnou vazbu tak, aby jejím prostřednictvím bylo možno dosahovanou úroveň průběžně nejenom sledovat, ale i zvyšovat a motivovat žáka k práci na jeho osobní maximum. Součástí hodnocení žáka učitelem by měly být individuálně (neveřejně) sdělované konkrétní návrhy a postupy, které by mohly vést ke zlepšení výsledků.

Velmi žádoucí je, aby se rozhovoru týkajícího se hodnocení zúčastnili i rodiče žáka. Rozhovor může probíhat např. takto: *Pokus se navrhnout, jak budeš postupovat dále, aby se tvé výsledky zlepšily. Jak dlouhou dobu a jaké podmínky k tomu asi budeš potřebovat? Uvítal/a bys třeba pomoc spolužáků nebo pomoc učitele? Víš, že si můžeš cvičení v učebnicích a pracovních sešitech vypracovávat bez omezení? Domníváš se, že učivo je pro tebe příliš těžké, že by ti mohlo pomoci, kdybys pracoval/a s lehčími úkoly, např. s pracovními sešity pro nižší ročníky, aby sis docvičil/a učivo, v němž máš mezery? Přijal/a bys možnost procvičovat si učivo na počítači pomocí výukových programů? Máš k tomu možnosti doma? Chceš tuto možnost využít ve škole? apod.*

Upozorňujeme, že elektronické učebnice ALTER jsou jediné mezi výukovými programy, které mají stejnou podobu jako učebnice a pracovní sešity tištěné. Jsou mimořádně vhodné pro individuální docvičování; v případě některých poruch mohou tištěné učebnice zcela nahradit. Žáci si mohou s pomocí učitele zpracovat harmonogram obsahující konkrétní činnosti rozložené v čase s uvedením průběžného způsobu a termínu kontroly. K tomu je však potřeba žákům zajistit, nebo jen rodičům doporučit, vhodné učební materiály. V průběhu nácviku má žák právo na chyby a nesmí být za ně jakýmkoliv způsobem postihován. Připomeňme si, že pro žáka (zejména mladšího školního věku) je hodnocením i pouhé mimické vyjádření nespokojenosti, i to, že učitel dá žákovi najevo své zklamání. Vyučující nemůže předpokládat (a tím méně požadovat), že kontrolu cvičení, kterými má žák dosáhnout zlepšení, budou provádět rodiče.

Hodnocení výsledků práce by mělo být vždy adresné, určené výhradně žákovi a jeho rodičům. Výsledky ústního zkoušení ani výsledky testů a písemných prací vyučující nesdělují před celou třídou. Hodnocení může probíhat v obecné rovině, např.: *Diktát se vám podařil, Honzík a Anička se oproti minulému diktátu zlepšili, Frantík má dnes pěknou úpravu apod.; nebo: Některým dětem se diktát příliš nepodařil, prohlédněte si hodnocení a rozmyslete si, zda je přijímáte; přihlásit se mohou ti žáci, kteří si chtějí napsat diktát znovu.*

Jak bylo uvedeno na mnoha místech v předchozích kapitolách, i zde je třeba připomenout, že moderní psychologie hovoří o tom, že není nenadaných dětí (např. články J. Šturmy), a začíná převládat domněnka o specifčnosti talentu každého jednotlivce. Je třeba vytvořit takové prostředí, které přeorientuje žáky od vnější motivace (motivace známkou a veřejným srovnáváním) k motivaci vnitřní: *chci se učit, protože mě to baví; protože jsem rád/a, když se mi práce daří, když mám úspěch; baví mě poznávat nové věci a nacházet další informace třeba v knížkách nebo na internetu a při jejich sdělování spolužákům sledovat jejich zájem a údiv; vím, že zvládnu práci, která mě ve škole čeká; nebojím se zkoušení, protože vím, o čem budu hovořit, a mohu se na to připravit; baví mě i pomáhat druhým a vím, že by i mně někdo pomohl, kdybych to potřeboval/a; je příjemné, že se nemusím bát známek...*

Doporučuje se zcela opustit tradiční formy zkoušení, kdy byl žák vyvolán před lavice a požadovalo se od něj, aby odříkával pamětně osvojená fakta. Takový systém zkoušení vytváří prostředí, v němž se žák cítí ohrožen, musí být neustále ve střehu, a to blokuje schopnost jeho mozku učit se a ukládat získané informace do dlouhodobé paměti (podle PhDr. J. Nováčkové, CSc.). Při takovém způsobu zkoušení obvykle ostatní žáci pouze přihlížejí, nejsou aktivní, je to pro ně ztracený čas.

Ústní ověřování vědomostí a dovedností (domnívám se, že mnoho učitelů rádo opustí termín „zkoušení“, který při nových formách ani nevyjadřuje podstatu věci) je možno realizovat mnoha způsoby. Může mít podobu diskuse, rozhovoru, výkladu, popisu např. podle obrazu, besedy, simulovaného vystoupení v médiích, prezentace apod. Velmi vhodné je dát žákům možnost vlastní volby, žák si může vybrat nejenom téma, ale případně i způsob, jakým své dovednosti a vědomosti předvede. Připravit se může doma nebo přímo v průběhu vyučování.

Žákům 1. stupně základní školy s ohledem na obtížnost a šíři prověřované otázky či úkolu obvykle stačí na přípravu několik minut, delší dobu tito žáci obvykle nedokáží využít. Při této přípravě jde spíše jen o jakési nahlédnutí do učebnice, pracovního sešitu, slovníčku, do přehledů učiva, případně může vyučující žákovi nabídnout, aby hovořil podle nástěnného obrazu, mapy či tabule. Žák může odkazovat na obrázky v učebnici, může kreslit náčrty či grafy na tabuli, pokud mají žáci ve škole přístup k internetu, může prokázat své dovednosti při hledání informací z tohoto zdroje. Žák může v těchto zdrojích informací vyhledávat, může si z nich vypisovat poznámky nebo jen klíčová slova, může dokonce požádat, aby mohl hovořit, a podle potřeby do těchto zdrojů informací nahlížet. Při prezentování zeměpisného učiva (vzdělávací obor Člověk a jeho svět) je samozřejmostí práce s příslušnou mapou; při dějepisném učivu tohoto oboru je samozřejmostí, že žák při svém vystoupení může používat nejenom učebnici, ale i přílohu **Obrazy z českých dějin** s časovou přímkou a příslušnými ilustracemi; k těmto ilustracím podá žák širší komentář. Využitím non-verbálních informací si trénuje kompetence k učení.

Při těchto a podobných způsobech ověřování dovedností jsou obvykle zapojeni i ostatní žáci, mohou dávat doplňující otázky, nebo naopak žák sám vyvolává spolužáky a klade jim otázky. Pokud se stane, že vyvolaný ani s využitím všech výše uvedených možností neví, nedokáže pokračovat,

čovat či odpovědět na dotazy, může si vyžádat pomoc od spolužáků, případně i od vyučujícího, pokud nikdo ze spolužáků poradit nedokáže. Při tomto stylu ověřování se nejenom upevňuje učivo, aktivní jsou všichni žáci, ale zároveň se utvářejí a rozvíjejí i kompetence (kompetence komunikační, kompetence k učení, k řešení problémů, ale také kompetence sociální a personální, občanské i pracovní), a to nejen u „zkoušeného“, ale i u ostatních žáků. Tento způsob je mnohonásobně efektivnější než tradiční zkoušení.

Při práci s učebnicemi ALTER jsou žáci cíleně vedeni k sebehodnocení a k sebekontrolě, k práci s chybou či nedostatkem. K tomu vytváří prostor každodenní samostatná práce s následnou společnou kontrolou a vyhodnocením. Kontrola může probíhat tak, že si žáci sešity vymění a podle čtených řešení vyznačují chyby v práci spolužáka, nebo si každý žák kontroluje svou vlastní práci a v tom případě může (pokud mu to čas dovolí) ihned provádět i opravy. Žáci mají nejenom možnost vysvětlovat a obhajovat své postupy a názory, ale přímo se to od nich očekává. Pokud uváděné postupy či názory nejsou správné nebo pokud se v nich vyskytují chybné kroky, je na místě pomoc a vysvětlení ze strany učitele nebo ostatních spolužáků (viz práce s chybou).

V učebnicích ALTER jsou doporučovány různé alternativy způsobů průběžného hodnocení a modely pro evidování výsledků samostatné práce. K průběžným formám sledování žákových výkonů lze ve třídě stanovit kritéria pro převod bodů na klasifikační stupně, např. pro klasifikační stupeň 1 musím dosáhnout minimálně xx bodů či procent, musím vypracovat 95 až 100 % samostatných úkolů...; pro stupeň 2.....; pro stupeň 3 ..... atd.

Konkrétní možné modely pro přepočty bodů na klasifikační stupně naleznete na webových stránkách [www.alter.cz](http://www.alter.cz), oddíl **Metodické listy**, v textu *Návrh nové metodiky hodnocení žáků*, který vyšel již v roce 2002 také tiskem.

### **Hodnocení žáků – zkušenosti ze zahraničí**

Jinou inspirací mohou být zkušenosti ze zahraničí.

Průměr z procentuálně vyjádřených žákovských výkonů se na vysvědčení převede podle následujícího klíče:

| Dosažený průměr | Hodnocení |
|-----------------|-----------|
| 90–100 %        | A         |
| 80–89,99 %      | B         |
| 70–79,99 %      | C         |
| 60–69,99 %      | D         |
| 0–59,99 %       | E         |

Výkon je zde hodnocen v procentech úspěšnosti.

(Podle Gabriely Baladové, Portál RVP)

Podobné nastavení přepočtu bodů na známku je uvedeno i v metodických materiálech ALTER. Z bodového hodnocení v učebnicích a pracovních sešitech ALTER lze odvodit i příslušné klasifikační stupně. Tyto přepočty však provádíme až před pololetím a před koncem školního roku, tedy před uzavřením klasifikačního období. Cílem průběžného bodového hodnocení je odstranit vnější motivaci známkou. Pokud bychom tedy každé bodové hodnocení přepočítávali na klasifikační stupně, ztratilo by samo o sobě smysl. Procenty je možno vyjádřit i celkové výkony žáků při samostatné práci. Hranici 100 % však stanovíme s ohledem na úroveň třídy; neznamená to automaticky, že 100 % znamená např. všechna cvičení z pracovního sešitu.

|                                                                      |                                                                 |
|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| stupeň 1                                                             | 100–95 % z max. počtu bodů nebo z max. množství cvičení         |
| stupeň 2                                                             | 94–85 %                                                         |
| stupeň 3                                                             | 84–70 %                                                         |
| stupeň 4                                                             | 69–55 % (v 1. a 2. ročníku se přikláníme ke slovnímu hodnocení) |
| méně než 55 % (na celém prvním stupni doporučujeme slovní hodnocení) |                                                                 |

Podobné návrhy je nutno vždy přizpůsobit podmínkám dané třídy.

Vhodným nástrojem pro hodnocení práce žáků je **žakovské portfolio**; materiály by do něj měly být zásadně zařazovány s vědomím a souhlasem žáka, případně si žák sám navrhne, co chce do svého portfolia zařadit. V průběhu školního roku lze potom s portfoliem pracovat – žáci posuzují výsledky vlastní práce, porovnávají výsledky svých předchozích výkonů se současnými a odhalují vlastní pokrok i případné rezervy.

V prvním období je možno k hodnocení využívat též systém značek (místo bodů či procent), viz např. Pracovní sešity pro kluky a holčičky druhých ročníků k Českému jazyku 2.

**Možnosti „mimořádných zisků“** – žáci si mohou, nezávisle na běžném hodnocení, svou aktivitou bodové skóre vylepšit (za práci navíc, za výjimečný výkon, za aktivitu apod.).

Pokud se na stanovení kritérií budou podílet i sami žáci, posílí se tím jejich vnitřní motivace a vytvoří se příznivé sociální, emocionální i pracovní klima. Žáci i jejich rodiče tak mohou průběžně sledovat a porovnávat, kolik z dosažitelného maxima dokázali splnit; zda se jejich výkony zlepšují, nebo mají naopak klesající tendenci. S pravidly pro hodnocení, vytvořenými speciálně pro tu kterou třídu, musí být seznámeni i rodiče; ideální je, pokud jsou tato pravidla kdykoliv volně k nahlédnutí (nástěnka, web třídy apod.).

### **Hodnocení procesu utváření a rozvíjení klíčových kompetencí učitelem**

Jde o velice složitou záležitost, avšak pokusíme se alespoň nastínit, jak je možné postupovat při posuzování individuálního pokroku v rozvíjení kompetencí k řešení problémů.

Máme na paměti, že:

- ✓ jde o tzv. životní dovednosti, které se u každého jedince rozvíjejí v souvislosti s jeho osobními předpoklady;
- ✓ jde o posuzování osobního pokroku každého žáka;
- ✓ hodnotíme-li kompetence žáka v některých položkách výrazy „obvykle ne“ nebo „spíše ne“, jde na prvním stupni vždy o hodnocení dočasné, můžeme užít např. vyjádření **proza-**

tím nebo jiné podobné; obvykle jde o míru osobnostního rozvoje žáka, ta může být individuálně hodně odlišná; někdy se rozvíjí plynule a někdy až ve vyšších ročnících 1. stupně tzv. „skokem“.

#### Příklad monitorování kompetencí k učení

žák:

- ✓ při samostatné práci vybírá vhodné způsoby, pracuje na své osobní maximum  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ dokáže vyhledat potřebné informace, efektivně je využívat a propojovat  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ užívá náležité termíny, znaky a symboly  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ samostatně pozoruje, experimentuje, získané výsledky porovnává  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ dokáže z pozorování vyvozovat jednoduché závěry  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ má pozitivní vztah k učení, pracuje na své osobní maximum  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....

#### Příklad monitorování kompetencí k řešení problémů

žák:

- ✓ rozpozná problémovou situaci  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ popíše problémovou situaci  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ odhadne, co je příčinou problému  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ rozhodne, co je pro vyřešení problému důležité  
(ano – částečně ano – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ požádá o pomoc, nedokáže-li problém vyřešit sám  
(vždy – někdy – prozatím nikdy)

#### Příklad monitorování kompetencí komunikativních

žák:

- ✓ formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory  
(ano – částečně – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ vyjadřuje se souvisle a kultivovaně  
(ano – částečně – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ vyjadřuje se lépe  
(ústně – písemně – ovládá dobře oba způsoby)
- ✓ rozumí různým typům textů  
(ano – částečně – prozatím spíše ne), např.: .....
- ✓ je schopen samostatně komunikovat s počítačem,  
pracuje s výukovými programy na počítači  
(ano – částečně – prozatím spíše ne), např.: .....

## Sebehodnocení

Při práci s učebnicemi ALTER jsou žáci cíleně vedeni k sebehodnocení. Jeho cílem je motivovat žáka ke zkvalitnění a zefektivnění vlastní práce a vést ho k tomu, aby dokázal své výsledky analyzovat. Je však nutné, aby se dospělí (vyučující i rodiče) nedívali na tato sebehodnocení jako na jinou formu známek; napíše-li nebo řekne-li žák, že něco zatím neovládá, v žádném případě to neznamená, že on sám sebe (nebo my jeho) má (máme) hodnotit jako pěťkaře. Jednalo by se o zneužití důvěry žáků, o popření všech principů a cílů tohoto systému.

**V 1. a 2. ročníku** jde o hodnocení ústní v kruhu *žák – rodič – učitel*. Vždy však necháváme žáky vyjadřovat se k vlastním výkonům a postupně je vedeme k odhalování příčin úspěchu i neúspěchu a také k posouzení, jak je možné dosahované výsledky zlepšit, co pro zlepšení mohou udělat oni sami, v čem by jim mohl pomoci učitel a v čem mohou pomoci rodiče. Vhodné je nabídnout žákům několik variant řešení (nápravy).

Se zaznamenáváním výsledků vlastní práce pomáhá žákům dle potřeby učitel.

**Ve 3. ročníku** si může žák své hodnocení jednoduše zaznamenávat, např. jedenkrát za měsíc, nebo po probrání určitého tématu:

S výsledky své práce v **českém jazyce** (jsem spokojen/a – musím se zlepšit).

nebo konkrétně:

Pravopis vyjmenovaných slov po b, l, m (zvládám dobře – částečně – zatím nezvládám).

Co a v jakém čase pro zlepšení udělám: .....

Zvládnou to sám/sama. Požádám o pomoc: .....

S výsledky své práce v **matematice** (jsem spokojen/a – musím se zlepšit).

nebo konkrétně:

Písemné sčítání a odčítání (zvládám dobře – částečně – zatím nezvládám).

Co a v jakém čase pro zlepšení udělám: .....

Zvládnou to sám/sama. Požádám o pomoc: .....

**Ve 4. a 5. ročníku** může být analýza dosahovaných výsledků a kroků vedoucích ke zlepšení vlastních výsledků podrobnější:

V poslední době jsem se zlepšil/a v .....

Dosud se mi nepodařilo zlepšit se v .....

Chtěl/a bych se zlepšit v .....

Příprava na vyučování:

Svou práci hodnotím jako (velmi – středně – málo) usilovnou.

Jsem velmi pilný/á, učím se (pravidelně – občas – jen když se mi chce).

Moje výsledky ve škole tomu (odpovídají – neodpovídají).

K dosahování dobrých výsledků nemusím vynakládat žádné úsilí.

Jiné vlastní hodnocení a náměty: .....

Očekávané výstupy:

S dosahovanými výsledky v **českém jazyce** (jsem – nejsem) spokojen/a.

konkrétní obsah (dovednost):

Rozliším v textu podstatná jména (obvykle ano – někdy ano – obvykle ne).

Co udělám v následujících dnech pro zlepšení: .....

Zvládnou to sám/sama. Požádám o pomoc: .....

S dosahovanými výsledky v **matematice** (jsem – nejsem) spokojen/a.

konkrétní obsah (dovednost):

Písemné násobení zvládám (dobře – částečně – zatím nezvládám).

Co udělám v následujících dnech pro zlepšení: .....

Zvládnou to sám/sama. Požádám o pomoc: .....

Podobně lze nastavit sebehodnocení i v dalších předmětech.

### **Sebehodnocení žáků 1. stupně ZŠ v některých hlediscích, která mohou vypovídat o procesu utváření a rozvíjení klíčových kompetencí**

Při sebehodnocení žáků mladšího školního věku **není možno pracovat s termíny uváděnými v RVP ZV**, posuzovaná hlediska je nutno přizpůsobit věku žáků; jinak bude vypadat sebehodnocení žáka 2. ročníku a jinak žáka 5. ročníku. Při tomto sebehodnocení může učitel nastavit kritéria podle svého uvážení, může některé kompetence pro potřeby sebehodnocení žáků sdružovat. Postupy mohou být pochopitelně i jiné, než je uvedeno dále. Učitel by se měl řídit vlastní intuicí pedagoga, zájmem a potřebami svých žáků a měl by být schopen si zvolené postupy obhájit.

#### Žák 4. a 5. ročníku ZŠ může posuzovat úroveň některých vlastních kompetencí např. takto:

Domnívám se, že:

- (Umím – Neumím) **se učit; ve škole obvykle (stihnu – nestihnu) dokončit zadanou práci; jsem-li hotov/a dříve**, (mohu si sám/sama vybrat další cvičení – požádám o další cvičení – čekám, až samostatná práce skončí); **doma se na vyučování připravuji** (každý den – někdy – jen když máme domácí úkol).
- Když si přečtu zadání úlohy, většinou (vím – nevím), **co mám dělat**.  
Pokud nevím, **požádám o pomoc** (napíš koho): .....
- Pokud něco nevím nebo něčemu nerozumím, (dokážu – nedokážu) **si příslušné učivo a jeho vysvětlení nalézt v učebnici nebo v přehledech učiva, podle toho pak úlohu obvykle (vyřeším – nevyřeším)**.
- (Umím – Neumím – Nechce se mi) **vyhledat v učebnici nebo v přehledech potřebné učivo**.
- (Pokouším – Nepokouším) **se vyřešit úlohy** (sám/sama – raději se zeptám vyučujícího/kamarádů).
- **Pokusy v přírodovědě mě (baví – nebaví), z pokusu (umím – neumím) vyvodit závěr**.
- **Práce s mapou, různé doplňovačky, skrývačky, křížovky mě (baví – nebaví), na mapách ČR a Evropy se orientuji** (dobře – jen částečně – s obtížemi – neumím s nimi pracovat).
- Pokud se mi nepodaří úkol nebo slovní úlohu **vyřešit hned**, (zkouším to znovu a znovu – o nová řešení se nepokouším – je to ztráta času, stejně to nedokážu).
- **Správnost výsledků matematických příkladů si ověřím** (vždy – co nejčastěji – jen někdy – nikdy, nezbývá mi na to čas).
- (Rád/a – Nerád/a) **vyprávím; (umím – umím částečně – neumím) hovořit podle vlastních poznámek nebo podle osnovy; (umím – umím částečně – neumím) popisovat věci a jevy podle obrázků nebo podle skutečnosti. Pokud bych si mohl/a vybrat, dal/a bych přednost (písemnému – ústnímu) zkoušení**.

# VYUŽITÍ VÝUKOVÝCH PROGRAMŮ A ELEKTRONICKÝCH UČEBNIC na 1. stupni základních škol

*Výpočetní techniku lze ve vyučování využívat dvěma způsoby:*

- a) žáci pracují individuálně a samostatně s výukovým programem – doma, v počítačové učebně, na jednom nebo více počítačích ve třídě (tzv. **learning** – učit se)*
- b) učitel používá počítač při přímém vyučování, ve výkladu, při vyvozování, pozorování, procvičování (**teaching** – vyučovat)*

*Téměř všechny současné výukové programy jsou určeny pro samostatné učení (learning). Zkušenosti ukazují, že počítačové učebny bývají plně vytíženy výukou informatiky a zřídka se v nich uvolní místo pro ostatní předměty a tím méně pro 1. stupeň ZŠ. I kdyby se občas nějaká volná hodina našla, málokterý učitel 1. stupně ji využije, neboť pro žáky mladšího školního věku (2. roč.) je svým rozsahem 45 minut (i ze zdravotního hlediska) příliš dlouhá. Při častějším střídání tříd v průběhu jedné vyučovací hodiny je plynulost výuky narušena stěhováním žáků.*

*(Podle Jana Průchy, Nový směr v elektronické výuce)*

V tomto článku Vás chceme informovat o druhé významné možnosti, která sice není žádnou novinkou, ale zatím se jí nedostalo takové pozornosti, jakou by zasloužila. Jde o využití výukových programů ve třídě při přímé práci v průběhu vyučovací hodiny, o používání počítače při výkladu (teaching).

Pomocí sestavy **počítač, klávesnice, myš (nebo notebook) + datový projektor + kvalitní promítací plátno** lze promítat stránky výukových programů a elektronických učebnic. Datový projektor umožňuje promítání nejenom statických textů jako zpětný projektor, ale i řešení zadáných úkolů, případně i se zpětnou vazbou a s odůvodněním příslušného řešení.

Jak již bylo uvedeno, většina současných výukových programů je určena pro samostatnou práci žáků (learning). Nakladatelství ALTER přichází s nabídkou elektronických učebnic v podobě výukových programů, které jsou variantou tištěných učebnic z téhož nakladatelství a které lze využít i pro přímou práci ve třídě (teaching).

Pro přiblížení možnosti využití výukových programů uvádíme konkrétní možný postup při práci s jedním cvičením z CD-ROMu **Český jazyk 2** ALTER.

4. hodina od počátku 2. ročníku

Cíl: Čtení s porozuměním, zapamatování si slyšeného textu, opakování (co si pamatujeme z 1. ročníku)

Uč.: *Nejprve si poslechneme článek, který máte v učebnici na str. 6. Dívejte se při tom na tabuli (na plátno) na promítnutý text a všimněte si, která slova doplníme.*

K ukázání čteného textu nebo jednotlivých slov může vyučující používat tzv. „laserové ukazovátko“, které je obvykle součástí dálkového ovladače pro datový projektor. Toto „ukazovátko“ je při běžném používání dospělým člověkem zcela bezpečné; je však samozřejmé, že jím nikdy nesvítíme do očí, a **proto ho dětem nepůjčujeme.**

Stejně dobře – na prvním stupni ještě lépe – nám poslouží ukazovátko dřevěné nebo umělohmotné, které se ve třídě běžně užívá.

Kliknutím na sluchátka spustíme přednes článku v podání Evy Hruškové.



Po skončeném poslechu:

Uč.: *Nyní budeme pracovat s jednotlivými větami. K počítači půjde Honzík.*

Děti se u počítače střídají. Vybraného žáka krátce poučíme o tom, že klikne vždy na to slovo, které mu děti poradí (přečtou).

Uč.: *Čteme společně nadpis a první větu, v níž je jedno slovo vynechané:*

Všichni: **Letní ráno**

Jiříčky létají kolem ██████████.

Uč.: *Zapamatovali jste si z přečteného textu, kde jiříčky létají? Čti a doplň větu, Adélko.*

A.: Jiříčky létají kolem STOLU.

Děti spontánně reagují: Ne. Případně hned navrhnou: kolem OKEN.

Pokud děti nezareagují vůbec, upozorníme je, že počítači se doplněné slovo nelíbí (objeví se a vzápětí zmizí), a tak musíme zkusit doplnit jiné. Případně si můžeme článek znovu poslechnout.

Uč.: *Čti větu znovu a doplň ji, Jirko.*

J.: Jiříčky létají kolem OKEN.

Uč.: *Teď to bylo správně! Přečtete větu všichni.*

Všichni: Jiříčky létají kolem OKEN.

Podobně pokračujeme se čtením a doplňováním dalších vět.

Děti obvykle pracují s nadšením, jakého bychom sotva docílili při čtení z učebnice nebo z pracovního sešitu. Jejich zájem udržuje i skutečnost, že slyší umělecký přednes textu, že počítač sám reaguje na chyby a také radí; a v neposlední řadě i to, že některá doplňovaná slova jsou laděna humorně, takže je ihned patrné, které ze slov do věty svým významem nepatří.

I tak ovšem práce s výukovým programem předpokládá, že žák si neustále procvičuje čtení s porozuměním. Obrázky mají ve výukovém programu podobu puzzlí, které mohou děti skládat za odměnu. Celé cvičení trvá asi 5 až 7 minut, a není tedy nijak zásadně časově náročnější než práce s tištěnou učebnicí.

Dále následují otázky po obsahu. Děti čtou otázky tak, jak je vyučující na plátně ukazuje. Vybírají z nabídky příslušná slova a odpovídají celými větami. Vyučující vybízí k obměňování vět a může klást i doplňující otázky.

Kdo budil děti ze spánku?

(babička – ptáci – tatínek)

Kterému ptáku se jiříčka podobá?

(vlaštovce – kosovi – papouškovi)

Co čeká kluky a holky?

(školní den – školní výlet – prázdninový den)

Po přímém vyučování obvykle následuje samostatná práce, při níž žáci mohou v pracovním sešitě vypracovávat cvičení stejná nebo podobná tomu z výukového programu. To posiluje jejich sebedůvěru a zvyšuje šance na úspěch.

Stránky ve výukovém programu kopírují texty z tištěné učebnice a pracovního sešitu, a můžeme tak postupně probírat veškerou látku českého jazyka ve 2. ročníku. Žáci vyznačují nebo doplňují např. velká písmena na začátku vět, velká písmena ve vlastních jménech, skupiny s tvrdými/měkkými souhláskami, doplňují a odůvodňují znaménka za větami apod.

Práce s počítačem může být jednou z možných cest při naplňování pojetí a cílů RVP ZV. Činností charakterem motivuje žáky k učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat a tvořivě nalézat vhodný způsob řešení problémů. Od nejmladšího školního věku se tak naplňují a rozvíjejí např. kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní i požadavek na podnětné a tvůrčí školní prostředí. Nakladatelství ALTER připravuje celou řadu těchto elektronických učebnic českého jazyka pro 1. i 2. stupeň ZŠ, všechny v podobě výukových programů.

Vybavit 1. stupeň ZŠ sestavou složenou z počítače, klávesnice, myši (nebo notebooku) + datového projektoru + kvalitního promítacího plátna pravděpodobně nebude pro většinu škol velkým problémem, na příklad i proto, že některé části této sestavy již školy mají a často ani nejsou příliš efektivně využívány. Úspěch teachingu však do značné míry spočívá na kvalitě datového projektoru. Starší typy datových projektorů s nízkou svítivostí nesplní očekávání, promítané písmo je rozostřené, barevnost je potlačená, celý promítaný obraz je šedivý.

Pokud se ředitelé škol rozhodnou vybavit 1. stupeň ZŠ touto sestavou a pokud se přístroje umístí na vhodný pojízdný stolek, mohou si je vyučující bez problémů do jednotlivých tříd převážet. V takových třídách je možno pracovat nejenom s elektronickými učebnicemi, výukovými programy a soubory obrazů či tištěných tabulí speciálně pro teaching vyvinutými, ale je možno proložit výuku i prací s dalšími programy, které už škola vlastní.

Kontakty: [multimedia@alter.cz](mailto:multimedia@alter.cz); [infoRVP@alter.cz](mailto:infoRVP@alter.cz)

Nabídka výukových programů viz [www.alter.cz](http://www.alter.cz).

## Obsah CD-ROMu Krtečkova matematika

Uživatelsky přívětivý **výukový program** je vhodný pro předškoláky a pro úspěšný start v prvním ročníku. Program pomocí mluvených zadání, pracovních ikon a ovládacích tlačítek umožní dětem nejen příklady znázornit a vypočítat, ale jejich práci i vyhodnotit; chybné kroky umožní opravit a správné kroky odměňuje. Každý nový úkon (od práce s myší až po psaní příkladů pomocí klávesnice) je průběžně vysvětlován. Náorné zobrazování matematických operací činí tento program vhodným i pro dyskalkuliky.

První část tohoto CD-ROMu je elektronickou variantou tištěné učebnice **MATEMATIKA pro 1. ročník, sešit č. 1** a také obsah a stránkování plně odpovídá učebnici tištěné. V elektronické variantě jsou však některé stránky navíc (**6A, 8A, 10A, 12A, 13A, 14A, 26A**), na nich se vždy procvičuje, případně rozšiřuje, učivo příslušné stránky v učebnici.

### Matematika 1

|                     |                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>str. 1–5</b>     | Numerace v oboru 1 až 3 – počítání bez použití číslic                                                                                                                                                           |
| <b>str. 6, 7</b>    | Numerace v oboru 1 až 3 – tištěné číslice 1, 2, 3<br>Připojování příslušného počtu prvků k danému číslu a naopak                                                                                                |
| <b>str. 8, 9</b>    | Numerace v oboru do 4 – tištěné číslice 1, 2, 3, 4<br>Připojování příslušného počtu prvků k danému číslu a naopak                                                                                               |
| <b>str. 10, 11</b>  | Numerace v oboru do 5 – tištěné číslice 1, 2, 3, 4, 5<br>Připojování příslušného počtu prvků k danému číslu a naopak                                                                                            |
| <b>str. 12, 13A</b> | Připojování čísel k danému počtu prvků a naopak (v tištěné učebnici psaní číslic 1, 2); Porovnávání počtu prvků; Rozklady čísel                                                                                 |
| <b>str. 14–16</b>   | Sčítání a odčítání se zápisem v oboru čísel do 3<br>Porovnávání počtu prvků se zápisem nerovnosti; Slovní úlohy: znázornění, zápis, výpočet, odpověď; Rozklady čísel                                            |
| <b>str. 17–20</b>   | Sčítání a odčítání se zápisem v oboru čísel do 4<br>Porovnávání počtu prvků se zápisem nerovnosti, doplňování nerovnosti; Slovní úlohy: znázornění, zápis, výpočet, odpověď; Rozklady čísel                     |
| <b>str. 21–25</b>   | Sčítání a odčítání se zápisem v oboru čísel do 5<br>Porovnávání počtu prvků se zápisem nerovnosti; Porovnávání čísel a doplňování nerovnosti; Slovní úlohy: znázornění, zápis, výpočet, odpověď; Rozklady čísel |
| <b>str. 26, 27</b>  | Numerace v oboru do 6 – číslice 1, 2, 3, 4, 5, 6<br>Rozklady čísel; Řada čísel vzestupně i sestupně; Znázornění na číselné ose (v programu je nazývána obrázkem nebo řadou čísel)                               |

Sčítání a odčítání se zápisem; Porovnávání počtu prvků se zápisem nerovnosti, porovnávání čísel, doplňování nerovností; Slovní úlohy: znázornění, zápis, výpočet, znázornění na číselné ose, odpověď; Rozklady čísel

## Matematické pětiminutovky

Druhá část CD-ROMu je elektronickou verzí části tištěného pracovního sešitu ALTER ***Počítáme z paměti 1*** (sčítání a odčítání v oboru 0 až 6). Příklady v části CD-ROMu nazvané Pětiminutovky je možno vypracovávat v režimu „**Trénink**“. V tomto režimu je nutno nejprve každý příklad znázornit ikonami, které program nabízí. Režim „Trénink“ poskytuje okamžitou zpětnou vazbu, každý příklad se hned po doplnění samostatně vyhodnotí, a pokud žák chyboval, je veden k opravě chyby.

Variantou režimu „Trénink“ je režim „**Naostro**“ – ten neumožňuje znázorňování; žák musí vždy vypočítat celý sloupec a teprve potom jsou všechny příklady vyhodnoceny. Opravy příkladů je nutno provádět v pořadí, které určuje program.

**Pětiminutovky** obsahují sloupce příkladů:

|                    |                         |
|--------------------|-------------------------|
| <b>sloupce 1–6</b> | Počítání v oboru do 5   |
| <b>sloupce 7–9</b> | Počítání v oboru 0 až 6 |

## Obsah CD-ROMu Počítáme zpaměti

Tento **výukový program** obsahuje více než 8 000 početních příkladů a umožňuje postupný nácvik pamětného počítání dětem na celém prvním stupni ZŠ. Lze ho samozřejmě také využít k docvičování této dovednosti i u žáků starších. CD-ROM je multimediálním zpracováním pracovních sešitů **Počítáme zpaměti 1 až 4**. Názorné zobrazování matematických operací v režimu „Trénink“ činí tento program vhodným i pro dyskalkuliky.

### Počítáme zpaměti 1 – operand 3, 2, 1

|               |                                                             |
|---------------|-------------------------------------------------------------|
| sloupce 1–6   | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 5                       |
| sloupce 7–9   | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 6                       |
| sloupce 10–12 | Sčítání a odčítání v oboru čísel 0 až 6                     |
| sloupce 13–18 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 7                       |
| sloupce 19–24 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 8                       |
| sloupce 25–30 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 9                       |
| sloupce 31–42 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 10                      |
| sloupce 43–50 | Příklady typu $10 + 7$ , $19 - 9$ , $14 - 10$               |
| sloupce 51–58 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 20 bez přechodu desítky |
| sloupce 59–94 | Sčítání a odčítání v oboru čísel do 20 s přechodem desítky  |

### Počítáme zpaměti 2 – operand 3, 2, 1

|                |                                                                      |
|----------------|----------------------------------------------------------------------|
| sloupce 1–10   | Sčítání a odčítání násobků 10 (typ $20 + 40$ , $80 - 60$ )           |
| sloupce 11–13  | Sčítání (typ $30 + 7$ )                                              |
| sloupce 14–16  | Odčítání (typ $76 - 6$ )                                             |
| sloupce 17–20  | Sčítání a odčítání (typ $20 + 8$ , $83 - 3$ )                        |
| sloupce 21–36  | Sčítání a odčítání (typ $5 + 20$ , $87 - 50$ )                       |
| sloupce 37, 38 | Sčítání bez přechodu desítky (typ $83 + 4$ )                         |
| sloupce 39, 40 | Odčítání bez přechodu desítky (typ $79 - 5$ )                        |
| sloupce 41–48  | Sčítání a odčítání bez přechodu desítky (typ $83 + 4$ , $79 - 5$ )   |
| sloupce 49–52  | Sčítání s přechodem desítky (typ $67 + 9$ )                          |
| sloupce 53–56  | Odčítání s přechodem desítky (typ $84 - 7$ )                         |
| sloupce 57–72  | Sčítání a odčítání s přechodem desítky (typ $48 + 9$ , $95 - 7$ )    |
| sloupce 73–76  | Sčítání bez přechodu desítky (typ $36 + 62$ )                        |
| sloupce 77–80  | Odčítání bez přechodu desítky (typ $55 - 34$ )                       |
| sloupce 81–88  | Sčítání a odčítání bez přechodu desítky (typ $68 + 32$ , $88 - 26$ ) |
| sloupce 89–92  | Sčítání s přechodem desítky (typ $28 + 34$ )                         |
| sloupce 93–96  | Odčítání s přechodem desítky (typ $95 - 27$ )                        |

### Počítáme zpaměti 3 – operand 3, 2, 1

|             |                     |
|-------------|---------------------|
| sloupce 1–4 | Násobení a dělení 2 |
| sloupce 5–8 | Násobení a dělení 3 |

|                      |                                    |
|----------------------|------------------------------------|
| sloupce <b>9–16</b>  | Násobení a dělení 2, 3             |
| sloupce <b>17–20</b> | Násobení a dělení 4                |
| sloupce <b>21–24</b> | Násobení a dělení 2, 3, 4          |
| sloupce <b>25–56</b> | Násobení a dělení 2, 3, 4, 5       |
| sloupce <b>57–60</b> | Násobení a dělení 6                |
| sloupce <b>61–72</b> | Násobení a dělení 2, 3, 4, 5, 6    |
| sloupce <b>73–76</b> | Násobení a dělení 7                |
| sloupce <b>77–80</b> | Násobení a dělení 6, 7             |
| sloupce <b>81–88</b> | Násobení a dělení 2, 3, 4, 5, 6, 7 |

### **Počítáme z paměti 4 – operand 3, 2, 1**

|                      |                                                 |
|----------------------|-------------------------------------------------|
| sloupce <b>1–4</b>   | Násobení a dělení 8                             |
| sloupce <b>5–8</b>   | Násobení a dělení 6, 7, 8                       |
| sloupce <b>9–16</b>  | Násobení a dělení 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8           |
| sloupce <b>17–20</b> | Násobení a dělení 9                             |
| sloupce <b>21–24</b> | Násobení a dělení 6, 7, 8, 9                    |
| sloupce <b>25–41</b> | Násobení a dělení 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 |
| sloupce <b>42–57</b> | Dělení se zbytkem                               |
| sloupce <b>58–81</b> | Násobení a dělení mimo obor malé násobilky      |

## Obsah CD-ROMu Český jazyk 2

Tento CD-ROM je rozšířenou elektronickou verzí tištěné učebnice **Český jazyk pro 2. ročník ZŠ** a příslušných **Pracovních sešitů I, II**. Výukový program **Český jazyk 2** je použitelný ve všech fázích vyučovacího procesu, umožňuje individualizaci výuky a je vhodnou pomůckou jak pro žáky nadané, tak i pro žáky se specifickými poruchami učení (např. dyslexií, dysgrafií nebo dysortografií). V některých případech může tento CD-ROM tištěnou učebnici a pracovní sešity zcela nahradit.

Práce s programem podporuje u dětí rozvoj čtení s porozuměním. Výhodou programu je kombinace mluveného a psaného slova – úvodní články a ukázky z dětské literatury namluvila herečka Eva Hrušková. CD-ROM obsahuje přes 180 výukových stránek, na nichž je vždy několik cvičení. Za odměnu či pro zábavu mohou děti skládat puzzle a luštit hádanky.

**CD-ROM Český jazyk 2** je první z připravované řady výukových programů českého jazyka pro 1. stupeň ZŠ, na září 2006 je plánován **CD-ROM Český jazyk 3**.

### Český jazyk 2

#### Co už umíme

1. **PS 1. díl**, str. 1, 2 (Co už umíme)
2. **PS 1. díl**, str. 3 (Co už umíme)
3. **PS 1. díl**, str. 4 (Co už umíme)
4. **UČ**, str. 6 (Letní ráno)
- 4a. Puzzle Letní ráno
5. **PS 1. díl**, str. 5 (Co už umíme)
6. **UČ**, str. 7 (Paní Pehalová)
- 6a. Puzzle Paní Pehalová
7. **PS 1. díl**, str. 6 (Co už umíme)
8. **UČ**, str. 8 (Kaštany)
- 8a. Puzzle Kaštany
9. **PS 1. díl**, str. 7 (Co už umíme)
- 9a. Puzzle Labutě
10. **UČ**, str. 10 (Pomocník)
- 10a. Puzzle Pomocník
11. **PS 1. díl**, str. 8 (Co už umíme)
12. **UČ**, str. 11 (Botičky)
- 12a. Puzzle Botičky
13. **UČ**, str. 12 (Narozeniny)
- 13a. Puzzle Narozeniny
14. **PS 1. díl**, str. 9 (Co už umíme)

#### Věta

1. **UČ**, str. 14 (Smutná Jana)
- 1a. Puzzle Smutná Jana
2. **UČ**, str. 15 (Cibule)
- 2a. Puzzle Cibule
3. **PS 1. díl**, str. 10 (věta)
4. **UČ**, str. 16 (Pohádka)
- 4a. Puzzle Pohádka
5. **UČ**, str. 17 (Jablička)

- 5a. Puzzle Jablička
6. **PS 1. díl**, str. 11 (druhy vět)
7. **UČ**, str. 18 (O žabce)
- 7a. Puzzle O žabce
8. **UČ**, str. 19 (Opuštěné kotě)
- 8a. Puzzle Opuštěné kotě
9. **PS 1. díl**, str. 12 (druhy vět)
10. **UČ**, str. 20 (Proč)
- 10a. Puzzle Proč
11. **PS 1. díl**, str. 13 (druhy vět)
12. **UČ**, str. 21 (Nákup)
- 12a. Puzzle Nákup
13. **PS 1. díl**, str. 14 (věta – opakování)
14. **UČ**, str. 23 (První mráz)
- 14a. Puzzle První mráz
15. **UČ**, str. 24 (Opakování)
- 15a. Puzzle Alenka
16. **PS 1. díl**, str. 15 (pořadí vět)

#### Slovo, slabika, hláska

1. **UČ**, str. 27 (V dešti)
- 1a. Puzzle V dešti
2. **PS 1. díl**, str. 16 (slovo, slabika)
3. **PS 1. díl**, str. 16 (slovo, slabika)
4. **UČ**, str. 28 (Muškát)
- 4a. Puzzle Muškát
5. **UČ**, str. 29 (Vlak)
- 5a. Puzzle Vlak
6. **PS 1. díl**, str. 17 (slabika, hláska)
7. **UČ**, str. 30 (Malovaná rybka)
- 7a. Puzzle Malovaná rybka

### Samohlásky krátké a dlouhé

1. UČ, str. 32 (Včelka)
- 1a. Puzzle Včelka
2. UČ, str. 33 (Muzikant)
- 2a. Puzzle Muzikant
3. UČ, str. 34 (Rodina)
- 3a. Puzzle Rodina
4. PS 1. díl, str. 18 (a/á, i/í)
5. UČ, str. 35 (Macek a sele)
- 5a. Puzzle Macek a sele
6. PS 1. díl, str. 19 (e/é)
7. UČ, str. 36 (Příjemná chvílka)
- 7a. Puzzle Příjemná chvílka
8. UČ, str. 37 (Lék pro Olinku)
- 8a. Puzzle Lék pro Olinku
9. PS 1. díl, str. 20 (o/ó)
10. UČ, str. 38 (Úsměv)
- 10a. Puzzle Úsměv
11. PS 1. díl, str. 21 (u/ú/ů)
12. UČ, str. 39 (Tma)
- 12a. Puzzle Tma
13. UČ, str. 40 (Vůně)
- 13a. Puzzle Vůně
14. PS 1. díl, str. 22 (opakování)
15. UČ, str. 41 (Jaký jsi)
- 15a. Puzzle Jaký jsi
16. UČ, str. 42 (Zvědavý holoubek)
- 16a. Puzzle Zvědavý holoubek
17. PS 1. díl, str. 23 (ou, au)
18. UČ, str. 43 (Mlsouni)
- 18a. Puzzle Mlsouni
19. PS 1. díl, str. 24, 25 (souhrnné opakování)
- 19a. Puzzle Venoušek

### Souhlásky tvrdé

1. PS 1. díl, str. 26 (hy/hý)
2. UČ, str. 46 (Hy, chy, ky, ry, dy, ty, ny)
- 2a. Puzzle Hodiny
3. UČ, str. 47 (Ohýnek)
- 3a. Puzzle Ohýnek
4. UČ, str. 48 (Mouchy)
- 4a. Puzzle Mouchy
5. PS 1. díl, str. 26, 27 (chy/chý)
6. UČ, str. 49 (Nemocný)
- 6a. Puzzle Nemocný
7. PS 1. díl, str. 28 (ky/ký, ry/rý, dy/dý)
8. UČ, str. 50 (Lišák u rybníka)

- 8a. Puzzle Lišák u rybníka
9. UČ, str. 51 (Na návštěvě)
- 9a. Puzzle Na návštěvě
10. UČ, str. 52 (Zahrádka)
- 10a. Puzzle Zahrádka
11. UČ, str. 53 (Hodný syn)
- 11a. Puzzle Hodný syn
12. PS 1. díl, str. 29 (dy, ty, ny)
13. PS 1. díl, str. 30, 31 (souhrnné opakování)
- 13a. Puzzle Zvony

### Souhlásky měkké

1. PS 1. díl, str. 32 (měkké souhlásky)
2. PS 1. díl, str. 32, 33 (opakování)
3. UČ, str. 56 (Netopýři)
- 3a. Puzzle Netopýři
4. PS 1. díl, str. 33 (předložky)
5. UČ, str. 58 (Bouřka)
- 5a. Puzzle Bouřka
6. UČ, str. 59 (Na šiškách)
- 6a. Puzzle Na šiškách
7. UČ, str. 60 (Kočička)
- 7a. Puzzle Kočička
8. UČ, str. 61 (Houby)
- 8a. Puzzle Houby
9. UČ, str. 62 (Kanárci)
- 9a. Puzzle Kanárci
10. UČ, str. 63 (Panenka)
- 10a. Puzzle Panenka
11. PS 1. díl, str. 34 (ci, ji)
12. UČ, str. 65 (Zvědavý chlapeček)
- 12a. Puzzle Zvědavý chlapeček
13. UČ, str. 66 (Hejno labutí)
- 13a. Puzzle Hejno labutí
14. PS 1. díl, str. 35 (di/dí, ti/tí, ni/ní)
15. UČ, str. 68 (Říčka)
- 15a. Puzzle Říčka
16. PS 1. díl, str. 36 (ni/ní, ny/ný; spojky)
- 16a. Puzzle Zimní ráno
17. PS 1. díl, str. 37 (měkké a tvrdé slabiky; spojky)
18. PS 1. díl, str. 38 (souhrnné opakování)
- 18a. Puzzle Čtenářka
19. PS 1. díl, str. 39 (souhrnné opakování)
20. PS 1. díl, str. 39 (pokračování cv. 19)

### **Souhlásky obojetné**

1. UČ, str. 70 (Letní noc)
- 1a. Puzzle Letní noc
2. PS 1. díl, str. 40 (souhlásky obojetné)
3. UČ, str. 71 (Nemocný vlk)
- 3a. Puzzle Nemocný vlk
4. PS 1. díl, str. 40 (souhlásky slabikotvorné)

### **Podstatná jména**

1. UČ, str. 73 (Kominík)
- 1a. Puzzle Kominík
2. PS 2. díl, str. 1 (názvy osob, zvířat a věci)
3. UČ, str. 74 (Jak se staví dům)
- 3a. Puzzle Jak se staví dům
4. PS 2. díl, str. 2 (ten, ta, to; č. j. a mn.)

### **Vlastní jména**

1. UČ, str. 75 (Role pro Aničku)
- 1a. Puzzle Role pro Aničku
2. UČ, str. 76 (Veselý dům)
- 2a. Puzzle Veselý dům
3. PS 2. díl, str. 3 (vlastní jména osob)
4. UČ, str. 77 (Rozvětvená rodina)
- 4a. Puzzle Rozvětvená rodina
5. PS 2. díl, str. 4 (vlastní jména zvířat, měst a vesnic)
6. PS 2. díl, str. 5 (vlastní jména)

### **Předložky**

1. UČ, str. 78 (Ještěrky)
- 1a. Puzzle Ještěrky
2. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
3. UČ, str. 79 (Vodníci)
- 3a. Puzzle Vodníci

### **Přídavná jména**

1. PS 2. díl, str. 6 (přídavná jména)
2. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
3. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
- 3a. Puzzle Na třešních

### **Zájmena**

1. PS 2. díl, str. 7 (zájmena)
2. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
3. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
- 3a. Puzzle Jízdenka

### **Číslovky**

1. PS 2. díl, str. 8 (číslovky)
2. PS 2. díl (pravopisná cvičení)
- 2a. Puzzle Pes Dan

### **Slovesa**

1. UČ, str. 81 (Každý dělá to, co umí)
- 1a. Puzzle Klubičko vlny
2. PS 2. díl, str. 9
3. PS 2. díl, str. 9
4. UČ, str. 82 (Jak Lucka sela hrášek)
- 4a. Puzzle Jak Lucka sela hrášek
5. PS 2. díl, str. 10, 11
6. PS 2. díl, str. 10
7. UČ, str. 83 (Tři Jany)
- 7a. Puzzle Tři Jany

### **Skupiny dě, tě, ně**

1. UČ, str. 84 (Sluníčková neděle)
- 1a. Puzzle Sluníčková neděle
2. UČ, str. 85 (Lištička)
- 2a. Puzzle Lištička
3. UČ, str. 86 (Letadlo)
- 3a. Puzzle Letadlo
4. UČ, str. 87 (Slůně v zoo)
- 4a. Puzzle Slůně v zoo
5. PS 2. díl, str. 12
6. PS 2. díl, str. 13

### **Skupiny bě, pě, vě**

1. UČ, str. 89 (Hříbě)
- 1a. Puzzle Hříbě
2. UČ, str. 90 (Vůně koláčů)
- 2a. Puzzle Vůně koláčů
3. UČ, str. 91 (Zpěváci)
- 3a. Puzzle Zpěváci
4. UČ, str. 92 (Páv)
- 4a. Puzzle Páv
5. PS 2. díl, str. 14
6. UČ, str. 93 (První květ)
- 6a. Puzzle První květ
7. PS 2. díl, str. 14, 15

### Skupina mě

1. UČ, str. 94 (Měsíček)
- 1a. Puzzle Měsíček
2. PS 2. díl, str. 16
3. PS 2. díl, str. 16, 17

### Párové souhlásky na konci slov

1. UČ, str. 96 (Lovec žab)
- 1a. Puzzle Lovec žab
2. PS 2. díl, str. 18 (p-b)
3. UČ, str. 97 (Drozd)
- 3a. Puzzle Drozd
4. PS 2. díl, str. 19 (t-d)
5. UČ, str. 98 (Mazlivá kočička)
- 5a. Puzzle Mazlivá kočička
6. PS 2. díl, str. 20 (ř-d')
7. UČ, str. 99 (Pstruh v zimě)
- 7a. Puzzle Pstruh v zimě
8. PS 2. díl, str. 21 (ch-h)
9. UČ, str. 100 (Paví zpěv)
- 9a. Puzzle Paví zpěv
10. PS 2. díl, str. 22 (f-v)
11. UČ, str. 101 (Babička vzpomíná)
- 11a. Puzzle Babička vzpomíná
12. PS 2. díl, str. 23 (s-z)
13. UČ, str. 102 (Kaluž)
- 13a. Puzzle Kaluž
14. PS 2. díl, str. 24 (š-ž)

### Test

1. PS 2. díl, str. 25 (Věta)
2. UČ, str. 117 (Věta)
3. PS 2. díl, str. 26 (Slovo, slabika, hláska)
4. UČ, str. 118 (Slovo, slabika, hláska)
5. PS 2. díl, str. 27 (Rozdělení hlásek)
6. UČ, str. 118 (Rozdělení hlásek)
7. UČ, str. 119 (Samohlásky)
8. PS 2. díl, str. 28 (Souhlásky)
9. UČ, str. 119 (Souhlásky)
- 9a. Puzzle Kotě
10. PS 2. díl, str. 29 (Podstatná jména)
11. PS 2. díl, str. 30 (Vlastní jména)
12. UČ, str. 120 (Podstatná jména, vlastní jména)
13. UČ, str. 120 (Předložky)
14. PS 2. díl, str. 31 (Slovesa)
15. UČ, str. 121 (Slovesa)

16. PS 2. díl, str. 32 (Skupiny dě, tě, ně; bě, pě, vě, mě; párové souhlásky)
17. UČ, str. 121 (Skupiny dě, tě, ně; bě, pě, vě, mě; párové souhlásky)
- 17a. Puzzle Na louce

### Závěrečné procvičování pravopisu

1. Na návštěvě
2. Bouřka
3. Houby
4. Zvědavý chlapeček
5. Pejsek
6. Růže
7. Lištička
8. Letadlo
9. Slůně
10. Koláče
11. Páv
12. V lese
13. Pstruh
14. Soňa
15. Výlet

## Obsah CD-ROMu Český jazyk 3

Učebnici *Český jazyk pro 3. ročník* a dvojdielný *Pracovní sešit* k ní nově doplňuje **CD-ROM Český jazyk 3**. Jedná se o výukový program, který je elektronickým zpracováním zmíněné tištěné učebnice a obou dílů Pracovního sešitu. Již z názvů pracovních stránek v obsahu je patrná propojenost s jednotlivými stránkami těchto tištěných titulů, avšak program není na své tištěné podobě nijak závislý. Tento CD-ROM významným způsobem umožňuje modernizovat výuku a dát jí činnostní charakter; umožňuje, aby si žák efektivním způsobem osvojoval učivo 3. ročníku. Učivo se stává prostředkem pro naplňování prakticky zaměřených očekávaných výstupů a zároveň rozvíjí klíčové kompetence.

CD-ROM Český jazyk 3 funguje na stejných principech jako výukový program Český jazyk 2 (určený pro žáky 2. ročníků ZŠ). Umožňuje individualizaci výuky – je vhodnou pomůckou jak pro děti nadané, tak pro žáky, kteří trpí specifickými poruchami učení. Tento výukový program přináší mnoho cvičení pro nácvik vyjmenovaných slov a v neposlední řadě u žáků výrazně podporuje rozvoj čtení s porozuměním. K pochopení významu vyjmenovaných slov přispívá práce s obrázky a kartičkami, která je elektronickou variantou pomůcky *Kartičky pro nácvik vyjmenovaných a s nimi příbuzných slov*.

### Český jazyk 3

#### Opakování I

1. **PS 1. díl**, str. 1 (dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě)
2. **PS 1. díl**, str. 2 (věta, slabika, hláska, písmeno)
3. **PS 1. díl**, str. 3 (ě, i/í, y/ý, ú/ů)
4. **PS 1. díl**, str. 4, 5 (hlásky, slabiky a slova)
5. **PS 1. díl**, str. 5 (procvičování)
6. **PS 1. díl**, str. 6 (slovesa)
7. **PS 1. díl**, str. 7 (souvětí a podstatná jména)
8. **PS 1. díl**, str. 8 (podstatná jména, orientace v učebnici)
9. **UČ**, str. 15, 16 (podstatná jména, věta a souvětí)

#### Procvičování

1. **PS 1. díl**, str. 9 (párové souhlásky)
2. **UČ**, str. 18 (Děda a pes; slova citově zabarvená)
3. **PS 1. díl**, str. 10 (přídavná jména, skupiny di/dy, ti/ty, ni/ny)
4. **UČ**, str. 19 (Sousedský rozhovor; slova nespisovná)
5. **PS 1. díl**, str. 11 (párové souhlásky, podstatná a vlastní jména)
6. **PS 1. díl**, str. 12 (pravopis i/í, y/ý, ě, ú/ů a párových souhlásek na konci slov; slovní druhy)

#### Párové souhlásky

1. **PS 1. díl**, str. 13 (párové souhlásky)
2. **PS 1. díl**, str. 14 (párové souhlásky uvnitř slov)
3. **PS 1. díl**, str. 15 (párové souhlásky, přídavná jména, příslovce)
4. **UČ**, str. 25 (Na moři; párové souhlásky ch a h)
5. **PS 1. díl**, str. 16 (párové souhlásky, předložky)
6. **PS 1. díl**, str. 17 (párové souhlásky uvnitř slov, slovní druhy)
7. **UČ**, str. 27 (Zprávy ze školy; párové souhlásky s a z)
8. **PS 1. díl**, str. 18 (párové souhlásky uvnitř slov, přídavná jména, slova opačného významu)
9. **PS 1. díl**, str. 19 (párové souhlásky – shrnutí)

## **Abeceda**

1. **PS 1. díl**, str. 21 (abeceda)
2. **UČ**, str. 31 (abeceda)
3. **UČ**, str. 34 (Samý učitel; stavba slova)
4. **PS 1. díl**, str. 22 (abeceda, vlastní jména, souhlásky)

## **Vyjmenovaná slova po b a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 1. díl**, str. 23 (být a slova příbuzná)
2. **UČ**, str. 38, 39 (Obyčje; být, obyčej a slova příbuzná; dvojice slov být – bít)
3. **PS 1. díl**, str. 24 (obyčej, bystrý, bylina a slova příbuzná)
4. **PS 1. díl**, str. 25 (procvičování vyjm. slov být, obyčej, bystrý, bylina a slov příbuzných)
5. **UČ**, str. 39 (Obyvatelé Bystřice; bystrý a slova příbuzná)
6. **PS 1. díl**, str. 26 (kobyly, býk, babyka a slova příbuzná; dvojice slov, např.: být – bít)
7. **UČ**, str. 41 (Kobyly; Babyky; slova příbuzná)
8. **UČ**, str. 41 (Dědeček vypravuje; býk a slova příbuzná, počet slabik ve slově)
9. **PS 1. díl**, str. 27 (procvičování vyjm. slov po b, velkých počátečních písmen, abecedy)
10. **UČ**, str. 44 (Jako by mu z oka vypadly; slova souznačná, slovní druhy)
11. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po b – 1. část)
12. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po b – 2. část)

## **Vyjmenovaná slova po l a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 1. díl**, str. 28 (slyšet, mlýn, blýskat se)
2. **PS 1. díl**, str. 29 (procvičování pravopisu i/í, y/ý, ě, ú/ů, párových souhlásek)
3. **PS 1. díl**, str. 30 (opakování: samohlásky a souhlásky)
4. **PS 1. díl**, str. 31 (procvičování: polykat, plynout, plýtvat)
5. **PS 1. díl**, str. 32 (opakování: abeceda, vlastní jména; lýko, lýtko, lyže)
6. **UČ**, str. 51 (lýko, lýtko, lyže a slova příbuzná)
7. **PS 1. díl**, str. 33 (procvičování učiva, pravopisu vlastních jmen, abecedy)
8. **PS 1. díl**, str. 34 (procvičování vyjmenovaných slov po b a po l)
9. **UČ**, str. 52 (vzlykat, lysý; vlastní jména)
10. **UČ**, str. 53 (plyš, pelyněk; podstatná jména, zájmena v různých rodech)
11. **PS 1. díl**, str. 35 (procvičování pravopisu, párových souhlásek)
12. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po l)

## **Podstatná jména**

1. **PS 1. díl**, str. 37 (podstatná jména, rod a životnost)
2. **UČ**, str. 55 (U jesliček)
3. **PS 1. díl**, str. 38 (rod, životnost podstatných jmen)
4. **UČ**, str. 57 (Pohádková hostina)
5. **PS 1. díl**, str. 39 (číslo, rod, životnost)
6. **PS 1. díl**, str. 40 (pády podstatných jmen)
7. **UČ**, str. 60 (Jak měly myši pře)
8. **UČ**, str. 61 (Kozí pohádka)
9. **PS 1. díl**, str. 41 (skloňování vyjmenovaných slov)
10. **PS 1. díl**, str. 42 (určování pádů, pravopis vlastních jmen)
11. **PS 1. díl**, str. 43 (předložkové vazby)
12. **PS 1. díl**, str. 44 (pádové otázky, procvičování pravopisu)
13. **PS 1. díl**, str. 45 (vlastní a obecná jména)
14. **PS 1. díl**, str. 46 (skloňování podstatných jmen)
15. **PS 1. díl**, str. 47 (práce s textem – dovednost vyhledat nové informace)

### **Vyjmenovaná slova po m a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 1. díl**, str. 48 (my, mýt, myslit, mýlit se)
2. **UČ**, str. 69 (Pisnička)
3. **PS 1. díl**, str. 49 (procvičování pravopisu)
4. **PS 1. díl**, str. 50 (slova příbuzná – odvozená; skloňování: myš, mýdlo, hlemýžď)
5. **PS 1. díl**, str. 51 (procvičování pravopisu)
6. **PS 1. díl**, str. 52 (procvičování pravopisu)
7. **PS 1. díl**, str. 53 (homonyma, i/i v příponách)
8. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po m)

### **Vyjmenovaná slova po p a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 1. díl**, str. 55 (vyjmenovaná slova po p)
2. **UČ**, str. 78 (Ret nebo pysk)
3. **UČ**, str. 81, 82 (Slepýš; Klopýtání)
4. **PS 1. díl**, str. 56 (procvičování vyjmenovaných slov; podstatná jména, hlásky)
5. **PS 1. díl**, str. 57 (procvičování vyjmenovaných slov a skloňování)
6. **PS 1. díl**, str. 58 (procvičování pravopisu a odvozování slov)
7. **PS 1. díl**, str. 59 (procvičování pravopisu)
8. **PS 1. díl**, str. 60 (procvičování pravopisu i/y, í/ý, párových souhlásek)
9. **UČ**, str. 81 až 83 (procvičování pravopisu vyjmenovaných slov po p; podstatná jména)
10. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po p)

### **Co už umíme – TEST I**

1. **PS 1. díl**, str. 61 (test I – 1. část: hlásky a písmena)
2. **PS 1. díl**, str. 62 (test I – 2. část: abeceda, stavba slova, druhy vět, spojky)

### **Co už umíme – TEST II**

1. **PS 1. díl**, str. 63 (test II – 1. část: podstatná jména, skloňování)
2. **PS 1. díl**, str. 64 (test II – 2. část: podstatná jména, vyjmenovaná slova po l, po m)

### **Slovesa**

1. **PS 2. díl**, str. 1 (slovesa)
2. **PS 2. díl**, str. 2 (osoba a číslo sloves)
3. **UČ**, str. 88 (Dopis)
4. **PS 2. díl**, str. 3 (slovesa – osoba, číslo, čas)
5. **UČ**, str. 89 (Lišky; slovesný čas)
6. **PS 2. díl**, str. 4 (časování sloves; procvičování pravopisu vyjmenovaných slov)
7. **PS 2. díl**, str. 5 (slovesa: osoba, číslo, čas; jednoduché a složené tvary)

### **Vyjmenovaná slova po s a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 2. díl**, str. 7 (vyjmenovaná slova po s)
2. **UČ**, str. 95, 97 (Sysel)
3. **PS 2. díl**, str. str. 8 (vyjmenovaná slova po s)
4. **UČ**, str. 99 (Chodníky v zimě)
5. **PS 2. díl**, str. 9 (vyjmenovaná slova po s; příklady tvoření předponami a příponami)
6. **UČ**, str. 101 (Protivy se přitahují)
7. **PS 2. díl**, str. 10 (vyjmenovaná slova po s; skloňování, časování)
8. **PS 2. díl**, str. 11 (procvičování pravopisu)
9. **PS 2. díl**, str. 13 (procvičování pravopisu)
10. **Sloupce**, str. 13 (procvičování vyjmenovaných slov po s)

### **Vyjmenovaná slova po v slova s nimi příbuzná**

1. **PS 2. díl**, str. 14 (vyjmenovaná slova po v)
2. **PS 2. díl**, str. 15 (vyjmenovaná slova po v, časování)
3. **PS 2. díl**, str. 16 (vyjmenovaná slova po v, skloňování)
4. **PS 2. díl**, str. 17 (procvičování pravopisu)
5. **PS 2. díl**, str. 19 (procvičování pravopisu)
6. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po v)

### **Vyjmenovaná slova po z a slova s nimi příbuzná**

1. **PS 2. díl**, str. 20 (vyjmenovaná slova po z)
2. **PS 2. díl**, str. 21 (vyjmenovaná slova po z; odvozování příponami)
3. **PS 2. díl**, str. 22 a 23 (procvičování pravopisu, časování a skloňování)
4. **PS 2. díl**, str. 25 (opakování o slovesech)
5. **PS 2. díl**, str. 24 (procvičování pravopisu)
6. **Sloupce** (procvičování vyjmenovaných slov po z)

### **Přídavná jména**

1. **PS 2. díl**, str. 26 (přídavná jména)
2. **PS 2. díl**, str. 27 (skloňování přídavných jmen)

### **Zájmena**

1. **PS 2. díl**, str. 28 (zájmena)

### **Číslovky**

1. **PS 2. díl**, str. 29 (číslovky, jejich druhy)
2. **PS 2. díl**, str. 30 (skloňování číslovek)
3. **PS 2. díl**, str. 31 (číslovky, procvičování pravopisu)

### **Příslovce**

1. **PS 2. díl**, str. 32 (příslovce)

### **Předložky**

1. **PS 2. díl**, str. 33 (předložky)

### **Spojky**

1. **PS 2. díl**, str. 34 (spojky)

### **Částice**

1. **PS 2. díl**, str. 35 (částice)

### **Citoslovce**

1. **PS 2. díl**, str. 36 (citoslovce)
2. **UČ**, str. 124 (Venku je krásně)

### **Opakování II**

1. **PS 2. díl**, str. 37 (skloňování, časování)
2. **PS 2. díl**, str. 38 (práce s textem – vyhledávání informací)

## **Souvětí**

1. **PS 2. díl**, str. 39 (zjišťování počtu vět v souvětí, spojovací výrazy)
2. **PS 2. díl**, str. 40 (zájmena a příslovce jako spojovací výrazy; slovní druhy)
3. **PS 2. díl**, str. 41 (vzorce souvětí)
4. **PS 2. díl**, str. 42 (slovesa, opakování)
5. **PS 2. díl**, str. 43 (souvětí, spojky)

## **Věta jednoduchá**

1. **PS 2. díl**, str. 44 (věta jednoduchá a souvětí; základní skladební dvojice)
2. **PS 2. díl**, str. 45 (určování základních skladebních dvojic; procvičování pravopisu)
3. **PS 2. díl**, str. 46 (určování a rozvíjení základních skladebních dvojic)
4. **UČ**, str. 134 (Uřvaná bajka)
5. **PS 2. díl**, str. 47 (opakování: slovní druhy, slova nadřazená, podřazená, protikladná atd.)
6. **PS 2. díl**, str. 48 (opakování pravopisu, abecedy)

## **Co už umíme – TEST III**

1. **PS 2. díl**, str. 49 (test III – 1. část)
2. **PS 2. díl**, str. 50 (test III – 2. část)

## **Co už umíme – TEST IV**

1. **PS 2. díl**, str. 51 (test IV – 1. část)
2. **PS 2. díl**, str. 52 (test IV – 2. část)

## **Procvičování pravopisu**

1. **UČ**, str. 145 (opakování učiva 2. ročníku)
2. **PS 2. díl**, str. 53 (spodoba uvnitř slov, vlastní jména)
3. **PS 2. díl**, str. 53 (vyjmenovaná slova po b)
4. **PS 2. díl**, str. 53, 54 (vyjmenovaná slova po b, l)
5. **PS 2. díl**, str. 54 (vyjmenovaná slova po b, l, m)
6. **PS 2. díl**, str. 54, 55 (vyjmenovaná slova po b, l, m, p)
7. **PS 2. díl**, str. 55 (vyjmenovaná slova po b, l, m, p, s)
8. **PS 2. díl**, str. 55 (vyjmenovaná slova po b, l, m, p, s)
9. **PS 2. díl**, str. 56 (vyjmenovaná slova po b, l, m, p, s, v)
10. **PS 2. díl**, str. 55 (vyjmenovaná slova po b, l, m, p, s, v, z)
11. **UČ**, str. 150, 151 (opakování, procvičování)
12. **UČ**, str. 150, 151 (opakování, procvičování)
13. **UČ**, str. 150, 151 (opakování, procvičování)

*Poznámky:*

*Poznámky:*

Pro metodickou podporu výuky podle RVP ZV na 1. stupni ZŠ dále nabízíme příručku:

## Časové a tematické plány k učebnicím ALTER pro 1. stupeň ZŠ



kód 092881 •

### OBSAH této příručky:

|                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Úvod .....                                                                                           | 1  |
| <b>A. Orientační časové a tematické plány</b>                                                        |    |
| <b>1. ročník</b>                                                                                     |    |
| Orientační časový plán vzdělávacího oboru <b>český jazyk a literatura</b> pro 1. roč. ZŠ .....       | 3  |
| Orientační časový plán vzdělávacího oboru <b>matematika a její aplikace</b> pro 1. roč. ZŠ .....     | 7  |
| Orientační tematický plán předmětu <b>prvouka</b> pro 1. ročník ZŠ .....                             | 10 |
| <b>2. ročník</b>                                                                                     |    |
| Orientační časový plán vzdělávacího oboru <b>český jazyk a literatura</b> pro 2. roč. ZŠ .....       | 16 |
| Orientační časový plán vzdělávacího oboru <b>matematika a její aplikace</b> pro 2. roč. ZŠ .....     | 19 |
| Orientační tematický plán předmětu <b>prvouka</b> pro 2. ročník ZŠ .....                             | 22 |
| <b>3. ročník</b>                                                                                     |    |
| Orientační časový plán vzdělávacího oboru <b>český jazyk a literatura</b> pro 3. roč. ZŠ .....       | 28 |
| Orientační tematický plán vzdělávacího oboru <b>matematika a její aplikace</b> pro 3. roč. ZŠ .....  | 31 |
| Orientační tematický plán předmětu <b>prvouka</b> pro 3. ročník ZŠ .....                             | 37 |
| <b>4. ročník</b>                                                                                     |    |
| Orientační tematický plán vzdělávacího oboru <b>český jazyk a literatura</b> pro 4. roč. ZŠ .....    | 40 |
| Orientační tematický plán vzdělávacího oboru <b>matematika a její aplikace</b> pro 4. roč. ZŠ .....  | 46 |
| Orientační tematický plán předmětu <b>vlastivěda</b> pro 4. ročník ZŠ .....                          | 52 |
| Orientační tematický plán předmětu <b>přírodověda</b> pro 4. ročník ZŠ .....                         | 55 |
| <b>5. ročník</b>                                                                                     |    |
| Orientační tematický plán vzdělávacího oboru <b>český jazyk a literatura</b> pro 5. roč. ZŠ .....    | 58 |
| Orientační tematické plány vzdělávacího oboru <b>matematika a její aplikace</b> pro 5. roč. ZŠ ..... | 64 |
| Orientační tematický plán „A“ .....                                                                  | 65 |
| Orientační tematický plán „B“ .....                                                                  | 67 |
| Orientační časový plán předmětů <b>vlastivěda a přírodověda</b> pro 5. roč. ZŠ .....                 | 72 |
| <b>B. Část informační</b>                                                                            |    |
| Využití výukových programů a elektronických učebnic na 1. stupni ZŠ .....                            | 74 |
| <b>Obsahy výukových CD-ROMů ALTER</b>                                                                |    |
| Krtečkova matematika .....                                                                           | 77 |
| Počítáme z paměti .....                                                                              | 79 |
| Český jazyk 2 .....                                                                                  | 81 |